

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

RAUTAKATU 5

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

RAUTAKATU 5, ITÄHARJU

SWECO FINLAND OY
VIRVA KAJAMAA JA HANNA OJUTKANGAS
16.8.2023

Sisällysluettelo

1	Johdanto ja taustaa.....	4
2	Historia.....	6
2.1	Katsaus Itäharjun teollisuusalueen historiaan.....	6
2.2	Ilmakuvatarkastelu alueen ja tontin kehityksestä	14
2.3	Rakennuksen toimijoita eri aikoina	19
2.4	Rakennuksen suunnittelija K. A. Kilpi.....	22
2.5	Rakennus alkuperäisessä asussaan.....	23
2.6	Keskeiset korjaukset ja muutokset	33
3	Nykytilanne	46
3.1	Rautakatu 5 kaupunkiympäristön osana	46
3.2	Tontti, ulkoasu ja julkisivut	53
3.3	Pohjaratkaisu ja sisätilat	58
3.4	Pintarakenteet, rakennusosat ja yksityiskohdat.....	75
3.5	Rakennuksen säilyneisyys	81
4	Johtopäätökset	83
4.1	Rakennushistorialliset ja arkkitehtoniset arvot – selkeälinjaista aikansa arkkitehtuuria	83
4.2	Historialliset arvot – Itäharjun vanhin ja monitoimisin	83
4.3	Kaupunkikuvalliset arvot – Erottuu ympäristöstään ja tuo historiallista kerroksellisuutta.....	84
5	Lähteet	85

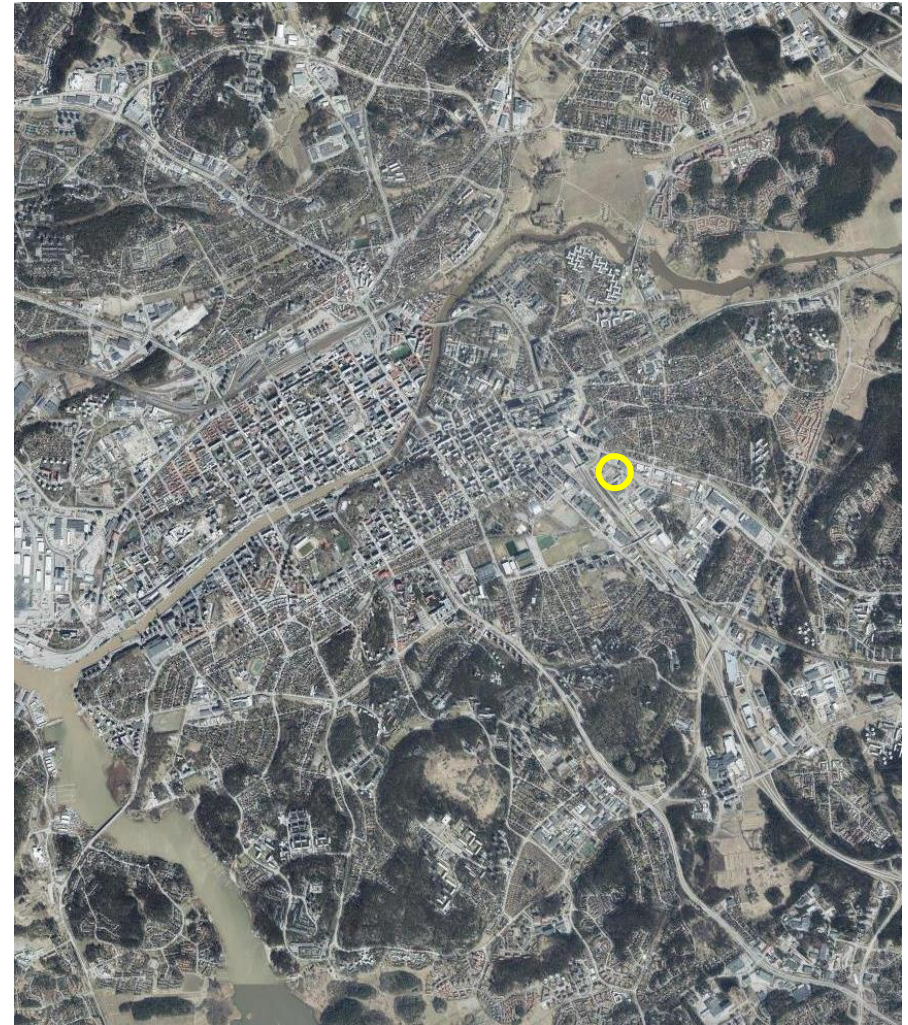
1 JOHDANTO JA TAUSTAA

Rautakatu 5 rakennus, alkuperäiseltä nimeltään Halisten Vehnämylly, sijaitsee Turussa Itäharjun teollisuusalueella ja Kupittaaan aseman läheisyydessä. Rakennus on toiminut ainakin myllynä, teurastamona, teollisuusrakennuksena, autokorjaamona ja tietotyöläisten ja kulttuurialojen toimitiloina. Se sijoittuu erikoiselle kapealle kolmiomaiselle tontille, joka on aikanaan muodostettu teollisuusalueelle johtavien pistoraiteiden risteyskohtaan.

Tarve rakennuksen historian ja historiallisen arvon selvittämiseen on syntynyt Kupittaaan kärjen hankkeen myötä. Alueen kaavoitus ja lähitulevaisuuden mittava uudisrakentaminen edellyttävät tietoa sen mahdollisesti säästämisen arvoisista historiallisista kerrostumista. Rakennushistoriaselvityksen on määrä vastata kysymyksiin *”Millainen Rautakatu 5 rakennus on?”* ja *”Miksi se on sellainen kuin se on?”*. Rakennushistoriaselvitys kuvaa kohteen historiaa ja nykytilaa tutkien niiden välistä suhdetta. Samalla se on kertomus, tarina kohteen historiasta nykyhetkeen saakka. Selvitykseen sisältyy analyysi siitä mikä on arvokasta ja vaalittavaa.

Rakennushistoriaselvityksen lähteinä ovat kohdetta koskevat piirustusaineistot (alkuperäiset suunnitelmat ja eri aikoina laaditut muutos- ja korjaussuunnitelmat) sekä rakennusta ja sen ympäristöä koskevat suulliset tiedot, kirjat ja aiemmin laaditut selvitykset. Osa aineistosta on saatu Turun kaupungilta ja Turun museokeskukselta. Aineistoja täydentävät valokuvat ja ilmakuvat rakennuksesta ja sen ympäristöstä. Rakennus on inventoitu paikan päällä 3.7.2023.

Rakennushistoriaselvityksen ovat laatineet maisema-arkkitehti Virva Kajamaa ja arkkitehti Hanna Ojutkangas Sweco Finland Oy:stä. Valokuvat on ottanut Virva Kajamaa, jos ei kuvatekstissä toisin mainita.

Selvityskohteen sijainti Turussa ortokuvassa esitettynä. MML Ortokuva.

KOHTEEN PERUSTIEDOT:

Kohde	Teollisuusrakennus, rak. tunnus 103416669K
Tila/kiinteistö	012 Itäharjun kaupunginosa, Rautakatu 5 / Teräskatu 5, kiinteistötunnus 853-12-68-1
Laajuustiedot	1304 m2 (alun perin 990 m2, ilman vinttiä) Teollisuusrakennus, jossa yksi porrashuone ja myöhemmin käyttöön otettu vinttikerros mukaan lukien neljä kerrosta toimitiloja sekä osin maanalainen kellaritila ja tekniset tilat.
Kiinteistön omistaja	Kiinteistö oy Turun Rautakatu 5
Suunnittelijat	Rakennusmestari Insinööri K. A. Kilpi
Rakennusajankohta	1943-1944
Muut nimet	Halisten Vehnämylly
Rakennussuojelu	Ei suojeltu
Asemakaava	Asemakaavan muutos 853 77/1960. Vahvistettu 14.03.1961
Muuta tietoa	Rakennuksen alkuperäinen käyttötarkoitus oli vehnämylly. Tontilla on sijainnut aiemmin myös pienempiä sivurakennuksia: Liiteri/käymälä, kotitarvesaha, kiosk, polttoaineen jakelulaite ja autotalli.

Rautakatu 5 on ympyröity Itäharjun teollisuusalueen ortokuvaan. MML Ortokuva.

2 HISTORIA

2.1 Katsaus Itäharjun teollisuusalueen historiaan

Kolerahautausmaa ja savikuoppalakeus

Itäharjun eteläpuolinen alue säilyi lähes rakentamattomana ja asumattomana Itäharjun teollisuusalueen syntyyn asti. Toisaalta alue on kuulunut jo keskiajalta Suomen vanhimpaan kaupunkiin, Turkuun, ollen sen tulliaidan takaista maata. Takamaat omisti kaupunki ja niitä käytettiin aluksi laidun- ja viljelyalueena. 1800-luvulla takamaata vuokrattiin myös viljelijöille plantaa-seiksi ja pienemmiksi tiluslohkoiksi. (Mäkinen, S. Pihlman, S & Kallio, H. 2023)

Vain 150 m nykyisestä Rautakatu 5 rakennuksesta pohjoiseen, sijaitsee vanha kolerahautausmaa, jonne haudattiin vuodesta 1831 alkaen puhjenneiden rankkojen koleraepidemioiden uhreja, mukaan lukien Jean Sibeliuksen isoisä, Mathias Åkerberg. Epidemia koetteli kaupunkia 1800-luvulla yhdeksän kertaa. Kolera levisi Turkuun Viipurin ja Helsingin kautta uudelta emämaalta Venäjältä, joka vahvisti tuohon aikaan Ruotsin suunnan rannikkopuolustustaan. Tuhansia venäläisiä sotilaita ja muuta armeijan henkilöstöä majoitettiin Turkuun, muun muassa Kupittaalalle, ruutukaava-alueen ulkoreunalle. Kaupungin rajaseudun katsottiin sopivan sotilaiden harjoituspaikaksi. Seurauksena Kupittaan alueelle tuli myös paljon venäläistä työvoimaa ja venäläistaustaiset yrittäjät vaikuttivat myöhemmin alueen elinkeinoelämässä mm. tiilitehtaiden omistajina asti. (Mäkinen, S. Pihlman, S & Kallio, H. 2023)

Nykyisen Itäharjun teollisuusalueen läheisyydessä, T-sairaalan suunnalla, toimi tiiliruukki 1750-luvulta lähtien. Turun Porsliinitehtaan rakennuksen (Uudelta nimeltään Old Mill) paikalle rakennettiin tiilitehdas jo viimeistään 1800-luvun alkuvaiheessa. Tiilien tuotanto samalla tilusosalla nro 53 jatkui pitkälle 1900-luvulle. (Mäkinen, S. Pihlman, S & Kallio, H. 2023) 1897 kartan mukaan Itäharjun teollisuusalueen pohjoisreunassa sijaitsi myös hevostori. Kupittaan nykyisen aseman pohjoispuolella oli kaupungin yleinen sanna-nottopaikka, jota hyödynnettiin muun muassa (1899 valmistuneen) radan rakentamisessa.

1881 Senaatin kartassa näkyy selkeärajaista ruutukaavakaupunkia ja kaupungin eteläistä takamaata, joka oli suurimmaksi osaksi laidunta sekä osin myös niittyä, peltoa ja vihannesmaata. Aidattu kolerahautausmaa näkyy nykyisellä paikallaan ympäröidyn Rautakatu 5 tontin paikan koillispuolella. Nykyisen rakennuksen eteläreunassa on ollut kapea tie. Suurempi Littoistentie (nyk. Vanha Littoistentie) johtaa pohjoisempana idästä kaupunkiin. 1899 valmistunut junarata on merkitty karttaan myöhemmin. Kupittaan kohdalla rataa erottuu laaja yleinen sanna-nottopaikka ja sen itäpuolella tiilitehdas sekä sen vedellä täyttyneet harjuun kaivetut santakuopat.

Itäharjun uutta pientaloasutusta kuvattuna idästä, Kalevanpuiston kohdalta Vanhan Littoistentien eteläpuolelta 1923. Takana häämötävät Kolerahautausmaa ja Tuomiokirkon torni. Etualalla näkyvät aidatut ja osin jo maastoutuneet kuopat ovat vanhojen savenottokuljujen jäännöksiä, joita oli paljon eteläisillä takamailla. Tehtaisiin tarvittava savi haettiin kuitenkin jo tuolloin Kaarinan rajan toiselta puolen. Kuva: TS, valokuvaaja 1923. Turun Museokeskus.

Savenotto näkyi laajasti tiilitehtaita ympäröivien alueiden maisemassa. Itäharjun teollisuusalueen kohta oli vielä 1881 kartassa kolerahautausmaata lukuun ottamatta laidunaluetta ja siellä sijaitsi kaksi torppaa. Pian savea kuitenkin nostettiin myös sieltä. Vuosisadan vaihteeseen mennessä kaupungin laitumet oli jo tuhottu savenotolla ja löyhkäävistä vedellä täyttyvistä savi-kuopista oli muodostunut ongelma. Takamaa oli muuttunut savikuoppakeudeksi. 1899 kaupungin rahatoimikamari esitti savenottoluvan epäämistä ja savenottoalueiden aitaamista savenoton estämiseksi ja laiduneläinten suojelemiseksi. (Mäkinen, S. Pihlman, S & Kallio, H. 2023)

Itäharjulla kuljuja ja kuoppia käytettiin aluksi mm. uimapaikkoina ja luistinraitoina. Seuraavaksi kuljuista tehtiin kaatopaikkoja, jonne lähistön teollisuuslaitokset toivat kuormittain pois heitettävää materiaalia. (Mäkinen, S. Pihlman, S & Kallio, H. 2023) Itäharjun teollisuusalueelle muodostunut suuri kaatopaikka ulottuu 1939 ilmakuvasa (kts. s.14) melkein Rautakatu 5 tontille asti.

Itäharjun asuttaminen

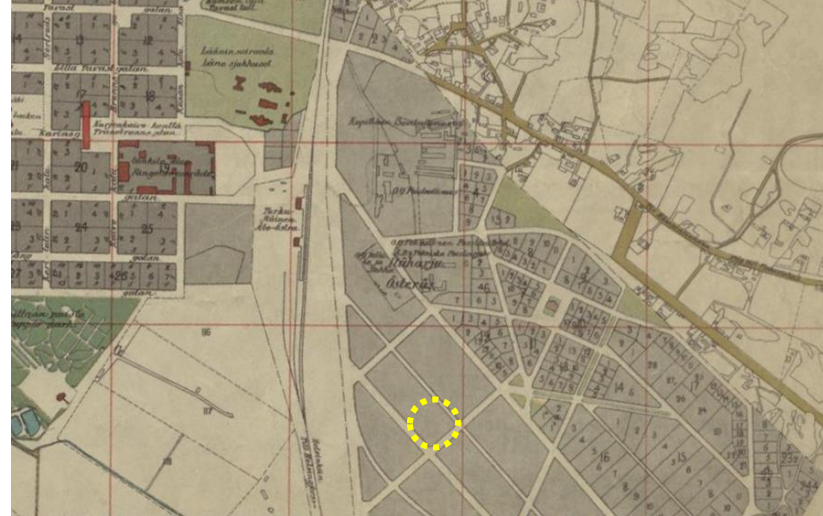
Turussa aloitettiin pitkään jatkuneen asuttopulan seurauksena vuonna 1910 aktiivinen takamaiden asuttaminen. Ensimmäinen järjestelmällisen asemakaavoituksen kohde oli Vasaramäki ja toinen eteläisen takamaan itäinen osa. Itäharjun pientaloaluetta koskeva asemakaavaehdotus valmistui 1916 ja alue alkoi rakentua sisällissodan jälkeen nykyisen teollisuusalueen pohjoispuolelle. Alueelle suunniteltiin ammattimies- ja yritystoimintaan ja viljelyyn soveltuvia tontteja. Kaupunki tuki pientalorakentamista. Vuoden 1921 marraskuussa oli Itäharjulla rakenteilla tai valmiina 53 omakotirakennusta. Raskeampi teollisuus oli päätetty sijoittaa erilleen asuinalueen eteläpuolelle. (Mäkinen, S. Pihlman, S & Kallio, H. 2023)

Pientaloaluetta rakensivat sekä itsenäiset rakennusalan ammattimiehet keskinäisenä talkootyönään, että vuokraustoimintaa harjoittavat businessmen. Vuokrataloissa asuttiin vaatimattomasti ja asuttopulassa talot oli saatettu vuokrata asuinkelvotonta kellaria myöten. Alueen väestöstä muodostui kirjava. Esimerkiksi 1930-luvulla alueella oli hyvin monenlaisten ammattien osaajia. Yrittäjäys oli tärkeää. Lapsetkin toimivat tsuppareina ja tehtaiden roskisten aarteet, kaatopaikat ja romut hyödynnettiin. Tärkeä työnantaja oli vanhojen tiilitehtaiden pohjalle muodostettu Kupittaa Saviosakeyhtiö. (Mäkinen, S. Pihlman, S & Kallio, H. 2023)

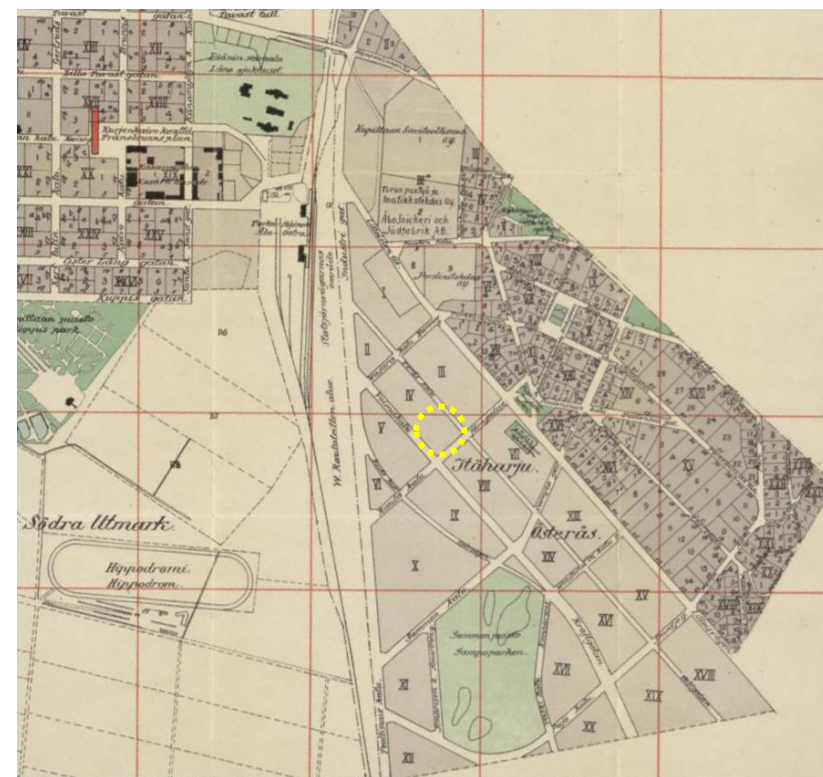
Teollisuusalueen suunnittelu ja synty

Myös Itäharjun teollisuusalueen suunnittelu alkoi jo 1910-luvulla. Alueen uusien katujen nimiä (mm. Teräskatu) julkaistiin Turun Sanomissa artikkelissa (TS 5.11.1918), jossa käsiteltiin myös raiteiden johtamista uudelle teollisuusalueelle. Artikkelin mukaan alueen asemakaava oli jo tuolloin viranomaisen viimeisteltävänä.

Itäharjun teollisuusalueen pohjoisosat on hahmoteltu Bertel Jungin asemakaavakarttaan Turusta vuodelta 1922 ja myös Turun asemakaavakonttorin sen pohjalta tekemiin rajaukseltaan laajempiin asemakaavoihin vuosilta 1926 ja 1931. Vuoden 1926 kartalle on merkattu myös kadut ja korttelinumerot, joskin karttojen korttelijako ei ole toteutuneen kaltainen ja Kalevanpuisto on kaavassa tonttimaana. Raideyhteys oli tuolloin ajateltu sijoittaa eri tavalla kuin toteutuneessa versiossa.

Ote Bertel Jungin asemakaavakartasta Turusta vuodelta 1922. Rautakatu 5 ympyröity. Kansallisarkisto.

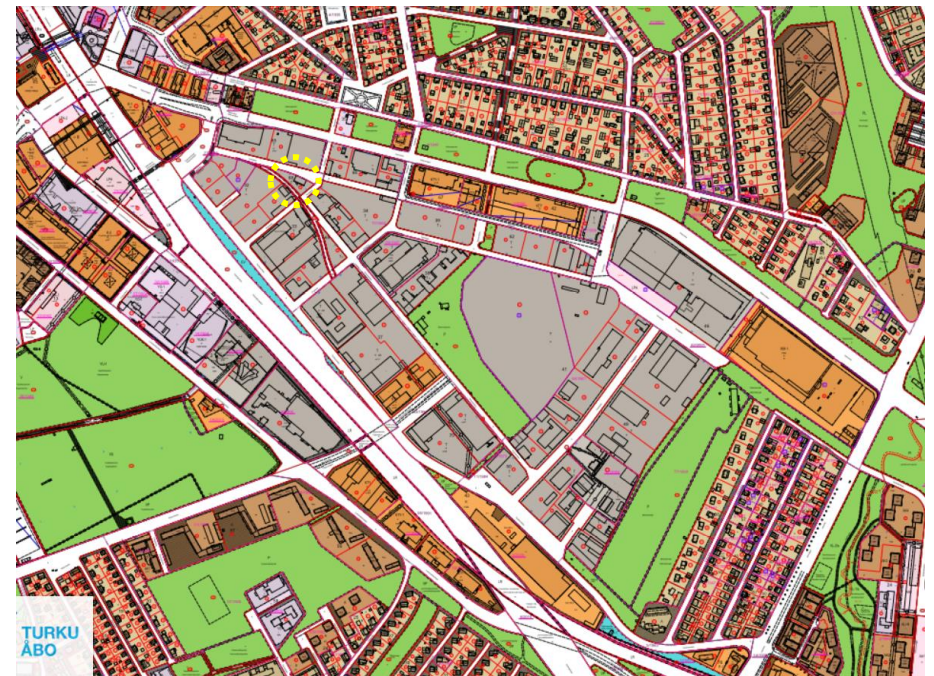
Ote Turun asemakaavakonttorin asemakaavakartasta vuodelta 1926. Kaava toimi Itäharjun suunnittelun lähtökohtana, vaikka korttelirakenne oli vasta hahmottumassa. Åbo Akademins kirjasto.

Ote Turun asemakaavakonttorin asemakaavakartasta vuodelta 1937.
Kansallisarkisto

Turun kauppakamarin piti vielä keväällä 1928 Itäharjun tontteja teollisuudelle soveltumattomina ”todellisina savikuoppina” ja uhkasi ettei Turkuun sijoiteta uutta teollisuutta, ellei kaupunki tarjoa sille Itäharjua parempia tontteja. Kaupunki olikin jo syksyllä päättänyt täyttää vanhat santa- ja savikuopat uudisrakennusten jätemailla. Suunnitelma toimeenpantiin tulevan teollisuusalueen osalta 30-luvun taitteessa. Kuopat täytettiin lopulta kaikenlaisilla jätteillä, joita tuotiin myös esimerkiksi lähiseudun teollisuuslaitoksilta. Itäharjulle muodostui suuri kaatopaikka ja uusi teollisuusalue rakentui osin sen päälle. (Mäkinen, S. Pihlman, S & Kallio, H. 2023)

Itäharjun teollisuusalueen rakentaminen ehdittiin aloittaa Kupittaan päästä 30-luvun puolella, mutta vuoden 1937 asemakaavassa on silti vielä yksi toteutumaton versio teollisuusalueen korttelirakenteesta ja sen pistoraiteiden sijoittelusta. Korttelirakenne alkaa hahmottua toteutuneen kaltaisena vasta seuraavalla sivulla näkyvässä vuoden 1945 asemakaavan muutosehdotuksessa. Halisten Vehnämylly oli tuolloin jo rakennettu. Toteutunut teollisuusalue käsittää nykyisin Helsingin valtatie, Kalevantien ja Mikkolanmäen väliin jäävän kolmion. Nykyisessä asemakaavassa Rautakatu 5, sen lähiympäristö ja suurin osa Itäharjun teollisuusalueesta on osoitettu merkinnällä ”Teollisuus- ja varastorakennusten korttelialue” Rautakatu 5:ttä koskeva asemakaava on vahvistettu jo 1961.

Itäharjun teollisuusalueen nykyinen asemakaavayhdistelmä, joka on vahvistettu Rautakatu 5 kohdan osalta 1961. Harmaa väri kuvaa teollisuus- ja varastoaluetta. Turun karttapalvelu.

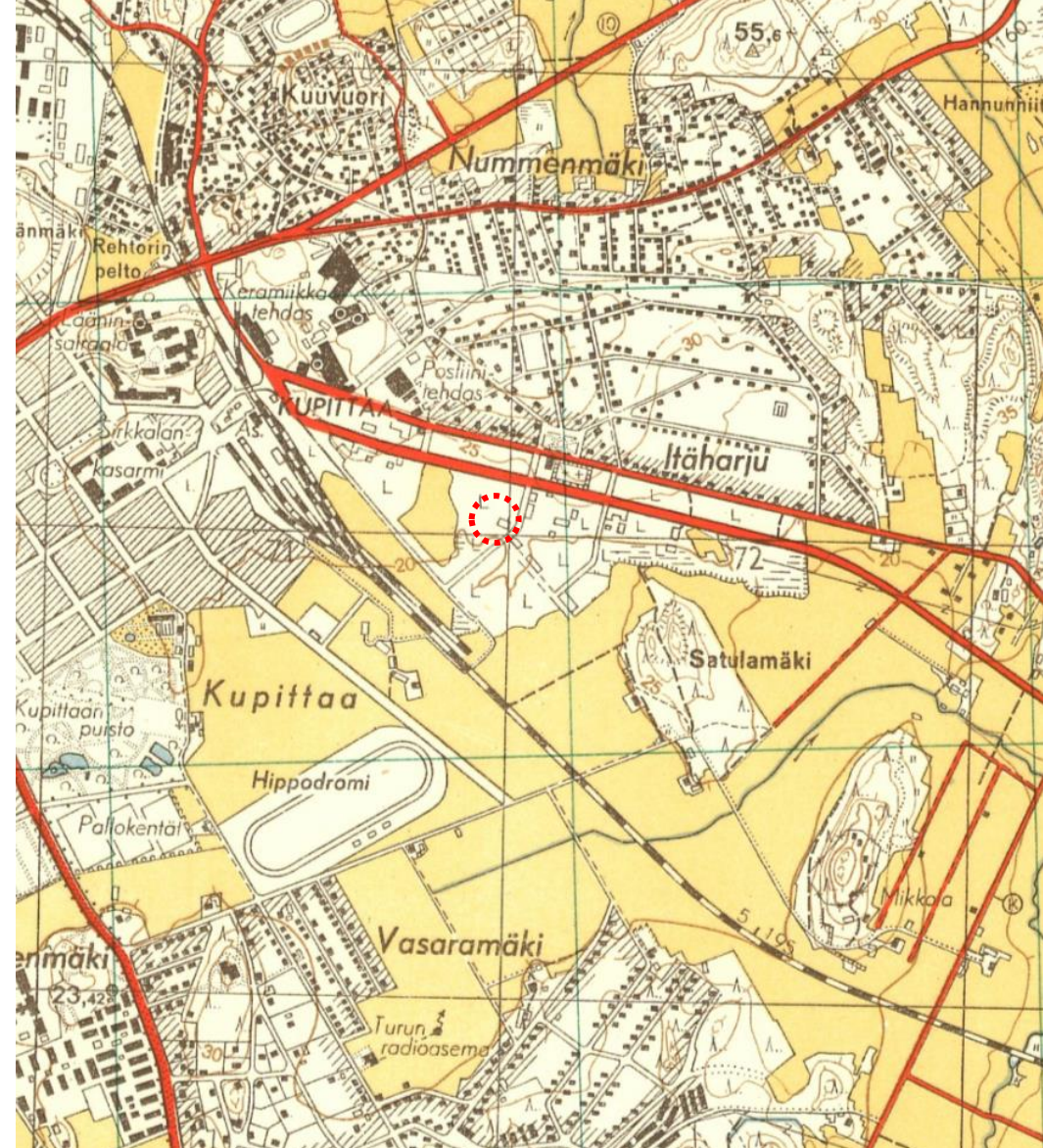
Teollisuusalueiden sijoittuminen kaupunkirakenteessa kytkeytyi vallitseviin kulkuyhteyksiin. Esimerkiksi Aurajokisuun teollisuuskeskittymä muodostui alun perin vesikuljetusten valtakaudella, kun taas Itäharjun ja monien samalla aikakaudella muodostuneiden Turkulaisten teollisuusalueiden toiminnan mahdollisti alun perin junarata ja siitä alueelle johdettavat pistoraiteet. Teollisuuden uusina sijoitusalueina olivat 1930-luvulta lähtien Itäharjun lisäksi Kupittaa, ns. Piispanpellon, Satama – Iso-Heikkilän, Pansion ja Artukaisten teollisuusalueet, sekä eräät osat Kaarinan ja Maarian myöhempiä liitosalueita. (Laakso, Veikko 1980)

Teollisuuden päästöjen kasvaminen aiheutti varhaisessa vaiheessa huolta kaupungin asukkaissa. Kun Turun Posliinitehdasta haluttiin laajentaa 1941, sitä vastustettiin Itäharjulla ja kaupungin terveyslautakunnassa tehtaan mustien savupäästöjen vuoksi (Mäkinen, S. Pihlman, S & Kallio, H. 2023). Halisten Vehnämyllyn suunnittelija, rakennusmestari K. I. Kilpi, suunnitteli myös posliinitehtaan muutostyöt Vehnämyllyn suunnittelun ohessa.

Sodan loputtua alettiin voimavaroja suunnata jälleenrakentamiseen ja sota-korvaustuotantoon, jonka myötä Turun talous koki ennennäkemättömän nousun. Turun teollisuuden työntekijöiden ja toimihenkilöiden määrä miltei kaksinkertaistui vuosina 1945-1952 nousten noin 25 000:een ja tuotannon bruttoarvo yli kaksinkertaistui. (Laakso, Veikko 1980)

Sotien jälkeistä teollisuusrakennusten suunnittelua ohjasivat modernistiset ja funktionalistiset ihanteet, jotka nostivat Suomen teollisuusarkkitehtuurin parhaimmillaan jopa maailman maineeseen. Teollisuusalueilla oli luontevaa, että tehtaan valmistusprosessit ohjasivat arkkitehtuuria.

Itäharjun teollisuusalueelle sijoittui Halisten Vehnämyllyn lisäksi mm. Veljekset Suomisen konepaja, Ruolan betonielementtitehdas, Autokori Oy, Liहतukku T. Bang, Puolimatka Oy, Sirkkalan halkosaha, Turun Metalli- ja Romuliike, Kiintokaluste Oy, Turun Cultor, Suomen Puhallintehdas, Reitala ja knit., Turun Autokauppa, Autohalli Väinö Paunu Oy. (Mäkinen, S. Pihlman, S & Kallio, H. 2023) Läheiset Kupittaa Saven vanhemmat tuotantolaitokset ja Turun Posliinitehdas liittyivät myös kiinteästi uudempaan teollisuusalueeseen.

Rautakatu 5 oli yksi teollisuusalueen varhaisimmista rakennuksista. 1940-luvun lopussa rakenteilla olleet teollisuusalueen pistoraiteet eivät vielä näy kartalla Tontti ympyröity MML peruskarttaan 1949.

Kaivinkone Halisten vehnämyllyn ja Kupittaan rautatieaseman välille rakennettavan rautatien työmaalla. TS 28.11.1948.

Teollisuuden murroksia

Teollisuudessa tapahtui huomattava rakenteellinen muutos, joka vaikutti Turussa voimakkaasti 50-60 luvuilla. Pienellä määrällä tuotantoyksiköitä, likimain samalla työntekijämäärällä sekä tuntuvasti lisääntyneellä toimihenkilökunnalla päästiin tuotannon huomattavaan kasvuun. (Laakso, Veikko 1980)

Teollisuuden kehityskulku näkyi myös muutoksena teollisuusarkkitehtuurissa ja tilasuunnittelussa. Vielä Rautakatu 5 rakentamisen aikaan 40-luvulla teollisuusrakennukset muistuttivat ulkoisesti enemmän kerrostaloja kuin halleja ja niiden runsaat ikkunapinnat ja monikerrokset tilaratkaisut mahdollistivat teollisuuden työntekijöiden tehokkaan työskentelyn.

1960-luvulla teollisuusarkkitehtuurissa alettiin suosia hallimaisia ratkaisuja. Rakennukset suunniteltiin ulkoisesti tarkasteltuna usein enemmän suurten teollisuuslaitteistojen suojiksi kuin teollisuuden vähenevien työntekijöiden työtiloiksi. Muutos näkyy myös Itäharjun teollisuusalueella, jossa vanhimmat teollisuusrakennukset, esimerkiksi Rautakatu 5, erottuvat selvästi kaupunkikuvassa hieman uudempien teollisuushallien rinnalla. 1900-luvun lopulla postmodernit ratkaisut toivat väriä ja erikoisia muotoja myös teollisuusrakennusten usein harmaaseen arkkitehtuuriin.

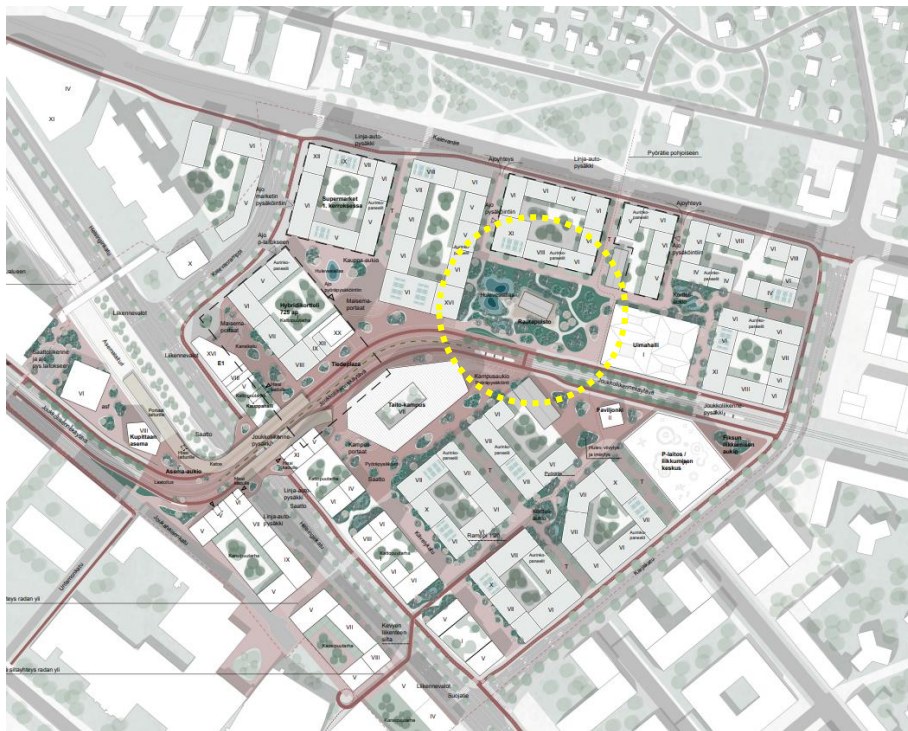
Toinen suuri muutos tapahtui toimitilojen laajamittaisen rakentamisen myötä. Muutos alkoi 1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä tietotyön ja tietokoneiden yleistyessä ja kohdistui Turussa erityisesti muun muassa Kupittaan aseman eli Turun Tiedepuiston ympäristöön. Uutta toimitilarakentamista ja Rautakatu 5:n 40-luvun teollisuusarkkitehtuuria yhdistää rakennusten suunnittelu ihmisten työtiloiksi, vaikka työn sisältö onkin muuttunut suuresti. Viime vuosikymmenien korkeiden toimitilarakennusten väri- ja materiaamaailma on usein monipuolinen ja julkisivuratkaisut leikkisiä.

Jo 1970-lukua lähestyessä ja sen jälkeen alkoi myös näkyä voimistuvia merkkejä perinteisten teollisuuslaitosten siirtymisestä halvempien tonttien houkuttelemisena Turusta naapurikuntiin, mm. Kaarinaan ja Piikkiöön. Uudempien teollisuusalueiden syntyä ulosmenoteiden varsille voidaan pitää merkinä maantiekuljetusten merkityksen kasvusta. (Laakso, Veikko 1980). Liikenteen muutos näkyi myös Itäharjulla. Teollisuusalueelle johtavat pistoraiteet purettiin ja junaradan viereen valmistui Helsingin valtatie. Katuyhteyksiä levennettiin. Nyt, vuonna 2023, osa teollisuusalueen Kupittaan puoleisesta kärkeä on jo purettu.

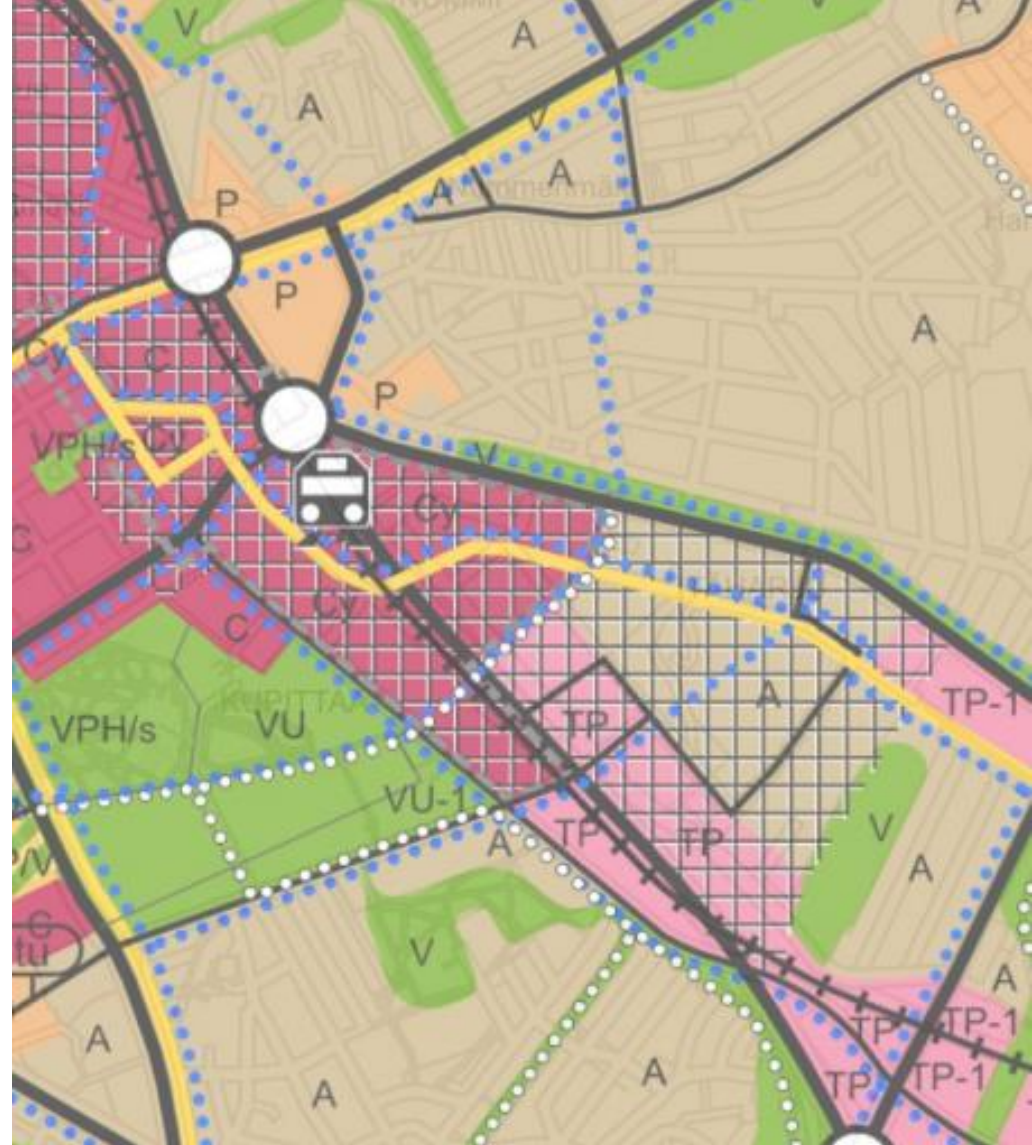
Kupittaaan tiedepuisto ja sen laajentaminen

Turun kaupungin tavoitteena on laajentaa tiedepuistoa Itäharjun teollisuusalueen pohjoisosiin. Suunnitelma näkyy muun muassa Turun Yleiskaava 2029 kaavaehdotuksessa. Rautakatu 5 rakennuksen eteläpuolitse on linjattu myös joukkoliikenteen laatuikäytävä. (Yleiskaava 2029, Yhdyskuntarakenne.)

Itäharjun teollisuusalueen suunnittelua edistetään käytännössä Kupittaaan kärjen kumppanuushankkeella. Yhteistyökumppaniksi valittiin kaupunginhallituksessa 5.12.2022 allianssiryhmä Terävin kärki. (Kupittaaan kärjen kumppanuushanke / Turun Tiedepuisto.)

Alustava luonnos Kupittaaan kärjen tulevaisuudesta vuodelta 2022. Havainnekuvassa Rautakatu 5 sijaitsee puistikossa kuvan keskellä. Terävin kärki yhteistyöryhmä: YIT Suomi Oy, Lundén Architecture Oy ja Arkkitehdit von Boehm – Renell Oy sekä nimettyinä alihankkijoina COBE A/S sekä AFRY Finland Oy ja WSP Finland Oy.

Yleiskaavaehdotus, Yleiskaava 2029, Yhdyskuntarakenne. Itäharjun teollisuusalueen pohjoisosa on kaavassa aluetta "Ydinkeskusta – Tiedepuisto" sekä "Innovaatio- ja osaamiskeskittymä Turun Tiedepuisto". Alue varataan Turun kaupunkialuetta palveleville keskustatoiminnoille. Sen pääasiallisia toimintoja ovat julkiset ja yksityiset palvelut, hallinto ja keskusta soveltuvat ympäristöhäiriöitä aiheuttamattomat työpaikkatoiminnot sekä keskustamainen asuminen. Tiedepuisto on toiminnoiltaan monipuolinen osaamisen ja korkean teknologian työpaikkojen kasvukeskus. Alueelle voi sijoittua esim. opetustoimintaa, tutkimuslaitoksia, yritystoimintaa, terveys- ja hyvinvointipalveluja, asumista sekä muuta innovaatiokeskittymään oleellisesti kuuluvaa toimintaa.

2.2 Ilmakuvatarkastelu alueen ja tontin kehityksestä

Seuraavien sivujen ilmakuvat kuvaavat Itäharjun teollisuusalueen ja Rautakatu 5 tontin vaiheita. Isommissa ilmakuvissa on esitetty koko teollisuusalue ja sen ympäristöä ja pienemmät kuvat ovat tarkennus Rautakatu 5 tontin kohdalta.

1939 – Maatalous, tiilitehdas, kolerahautausmaa, pientalot ja kaatopaikka

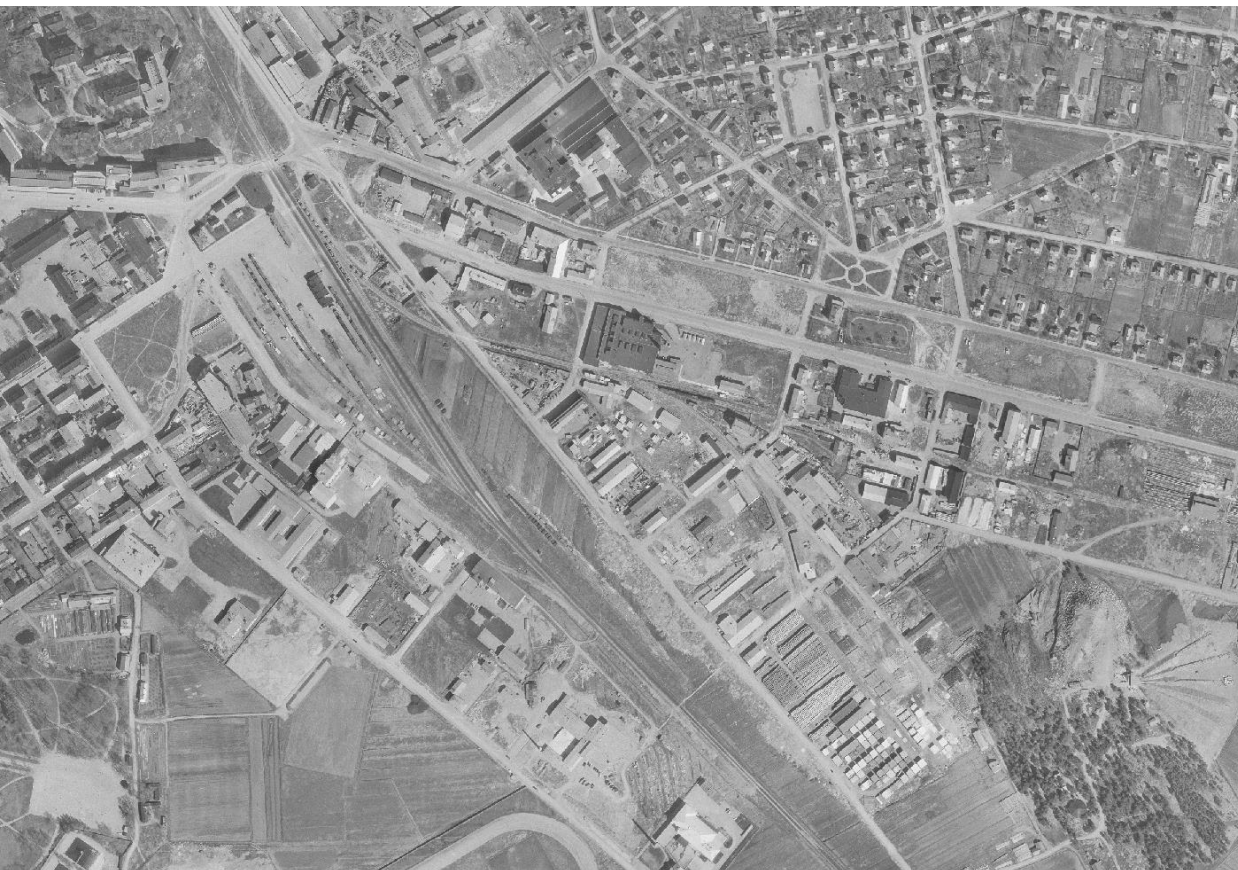

Tontin paikalla on peltoa ja niittyä. Sen luoteispuolella sijaitsee maatalan tilakeskus. Teollisuusalueen Kupittaan pää Kupittaan Saven tehtaiden läheisyydessä on jo rakenteilla.

Rautakadun ja Teollisuuskadun linjaukset erottuvat kuvassa. Niiltä on yhteys tontin eteläpuolella sijaitsevalle suurelle kaatopaikalle, jonka päälle teollisuusalue osin rakennettiin myöhemmin.

Tontista pohjoiseen näkyy vanha kolerahautausmaa ja seurakuntakeskus, sekä Tuulensuunpuisto ja Itäharjun uusi pientaloalue.

1958 – Itäharjun teollisuusalueen varhaisvaihetta

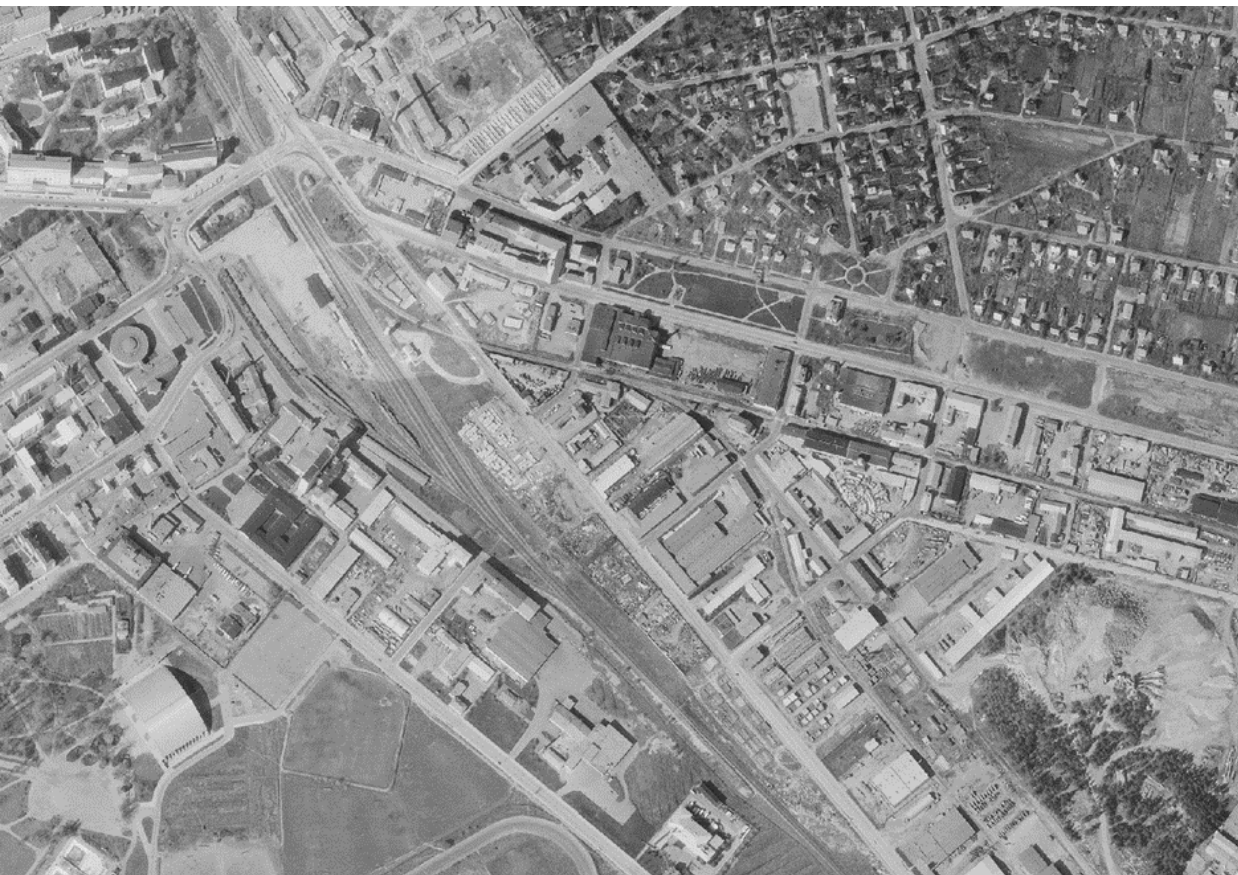

Tontti ja Itäharjun teollisuusalueen pohjoispuolen korttelirakenne ovat muodostuneet.

Rantaradasta erkanee sivuraide uudelle teollisuusalueelle. Raide haarautuu tontin länsipäässä jatkuen tontin eteläpuolitse pidemmälle teollisuusalueelle. Tontti sijoittuu raiteiden väliin. Pohjoispuolella on lyhyempiä pistoraiteita tavarankuormaukseen varten.

Tontilla on kolme rakennusta: Vehnämylly, alkuperäinen liiteri- ja käymälärakennus tontin länsikärjessä sekä kotitarvesaharakennus eteläosassa. Portti ja huoltopiha sijaitsevat nykyisen kaltaisella tavalla tontin kaakkoisosassa. Tontin eteläkärjessä on uusi polttonestejakelulaite.

1973 – Teollisuus täydessä laajuudessaan

Teollisuusalue on laajentunut itään ja etelään, rantaradan varsi on ulko-varastoalueena, aluetta pohjoisessa rajaava Kalevanpuisto on rakenteilla ja pistoraidetta on jatkettu pidemmälle teollisuusalueelle myös tontin pohjoispuolelta.

Tontilla saharakennus on purettu öljylämmityksen myötä ja autotalli valmistunut rakennuksen kylkeen. Tontin ympärille on noussut lisää teollisuusrakennuksia.

Ajopiha on laajentunut autokorjaamotoiminnan myötä ja rakennuksen ympäri on muodostettu ajoyhteys.

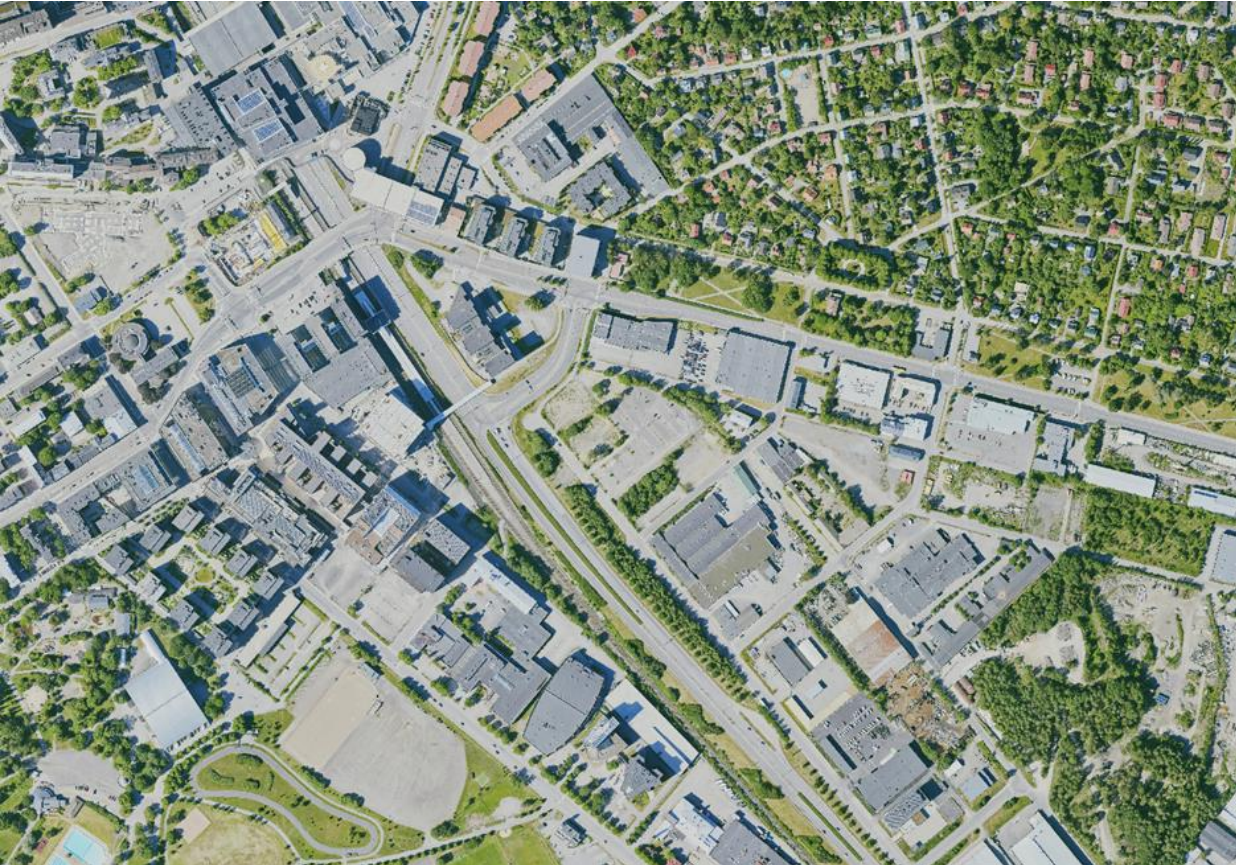
2013 – Turun tiedepuisto ja vanha teollisuusalue yhdessä

Teollisuuskadun ja radan väliin on valmistunut leveä Helsingin valtatie ja Kupittaaan alue on kehittynyt teknologiakeskittymäksi. Asemanseudulle on noussut paljon uutta korkeaa rakentamista.

Rautakatu 5 käymälä- ja liiterirakennus ja teollisuusalueen pistoraiteet on purettu tarpeettomina. Tontille ja sen eteläreunaan on kasvanut paljon puustoa. Tonttia ympäröivät katujärjestelyt on suunniteltu uudelleen ratojen poistuttua.

2022 – Teollisuus väistyy tiedepuiston kasvun tieltä

Itäharjun teollisuusalueelle suunnitellaan uutta Kupittaaan keskukseen kytkeytyvää aluerakentamista ja suuri osa alueen pohjoisosan vanhasta teollisuusrakennuskannasta on purettu.

Rautakatu 5 ympäristössä on vielä toistaiseksi sekä paljon purettuja, parkkipaikkakäytössä olevia, tontteja että säilyneitä eri ikäisiä teollisuusrakennuksia.

2.3 Rakennuksen toimijoita eri aikoina

Rautakatu 5 on rakennus, joka on toiminut historiansa aikana useassa käyttötarkoituksessa ja sen toimijoihin liittyvä tieto on hajanaista. Paikallishistorian kannalta on kiinnostavaa, että sama rakennus on ollut vuosikymmenien kuluessa ensin ympäröivään maaseutuun kytkeytyvänä mylly- ja teurastamorakennuksena, sitten teollisuuteen, varsinkin autoihin, liittyvässä käytössä ja lopulta nykyaikaisessa Kupittaaan keskukseen kytkeytyvässä toimistokäytössä. Koko ympäröivän alueen muutos kiteytyy siten yhden rakennuksen toimijoiden ja tilamuutoksien historiassa.

Halisten vehnämyllyn aika

Myllyn on saanut nimensä Halistenkoskella jo 1300-luvulla alkaneesta myllytoiminnasta, joka sai teollisen mittakaavan jo 1500-luvulla. Paljon myöhemmin, vuonna 1928, tilallisenpoika Niilo Paatonen Kaarinan pitäjän Nummen kylästä sai vuokraoikeuden kosken sen aikaisiin vanhoihin myllyihin ja niihin liittyvään rakennettuun ympäristöön myllyn vanhan turbiinin rikkouduttua edellisen vuokralaisen aikana. Paatonen kunnosti myllyjä omalla kustannuksella ja sai siten pidennettyä vuokra-aikaansa merkittävästi. (Toropainen, Veli Pekka 2015)

Paatosen kaudelle osui kuitenkin kaksi tulipaloa, joista ensimmäisessä tuhoutui vanha lumpputehtaaksi muutettu luujauhomylly vuonna 1929 ja toisessa tärkeä Maarian Isomylly vuonna 1942. Paatosen kausi kosken laitosten vuokraajana päättyi ennenaikaisesti Isomyllyn tuhoon. Myllyn viljavarasto oli vakuutettu 500 000 markasta. Palohetkellä viljaa arveltiin tosin olleen vain 300 000 markan arvosta. Lisäksi myllyssä paloi 30 000 kiloa rehua ja kaikki myllylaitteet. Myllyn omaisuus oli vakuutettu 1 550 000 markasta. Vakuutus oli korotettu vasta edellisenä keväänä. (Toropainen, Veli Pekka 2015)

Rautakatu 5 rakennus eli uusi Halisten Vehnämylly suunniteltiin vuonna 1943 kokonaisuudessaan myllytoimintaa varten. Omistajana piirustuksissa mainitaan Halisten palaneilla myllyillä aiemmin toiminut yrittäjä Niilo Paatonen. On hyvin mahdollista, että Rautakatu 5 rakennus toteutettiin Isomyllyn vakuutusrahoilla. Tontille oli tarkoitus rakentaa mylly- ja käymälärakennusten lisäksi toimistorakennus, joka jäi kuitenkin toteutumatta.

Kuvassa mylläreitä Halisten Vehnämyllyn autossa Halistenkoskella Isomyllyn pihalla 1937. Isomylly paloi viiden vuoden päästä ja vain vuotta ennen Rautakatu 5 uuden myllyn suunnittelua ja rakentamista. Kuva: Pekka Aaltonen, Turun museokeskus.

Rakennuksen varhaisen vaiheiden toiminnasta kertoo puhelinhaastattelussa suullisesti kolmannen polven itäharjulainen, Hannu Jokioinen, jonka isoisällä oli maatila Tarkk'ampujankadulla, tuolloin jo rakennetulla Itäharjun pientaloalueella (Keskustelu Hannu Jokioisen kanssa 10.7.2023). Jokioisen lapsuudessa maatila oli vielä toiminnassa ja hän muistaa vieneensä sieltä isoisänsä kanssa viljaa Halisten Vehnämyllylle jauhettavaksi. Vilja lastattiin hevoskyydistä rakennuksen edessä olevalle lastauslaiturille. Myllyrakennuksen santapihalla oli puomi, johon hevoset kiinnitettiin.

Jokioisella ja muilla Itäharjun pojilla oli tapana istuskella iltaisin pitkiä aikoja vehnämyllyn lastauslaiturilla ns. "hankintamatkoillaan" teollisuusalueelle. Alueella oli paljon muutakin poikia kiinnostavaa yritystoimintaa. Sisälle vehnämyllyyn poikia ei päästetty.

Hannu Jokioinen muistelee Halisten vehnämyllyn toiminnan hyytyneen lähelle 60-lukua tultaessa. Noihin aikoihin myllyrakennuksen alakerrassa toimi kanateurastamo. Jokioinen kertoo, miten kanoja karkaili rakennuksen lähiympäristöön ja pojat jahtasivat niitä ja kantoivat ne takaisin teurastamolle pennien toivossa.

Teollisuustoiminnan aika

Myllyrakennuksen omistajaksi on leimattu alkuperäisiin piirustuksiin myös A. O. (Armas Oskar) Jokinen, joka toimi radio- ja televisioalalla, mm. ASA-radion kaupallisena johtajana. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että silminnähden yhdenmukaiset rakennusvalvonnan leimaukset on tehty eri aikakauden piirustuksiin jälkikäteen. Kohteen omistus siirtyi A.O. Jokiselle todennäköisesti vuosien 1957-1962 välillä. 50-luvun jälkipuoliskolla Turun taloutta koetteli selvä, mutta väliaikaiseksi jäänyt taantuma (Laakso, Veikko 1980). Vehnämyllyn Paatosen nimi näkyy omistajana vielä 1957 piirustuksen alkuperäisversiossa, jossa ASA Radio Oy suunnitteli rakennuksen 2. kerrokseen Kiilloittamon ruiskumaalausosaston. Kyseisen suunnitelman toteutumisesta ei ole tarkempaa tietoa eikä katselmuksmerkintää.

Vuoden 1962 rakennuksen öljylämmityksen toteutusta koskevissa piirustuksissa rakennuksen ja tontin omistaja on yksiselitteisesti A. O. Jokinen / Radio Jokinen. Rakennuksessa on yhä edelleen tuolloin toteutettu öljylämmitys. A. O. Jokinen joutui kuitenkin lakkauttamaan yrityksensä Maestro Radio Oy:n televisioalan talousvaikeuksien vuoksi 1966 (Pörssitieto-sivusto). 1960-luvun lopulla rakennuksessa oli muiden teollisuuden alojen toimijoita.

Hannu Jokioinen muistaa myöhemmin 1960-luvulla ja mahdollisesti sen jälkeenkin, Rautakatu 5 rakennuksessa toimineen ”(auto)trokareita”, eli peltiseppiä jotka myivät ja kunnostivat autoja. Teoksessa Suomen kauppa ja teollisuus kuvina 1969 osoitteeseen Rautakatu 5 on vuosille 1968-69 listatut neljä yritystä: Hihra Oy, Pakkalan kahvikioski, Autopeltiseppä J. Savolainen ja Autokorjaamo L. Surkko tukevat Jokioisen tietoa rakennuksen autoalaan ja teollisuuteen liittyvästä laajahkosta toiminnasta. Autojen korjauksen lisäksi rakennuksen tiloissa tehtiin tuolloin Hihra Oyn toimesta mm. putkikannatuksia ja ovien salpoja telakoille. Hihra Oy:ssä työskenteli tuolloin 10 ihmistä. Koko rakennus ja sen piha oli teollisuus- ja autonkorjauskäytössä ja sen tiloissa työskenneltiin monenlaisilla koneilla, mm. erilaisilla hioma- ja taivutuskoineilla ja hitsausvälineillä. Rautakatu 5 tontilla sijaitsi myös vuonna 1967 perustettu lautarakenteinen 6 m² kokoinen Pakkalan kahvikioski.

PAKKALAN KAHVIKIOSKI, Rautakatu 5, Turku

Kahvikioski on perustettu v. 1967. Omistaja Edit Elisabet Pakkala, s. 3. 4. -08. Poika Matti Armas, s. -45.

Kioski sijaitsee Turussa Rautakatu 5:ssä ja on lautarakenteinen, pinta-alaltaan 6 m². Rouva Pakkala hoitaa yksin kioskiaan ja myy siellä kahvia, virvokkeita, makeisia, tupakkaa ja leivonnaisia. Kalustoon kuuluu mm. kaasuliesi.

Rouva Pakkala on aikaisemmin ollut 25 vuotta ruokalan emäntänä. Hän on Elintarvikeliiton Turun ravintolatyöläisten osaston vapaajäsen. Harrastuksenaan hänellä on kirjallisuus.

AUTOKORJAAMO L. SURKKO, Rautakatu 5, Turku 3

Yritys on perustettu v. 1954. Omistaja Lasse Oiva Erik Surkko, s. 8. 7. -28. Puoliso Terttu Helinä, o.s. Kaistila, s. 20. 2. -31. Tytär Tuija Anneli, s. -57.

Autokorjaamo sijaitsee Itäharjun teollisuusalueella ja toimii neljäkerroksisessa kivirakennuksessa noin 190 m²:n tiloissa. Liike suorittaa autojen moottorikorjaukset, sähkötyöt ja Diesel-korjaukset sekä myös pienehköt laivaremontit.

Kalustoon kuuluvat venttiilihiomakone, sytytystulppien tarkistuskone, sähkö- ja kaasuhitsausvälineet ja muut alan työvälineet sekä pakettiauto. Henkilökuntaan kuuluu omistajan lisäksi 4–5 työntekijää. Työnjohtajana on Turkka Peltola, ja rouva Surkko hoitaa laskutuksen.

Liikkeenharj. Surkko on toiminut alalla jo 27 vuotta. Hän on suorittanut Simca-autojen korjauskurssin sekä tutustunut Fiat- ja Opel- tehtaisiin. Hän kuuluu Autoteknilliseen Yhdistykseen ja Suomen Autoliittoon. Hän on tehnyt matkoja Italiaan, Saksaan, Neuvostoliittoon, Ruotsiin, Hollantiin ja Belgiaan. Vapaa-aikoi-
naan liikkeenharj. Surkko harrastaa kalastusta ja metsästystä.

Suomen kauppa- ja teollisuus kuvina kohdelistaukset kertovat kuvaavasti 1960-luvun lopun ihmisistä ja yrityksistä.

Rautakatu 5:stä ponnistanut Hihra Oy on sittemmin menestynyt. Teoksessa Sisua, Siloa ja sinappia (Kupila 2004) kerrotaan Hihraa seuraavaa: Vuonna 1947 perustettu Hihra Oy aloitti metallileikkikalujen valmistajana, siirtyi 1960-luvulla telakkateollisuuden alihankkijaksi ja on sittemmin kehittynyt ohutlevymekaniikan ja -tuotteiden sopimusvalmistajaksi mm. auto-, huonekalu-, elektroniikka- ja kuntovälineteollisuudelle. Itäharjulla toimivan Hihran työntekijämäärä nousi 1990-luvun lopulla sadan tienoille. Vuoden 2007 Turun sanomissa yrityksen kerrotaan olevan jo maan johtava ohutlevytuotteiden suursarjavalmistaja (TS 5.9.2007). Myöhemmin yhtiö fuusioitui muiden alan toimijoiden kanssa ja on nykyään nimeltään Stera Technologies Oy, jonka tuotteita ovat sopimusvalmistuspalvelut, laite- ja jakokaappituotteet, SteraLux LED-valaisinjärjestelmät sekä SteraSmart – tuotantoautomaattioratkaisut ja langattomat tuotantoympäristön seuranta- ja ohjaukseen liittyvät järjestelmät. Yrityksen pääasiallinen osoite on yhä Itäharjun alueella ja se työllistää noin 900 ihmistä Suomessa ja Virossa (Stera Oy:n verkkosivut).

Toimitilojen aika

Rakennuksen saneeraus nykyisen kaltaiseen työtilakäyttöön suunniteltiin vuonna 1989. Muutosta ennen rakennus oli ilmeisesti tyhjillään. Rakennuksen omisti jo tuolloin nykyisen kaltaisesti Kiinteistö Oy Turun Rautakatu 5. Käytännössä osaomistajat ovat kuitenkin vaihtuneet. Rakennukseen suunniteltiin sisäänkäynti pihan tasosta ja kerroksiin mm. wc-tilat ja kattavat tauko-tilat pienine keittiöineen.

Levy-yhtiö Ensio Musicin Sirkka Paltola kertoo käyneensä rakennuksessa ensi kertaa vuonna 1989 ja olleen mukana erityisesti vuoden 2007 kunnostustyössä. Ensio Music on kuitenkin myynyt tilansa hiljattain TeknologiaKiinteistöille ja on rakennuksessa nyt toistaiseksi vuokralaisena. Toinen pitkäaikaisimmista toimijoista on Keittiöjätti, joka oli kellaritilassa 1990-2000-luvuilla. Rakennuksessa on ollut paljon vaihtuvia toimijoita. (Keskustelu puhelimitse Ensio Musicin Sirkka Paltolan kanssa 25.7) Esimerkiksi vuonna 1994 rakennuksessa toimi lupapiirustusten mukaan CAD Center. Siellä kerrotaan myös toimineen pienimuotoisen painon, jossa tehtiin opiskelijakortteja (Jani Kanare ja Olli Laivoranta / Promethor).

Nykyään suurimman osan rakennuksesta omistaa TeknologiaKiinteistöt, joka käyttää rakennuksen kellaritilaa varastonaan. Rakennuksessa toimii enää kaksi muuta yritystä: Akustiikkaan ja meluntorjuntaan erikoistunut asiantuntijayritys Promethor 3. kerroksessa ja 1. kerroksen pienemmässä tilassa sekä edellä mainittu levy-yhtiö Ensio Music vuokralla 1. kerroksen suuremmissa tilassa ja vinttikerroksen suuremmissa tilassa. Promethor on toiminut rakennuksessa vuodesta 2010 ja myös omistaa osan rakennuksesta. Vintin pienempi tila on tyhjillään ja samoin kuin 2. kerroksen tilat, joissa on vielä hiljattain ollut vuokralaisena Tuto Hockey. Rautakatu 5:ssä edelleen viihtyvien työntekijöiden mukaan rakennuksen toiminta on hiipunut viime vuosien aikana omistusten keskittyessä aiempaa enemmän.

Vanhan opasteen mukaan toimijoita olivat nykyisten lisäksi lähimenneisyydessä Pehmopaja Oy ja Kovanaama Oy (vintillä), Labrox (2krs.), Mediatuote Ky, Love Turku.fi, Rauta5.fi ja Mainostoimisto Rautaviisi (1krs.) sekä Bagno Ou, Senso Life Oy ja Swandeco.fi (kellari). Rakennuksessa on siten toiminut ainakin Tiedepuistoon kytkeytyviä IT-alan, lääkealan, mainosalan ja kylpyhuonealan yrityksiä.

Kuva Promethorin toimitilasta 3. kerroksesta

2.4 Rakennuksen suunnittelija K. A. Kilpi

Kilpi, K. A.

Rautakatu 5 teollisuusrakennuksen on suunnitellut insinööri ja rakennusmestari Kaarlo Albert Kilpi (Lindström), jonka uraa on kuvattu Suomen Rakennusmestariiliiton matrikkelissa (Suomen Rakennusmestariiliitto 1954). Kilpi syntyi Kaarinassa 1885 ja valmistui Turun teknillisen koulun huoneenrakennuksen opintosuunnasta 1908. Hän aloitti uransa Turun kaupungin rakennustoimistossa ylimpänä rakennusmestarina 1909–1912, minkä jälkeen hän laajensi osaamistaan vuosia kestäväillä opintomatkoilla Ruotsissa, Tanskassa, Saksassa, Hollannissa ja Belgiassa 1. maailmansodan molemmin puolin. Kilpi valmistui vuonna 1922 myös teräsbetoni-insinööriksi Polytechnisches Institut in Strelitz Mecklenburgista.

Kilven elämä ja ura olivat melko vaiherikkaita. Hän työskenteli rakennusmestarin työn lisäksi monissa muissa rakennusalan tehtävissä, mm. Turun Sementtivalimon teknisenä johtajana, urakoitsijana, piirtäjänä, Turun kaupungin tarkastajana, rakennusvalvojana, Turun ammattiopiston ja teknillisen koulun opettajana sekä rakennusten suunnittelijana ja oli naimisissa neljä kertaa. Kilpi toimi luottamustoimissa sovinto-oikeuksien jäsenenä ja Turun rakennusmestariyhdistyksessä ja kirjoitti alansa artikkeleita. Aikaan sijoittui kaksi maailmansotaa.

Kilven rakennusalan työt sijoituivat varsinkin Turkuun, mutta joukkoon mahtuu myös kulttuurihistorian kannalta erityisiä kohteita muualta. Kilpi toimi vastaavana rakennusmestarina Alvar Aallon suunnittelemassa Varsinaissuomen tuberkuloosiparantolassa ja sen likaveden puhdistuslaitoksessa (Paimion parantola, 1930–33) ja toteutti (tykistö)patteri- ja maantietöitä Helsingin ympäristössä rakennusmestarina ja urakoitsijana 1915–17 sekä osallistui rakennusmestarina linnamaisen Vanadislundin vesitornin betonilaudoitustöihin Tukholmassa 1911–12.

Turussa Kilpi toimi rakennusmestarina mm. Turun kauppaopistossa 1908 (apulaisrkm), Kunnansairaalan talousrakennuksella ja mielisairasosastolla 1909–10, Turun rautateollisuus Oyn tehtaalla 1914, as. oy. Brahenkatu 9:ssä 1924, as. oy. Uraniassa 1926, as. oy. Lounaassa 1927 ja as. oy. Tuurelassa

1928. Lisäksi hän toimi rakennusmestarina ja urakoitsijana mm. seura- ja kunnantaloilla ja kansakouluilla muualla Suomessa.

Rakennusten suunnittelijan uran Kilpi aloitti ilmeisesti rakennusmestarin työnsä ohessa. Kilven suunnittelutyöt olivat pääasiassa pienempiä kohteita, joissa hän toimi samalla rakennusmestarina eli mm. saunoja, teknisiä osasuunnitelmia, talousrakennuksia, ja kaksikerroksisia puisia asuinrakennuksia (Amiraalistonkatu 1c, 1924. Vanha Littoistentie 29, 1928. Malminkatu 12a jälleerakennus, 1943. Pääskyvuorenkatu 21, 1947. Niilonkatu 31, 1947). Kilpi suunnitteli myös kesämökkejä Hirvensalon Papinsaareen (Sohlbacka) ja Saurion autokorjaamon (1928).

Halisten vehnämyllyn suunnittelutyö poikkesi Kilven aiemmista suunnittelutöistä käyttötarkoituksensa ja kokonsa puolesta. Kilpi oli tuolloin jo 58-vuotias ja toimi kohteessa lisäksi rakennusmestarina ja piirtäjänä. Hän suunnitteli samalla (1943–44) myös Turun posliinitehtaan laajennustyöt.

Tyylillisesti Halisten Vehnämyllyä ja joitakin Kilven suunnittelemaa asuinrakennuksia yhdisti samankaltainen selkeys. Rakennukset ovat yleisilmeeltään konstailemattomia ja mittasuhteiltaan harmonisia aikakautensa edustajia. Ikkunoiden tai palotikkaiden sijoittelussa on paikoin hienovaraista leikkimielisyyttä.

Halisten Vehnämyllyn 1940-luvun ulkoasussa voidaan nähdä myös viitteitä aikakauden modernismiin ja funktionalismiin. Rakennus on ollut alun perin julkisivuiltaan rytmikäs ja selkeälinjainen ja sitä ovat reunustaneet molemmin puolin linjakkaat lastauslaiturit. Modernistisia vaikutteita Kilpi lienee saanut suunnitteluunsa muun muassa Paimion parantolan työmaalta, joskin Aallon arkkitehtuurille ominaista kaarevuutta Kilpi ei tavoitellut omassa työssään. Rautakatu 5 modernistiset piirteet ovat nykyisin huonommin hahmotettavissa rakennuksen muutostöiden vuoksi.

Kilven betonialan osaamisesta kertovat toimitilojen paikalla valetut välikattorakenteet, alun perin lennokkaan ja keveän näköiset lastauslaiturit ja parvekkeet sekä luonnonvalon kaunis hyödyntäminen betonisessa porrashuoneessa.

HALISTEN
VEHNÄMYLLY

HALISTEN
VEHNÄMYLLY

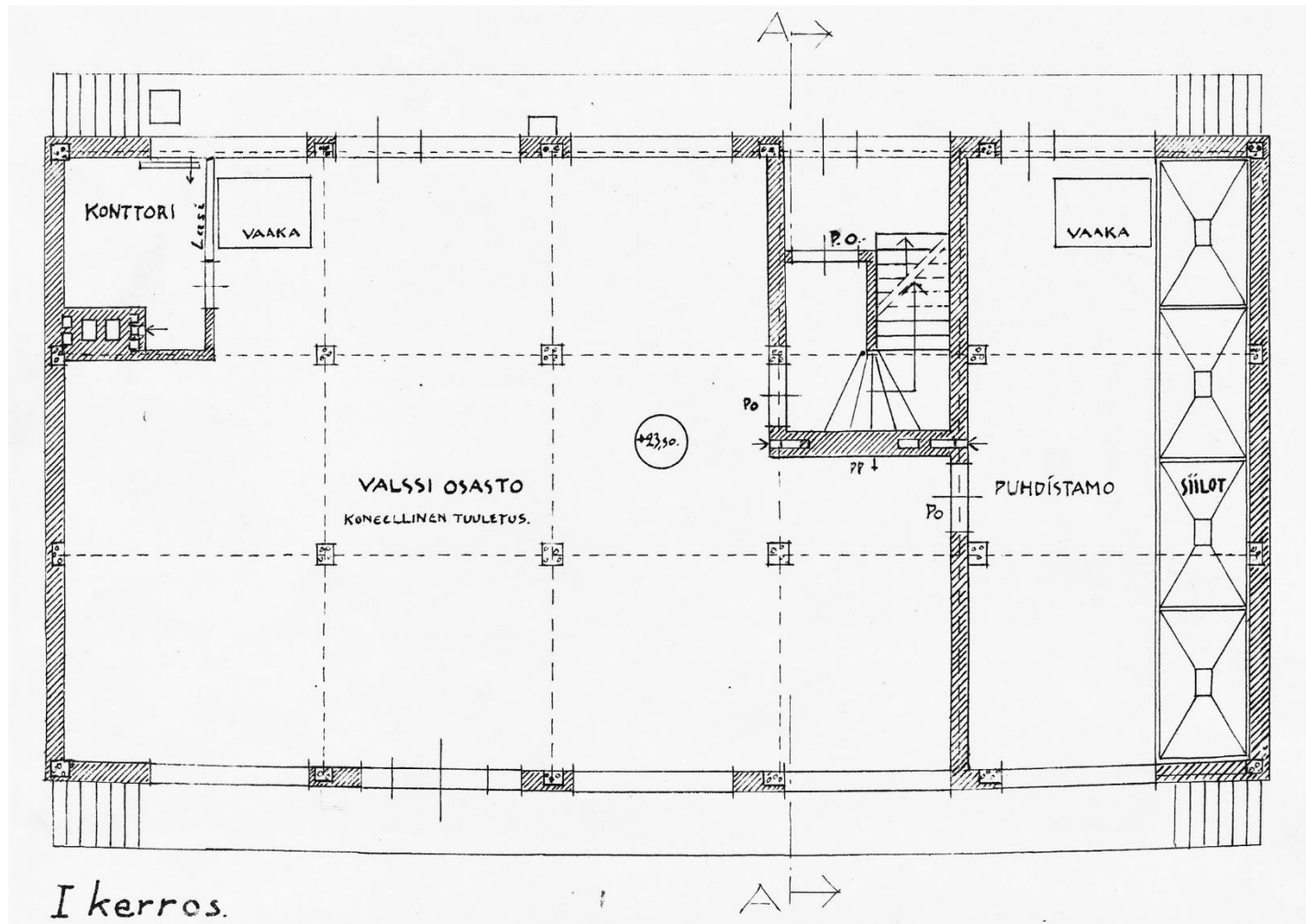

1. kerros

Sisäänkäynti myllyrakennuksen ensimmäiseen kerrokseen on tapahtunut lastauslaitureilta 1,3 m maantason yläpuolelta. Lastauslaiturit ovat sijainneet rakennuksen molemmin puolin, ja niille on päässyt portaita rakennuksen päistä. Laitureille on kuljettu myös kevyempiä puisia siirrettäviä siltarakenteita pitkin. Vilja on lastattu laitureille suoraan auton lavalta tai hevoskärryjen kyydistä. Jauhosaakit on voitu heitellä tai kantaa laiturilta alas Teräskadun puolelta ja lastata viressä pistoraiteella seisovaan junaan.

Pihan puolella, rakennuksen eteläisivulla, on ollut kolme sisäänkäyntiä lastauslaiturilta rakennuksen ensimmäisen kerroksen eri tiloihin. Yhdestä on päässyt myllyn puhdistamoon, toisesta porrashuoneeseen ja kolmannelta myllyn valssi-osastolle, jossa vilja on jauhettu valssimyllyllä. Osastot on eritelty palo-ovilla. Lisäksi ensimmäisessä kerroksessa on sijainnut toimisto. Teräskadun laiturin puolella oli alun perin yksi uloskäynti.

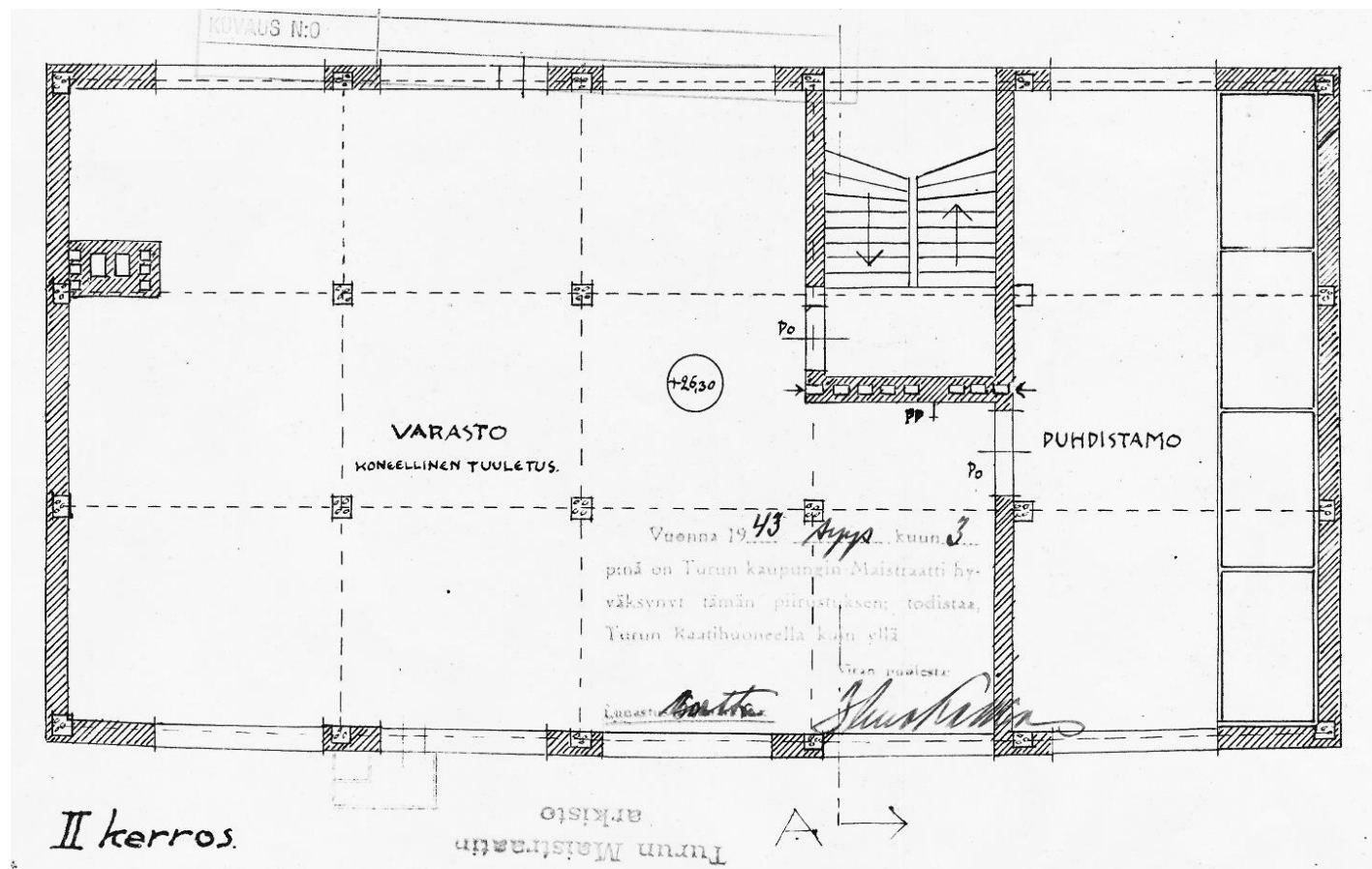
Pohjaan on merkitty myös hormi siiloja viljan varastointia varten sekä kaksi vaakaa, oletettavasti myllyyn saapuvan viljan punnitsemiseksi.

I kerros.

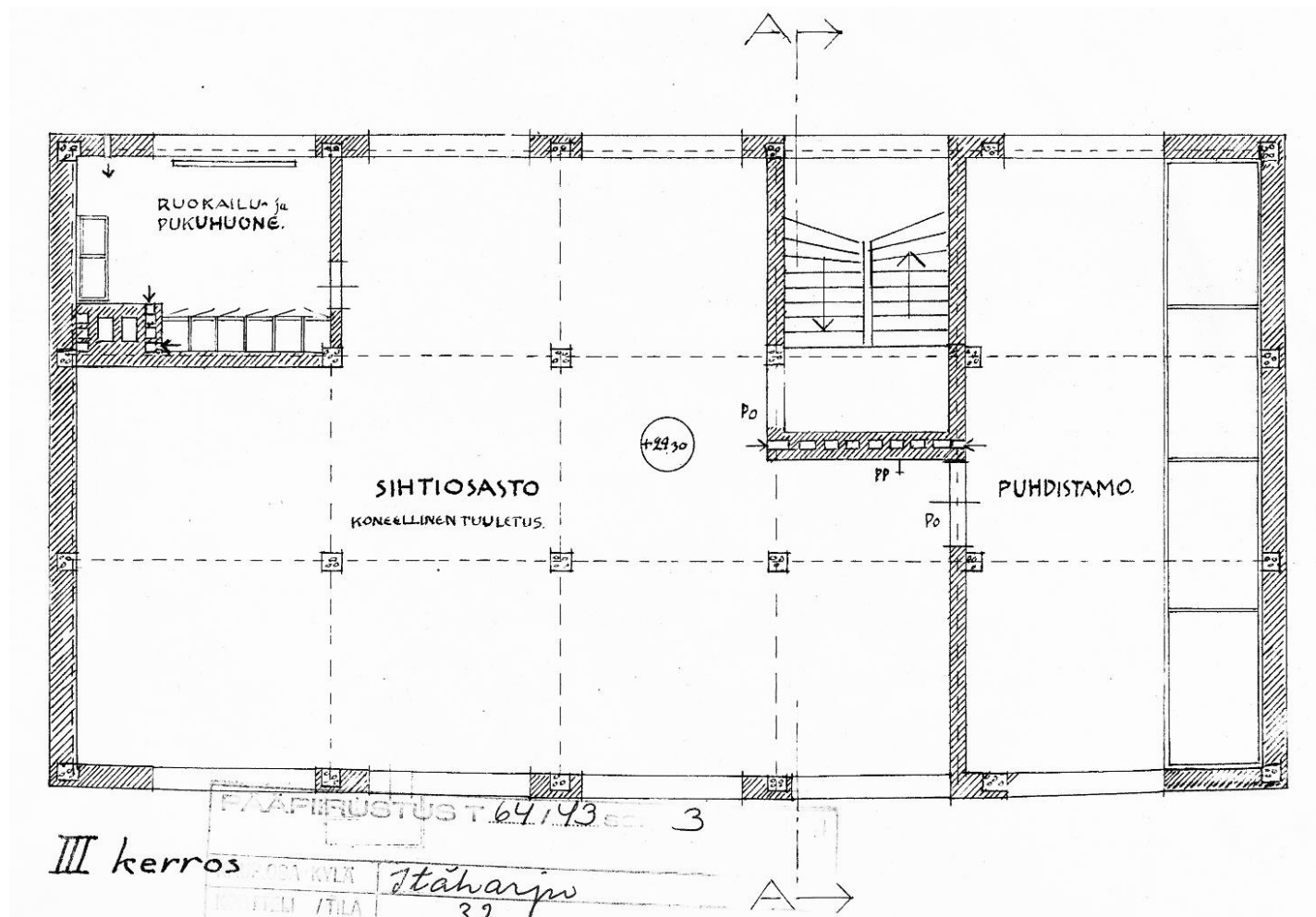
2. kerros

Myllyrakennuksen toinen kerros suunniteltiin alun perin varastotilaksi. Toisen kerroksen pienemmässä rakennusosassa toimi myös viljan puhdistamo.

3. kerros

Kolmannessa kerroksessa toimi sihtiasasto, jossa jauhoista jalostettiin hienojakoisempia viljatuotteita. Lisäksi kolmannessa kerroksessa oli puhdistamo ja myllyn työntekijöiden ruokailu- ja pukuhuone kaappeineen.

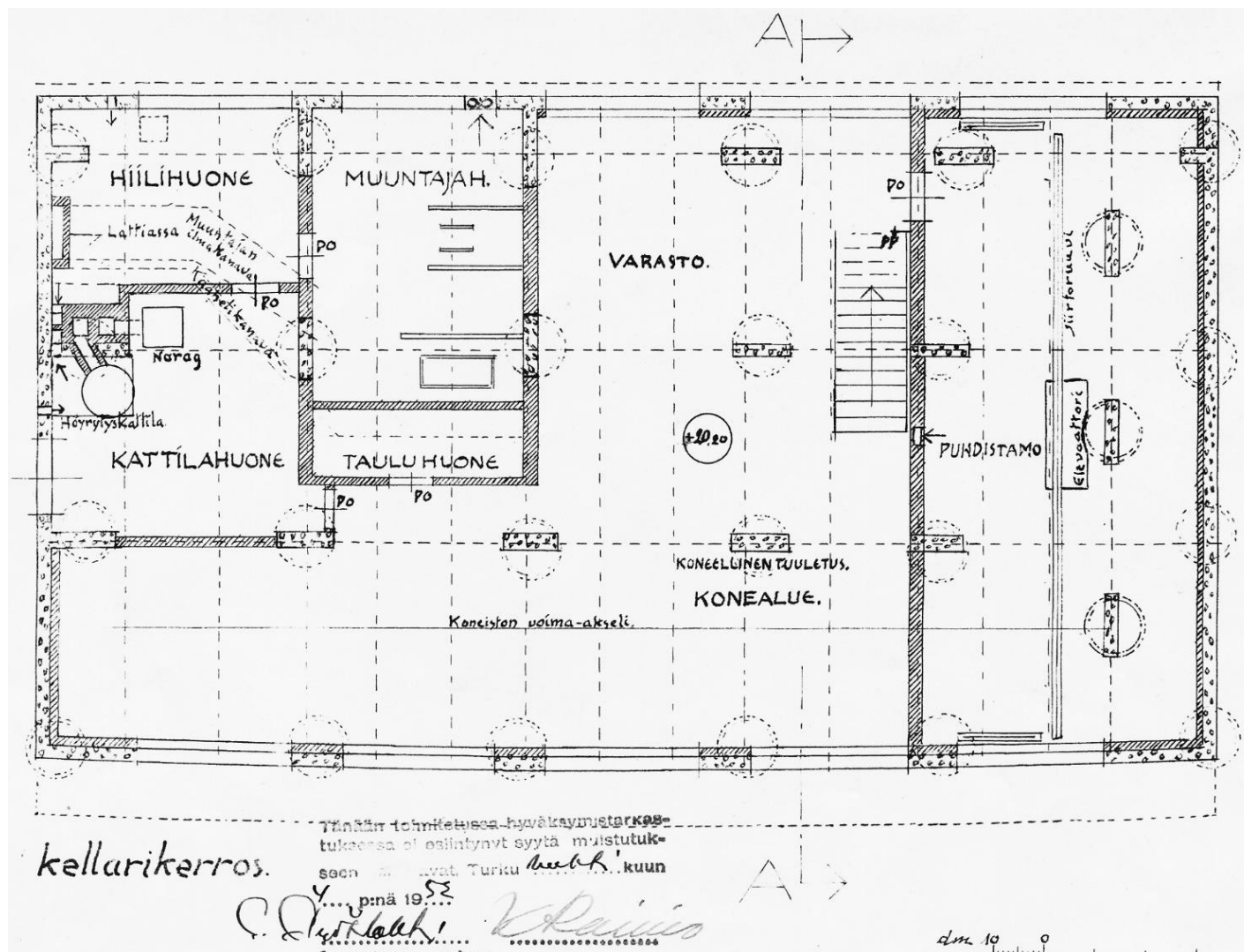

Kellarikerros

Rakennus oli suunniteltu alun perin hiililämmitteiseksi ja siihen liittyvät tekniset tilat, hiilihuone, kattilahuone, muuntajahuone ja tauluhuone, sijaitsivat kellarissa, pitkälti samalla paikalla kuin nykyiset tekniset tilat. Sisäänkäynti tekniisiin tiloihin on suunniteltu talon itäpäähen, mutta valokuvan perusteella sisäänkäynnit kellarikerrokseen toteutettiin kuitenkin pohjasta poiketen rakennuksen päätyjulkisivujen oikeanpuoleisten kulmien lähelle.

Vehnämyllyn kaikkien kerrosten suurempiin työskentelytiloihin on merkitty koneellinen tuuletus ja tuuletukseen liittyvä konealue sijaitsi alun perin kellarissa. Koneistoon on suunnitelmassa liittynyt pitkä "koneiston voima-akseli". Kellarissa oli myös varastotilaa. Portaat johtavat suuresta tilasta ylös porrashuoneeseen.

Kellarin puhdistamossa sijaitsee elevaattori, jolla kellaritiloissa oleva vilja mahdollisesti suunniteltiin nostettavaksi ylös 1. kerroksen ja lastauslaiturien tasolle. Laitteeseen liittyy koko rakennuksen leveyden mitalle sijoittuva siirtoruuvi. Elevaattoria voidaan käyttää apuna myös viljan kuitauksessa.

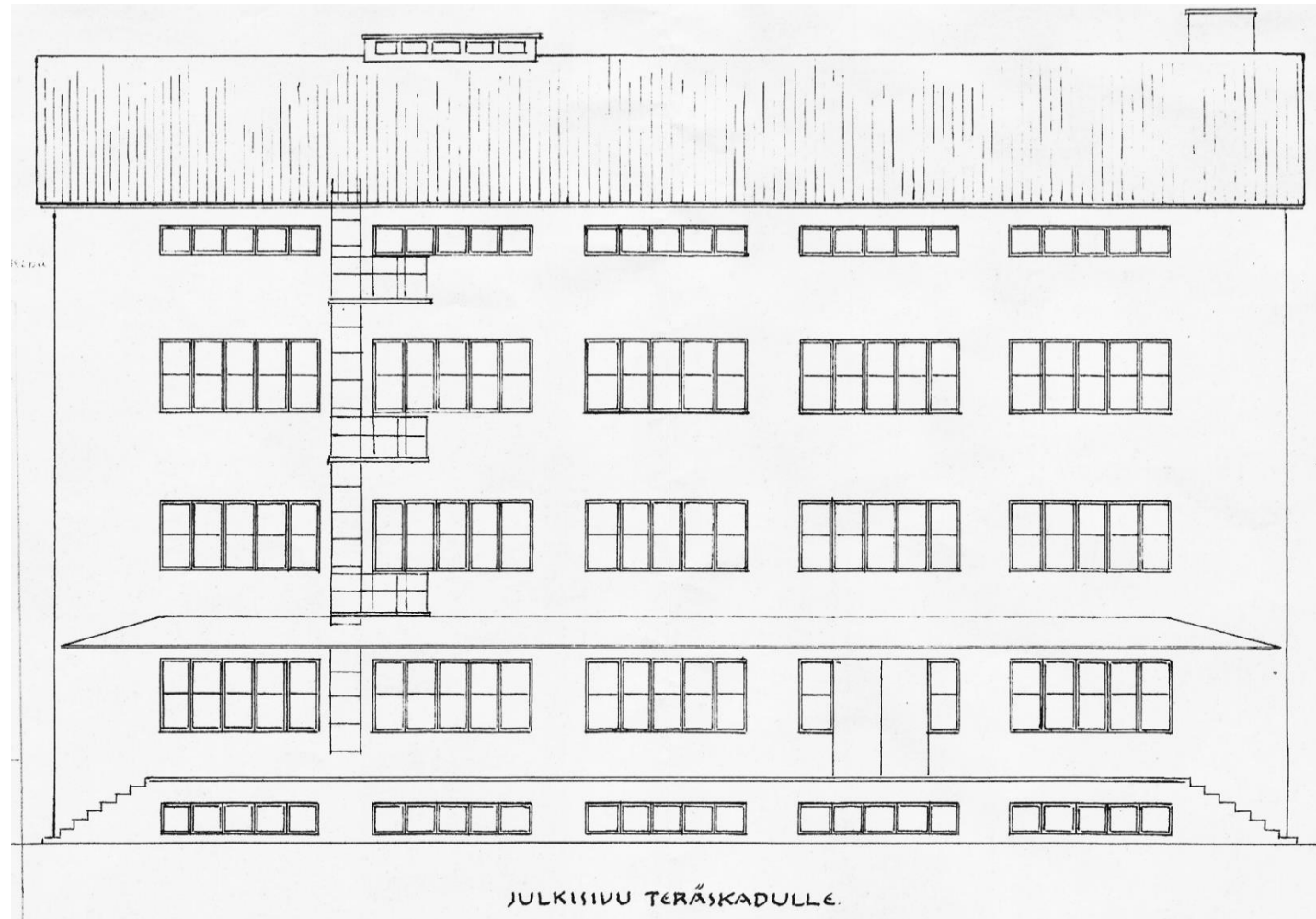

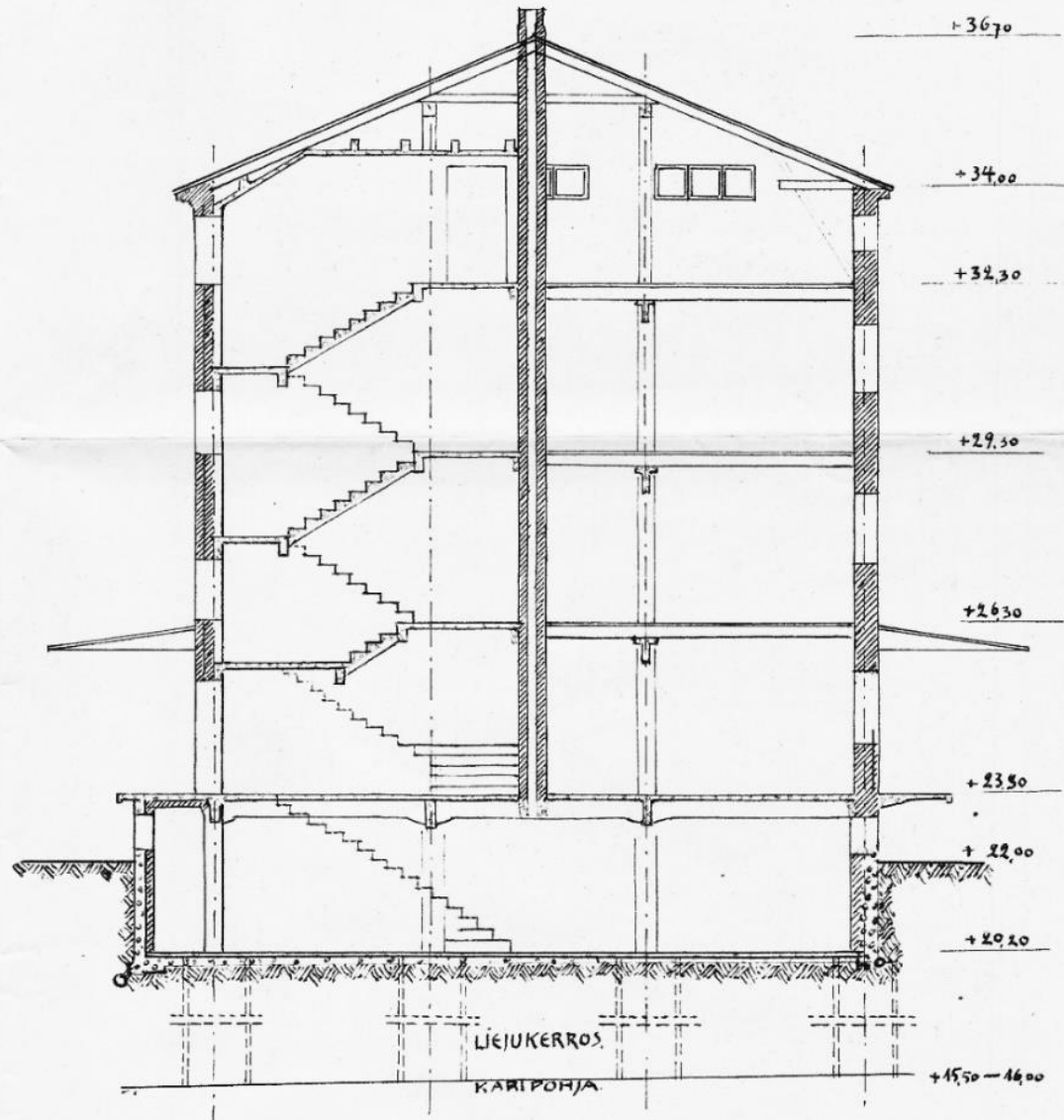
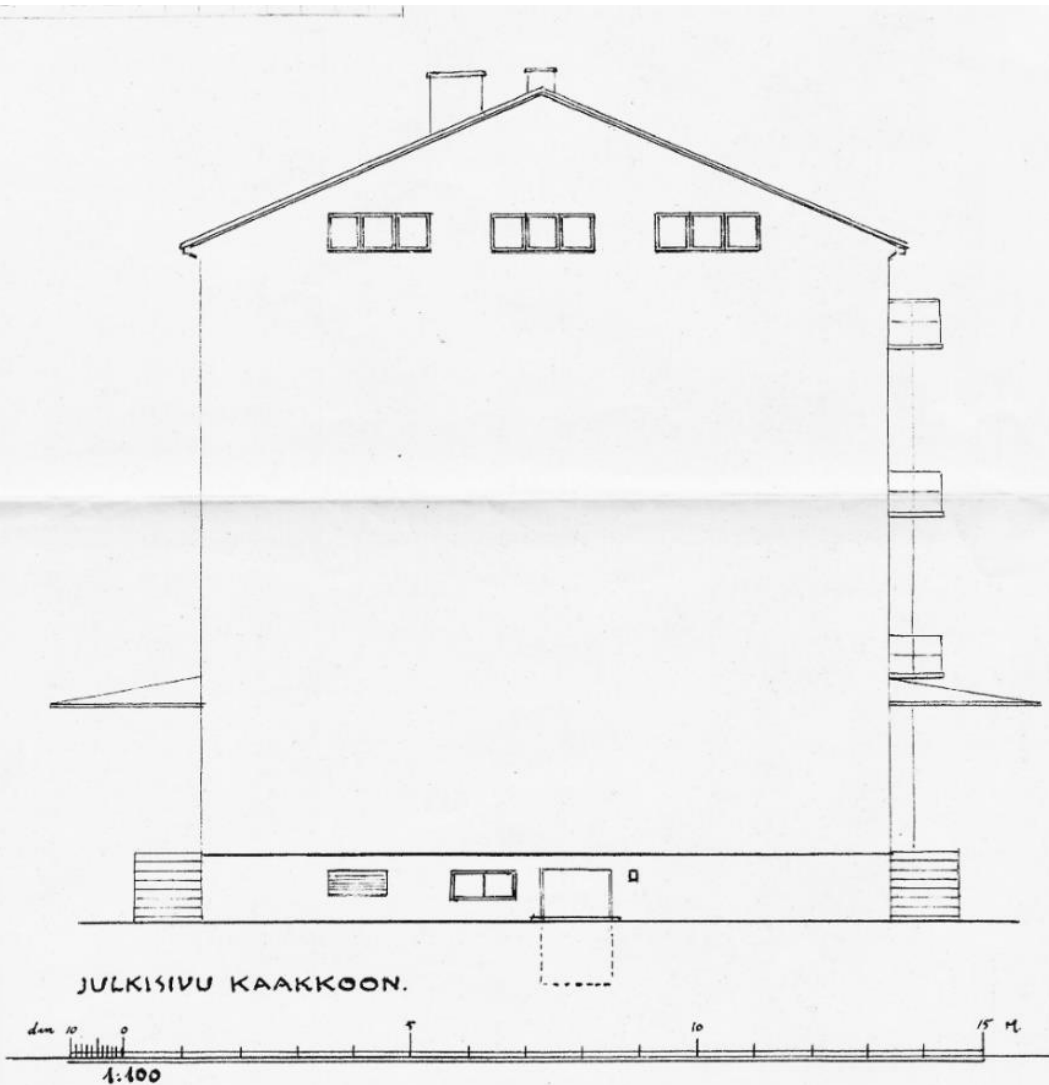
Julkisivut

Rakennuksen ulkoseinät ovat olleet alun perin rapatut ja luoteispäättyyn oli maalattu suurilla kirjaimilla teksti "Halisten Vehnämylly."

Rakennuksen molemmin puolin on suunniteltu katokset lastauslaiturien suojaksi, mutta kadun puoleinen katos ei ilmeisesti koskaan valmistunut. Vuoden 1944 kuvassa myös Teräskadun puoleinen katos, parvekekaiteet ja palotikkaat ovat vielä rakentamatta.

Ikkunajako on säännöllinen. Rakennus ja valmistunut katos olivat alun perin tiilikatteisia ja savuhormi on tiilirakenteinen. Ikkunoiden karmit olivat tummat. Perustus ja kivijalka ovat paikalla valettua betonia. Myös latauslavat ja niiden portaat sekä parvekkeet ovat betonirakenteisia. Parvekkeiden kaiteet ja palotikkaat toteutuivat metallisina ja kuvan mukaisesti kevytrakenteisina.

Rakennerratkaisu

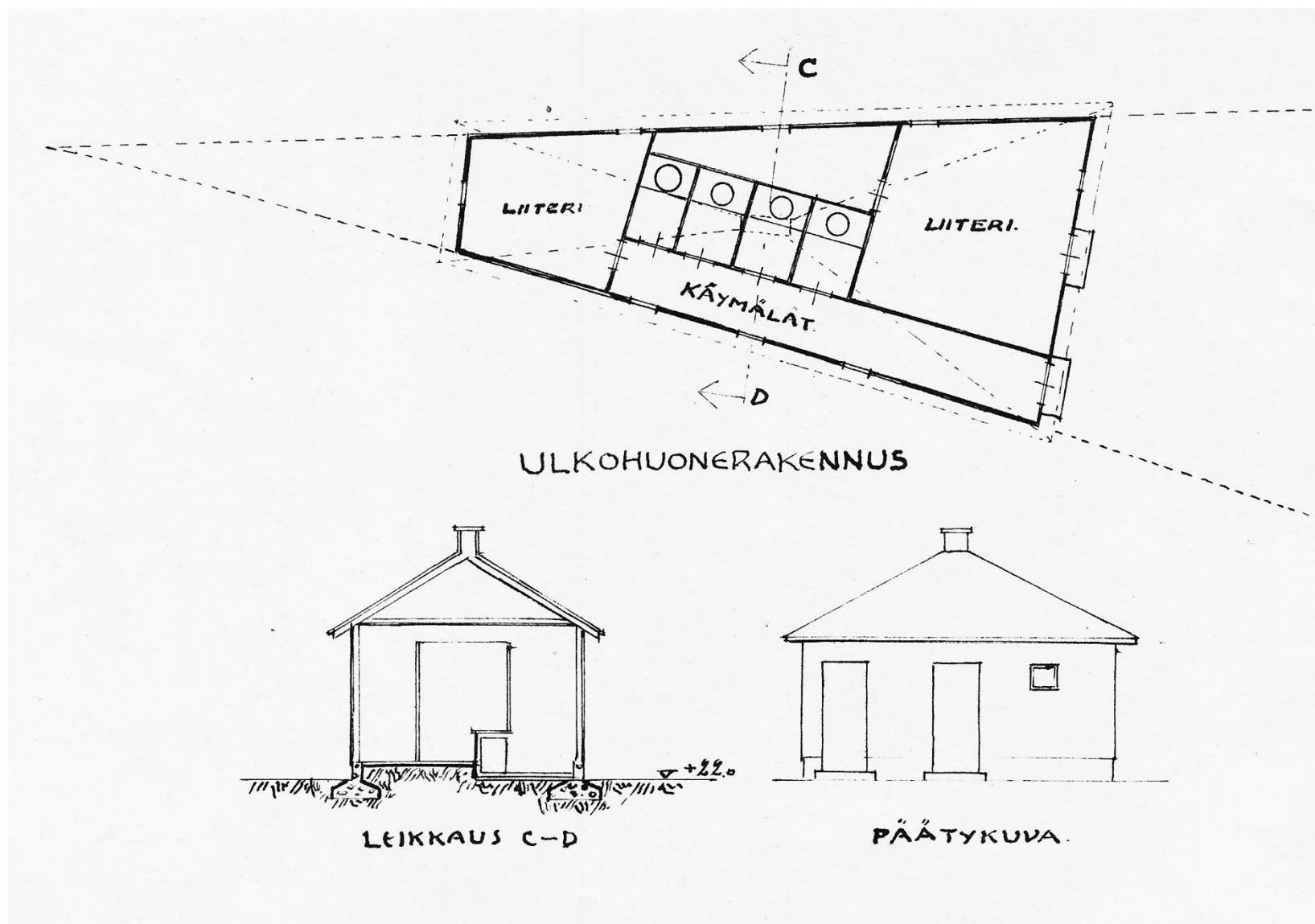
Rakennus on betonirakenteinen, pilarirunkoinen ja siinä on yksi porrashuone ja hirsinen satulakattorakenne. Välipohjan valettuja jykeviä betonisia palkkirakenteita ei ole peitetty.

Rakennuksen perustukset ulottuvat liejukerroksen alapuoliseen "karipohjaan", 6-6,5 m syvyydelle maanpinnasta.

Sivurakennus

Sivurakennuksessa sijaitsivat vuosikymmenien ajan Rautakatu 5 käymälät. Rakennukseen on suunniteltu neljä käymälää ja kaksi liiteriä. Se sijoittui aivan tontin kärkeen ja tontin molemmin puolin rakennettavien rautateiden risteykseen.

Erikoisesta sijainnista johtuen sivurakennuksen katto toteutui erikoisen muotoisena.

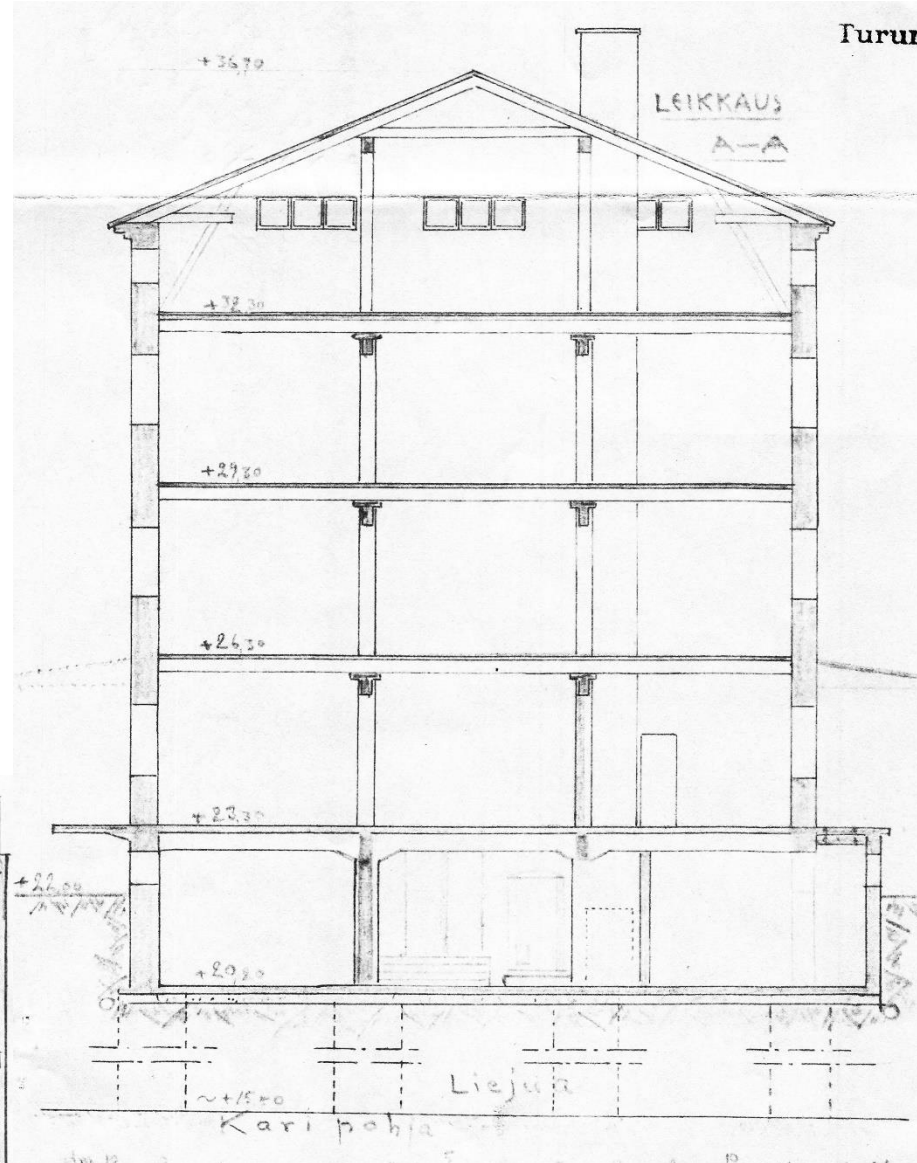
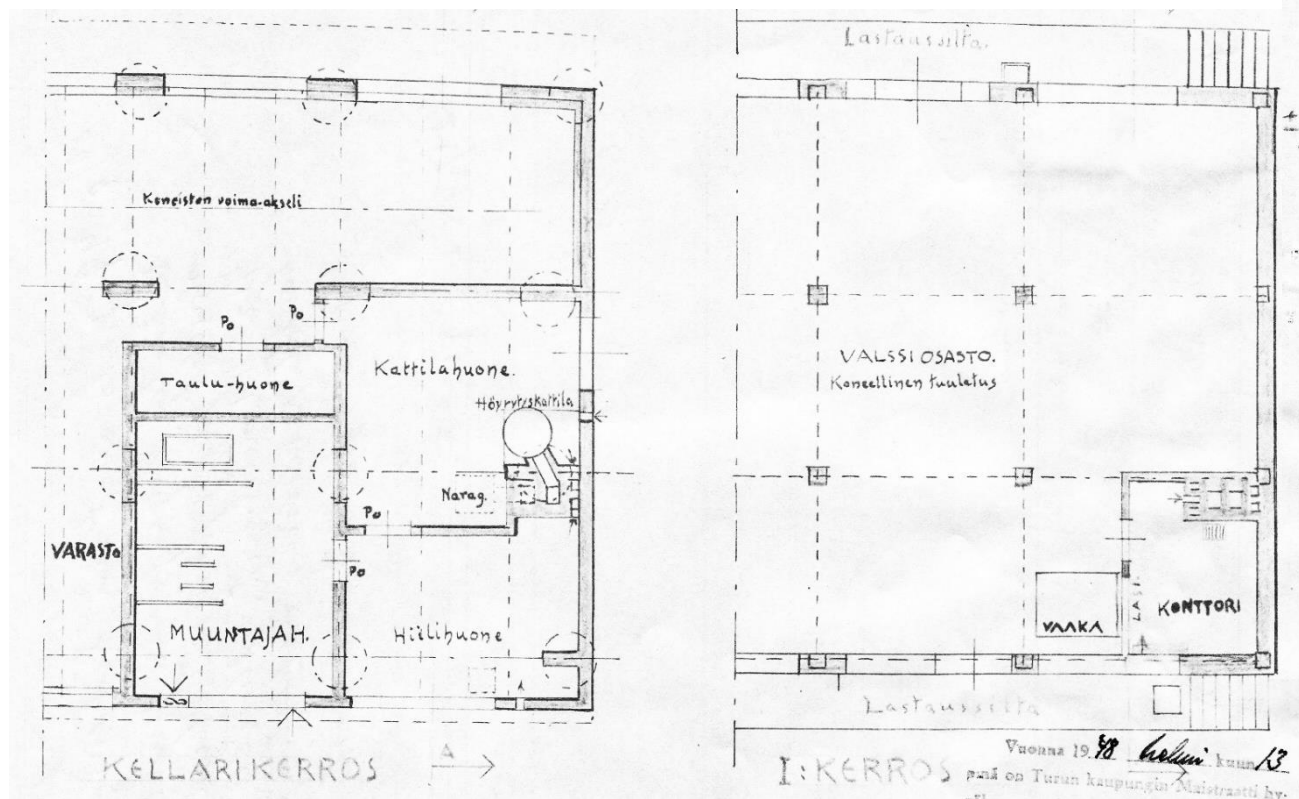
2.6 Keskeiset korjaukset ja muutokset

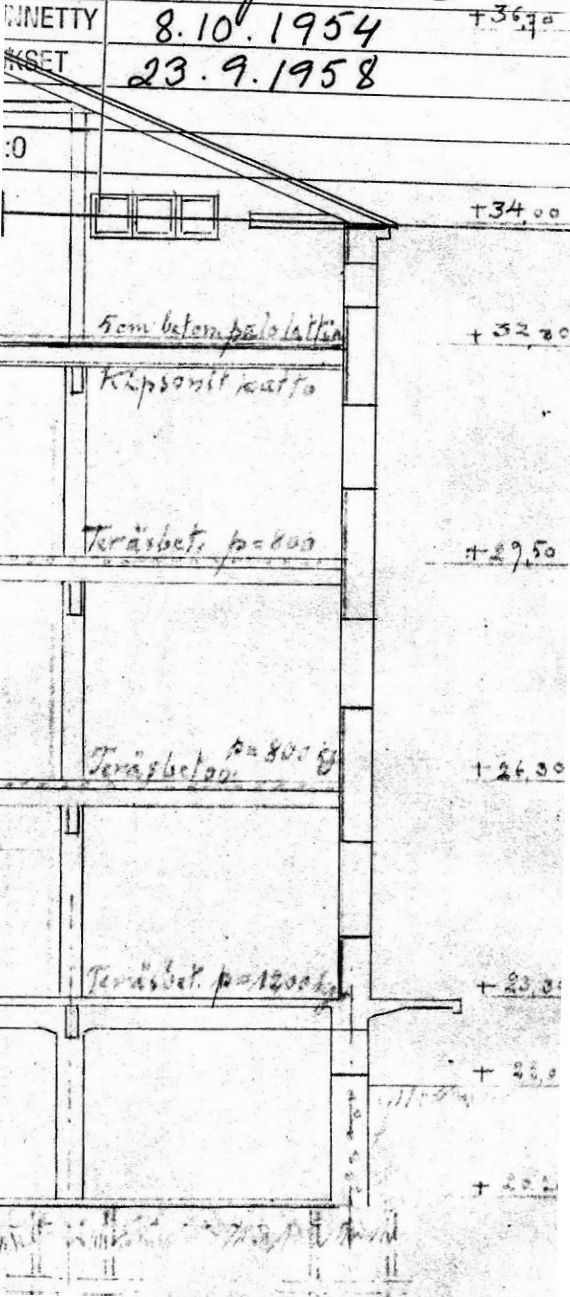
Rakennuksen varhaisimpina vuosikymmeninä suunnitellut tärkeimmät muutokset liittyivät rakennuksen muuttamiseen myllystä teollisuusrakennukseksi ja lämmitysratkaisun muuttamiseen hiilestä öljyyn. Tontille suunniteltiin ja rakennettiin myös autotalli, polttonesteenjakelulaite ja kotitarvesaha.

Vuonna 1989 Arkkitehtuuritoimisto Heikki O. Haulisto suunnitteli jo tuolloin huonokuntoisen rakennuksen kaikkiin kerroksiin muutos- ja korjaustöitä, jotka mahdollistivat sen käyttämisen toimitilana. Rakennuksen julkisivu on kunnostettu myöhemmin 2000-luvulla. Sisäänkäynteihin on kohdistunut paljon muutoksia eri aikakausina.

Tontille on suunniteltu kaksi toteutumatonta rakennusta (1943 ja 1989).

Alla olevissa Kilven piirtämissä ensimmäisissä vuoden 1948 muutospiirustuksissa myllyrakennukseen on tehty pieniä korjauksia, ainakin konttorin aukotukseen ja hiihuoneeseen.

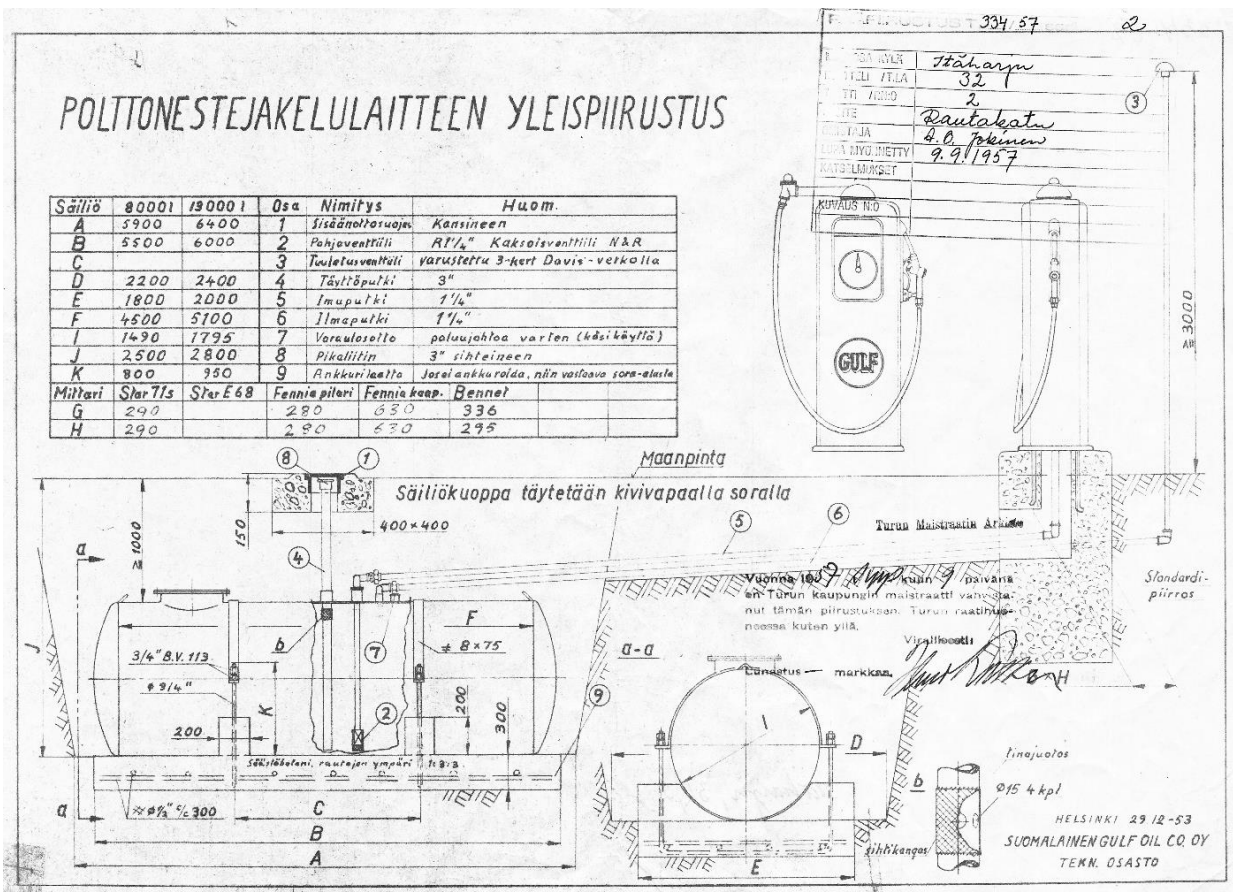
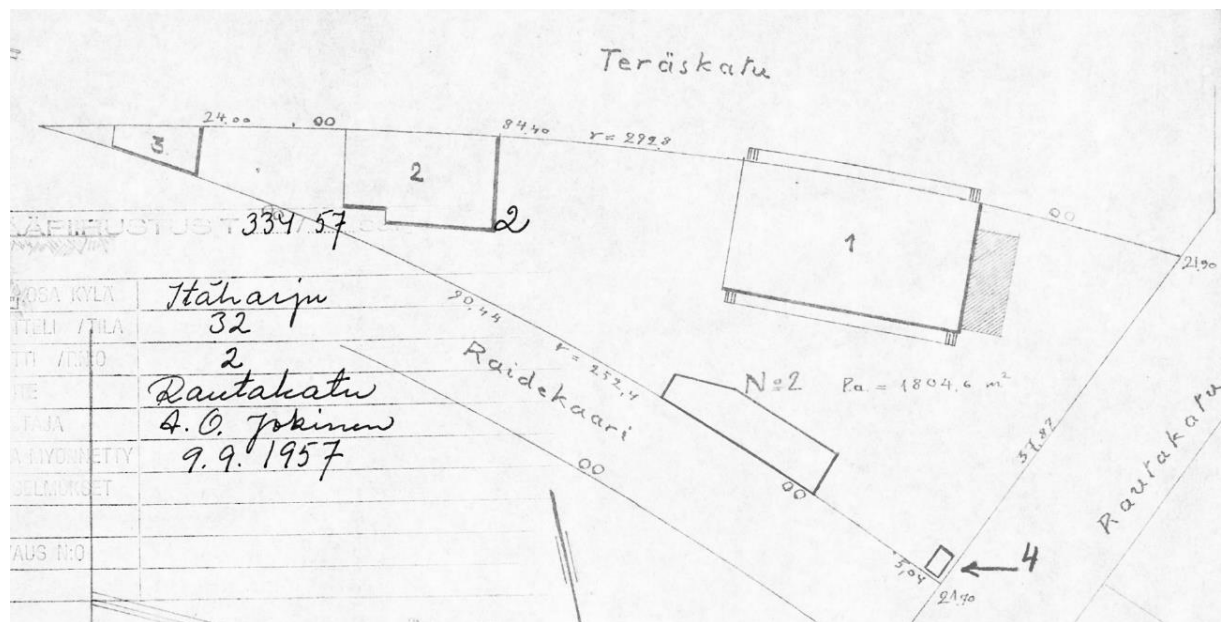

1956-57 kotitarvesaha ja polttonestejakelulaite

Vuonna 1956 tontin eteläreunaan suunniteltiin yksinkertainen talousrakennus, ns. kotitarvesaha, ja vuonna 1957 eteläisimpään nurkkaan suunniteltiin sijoitettavaksi myös Gulfin polttonestejakelulaite. Ilmakuvan perusteella molemmat toteutuivat suunnitellusti.

(Asemapiirroksen rakennuksista nro 2 ei toteutunut)

Vuoden 1957 asemapiirustuksessa näkyy vasemmalta oikealle listattuna: käymälä/liiteri, toteutumaton toimistorakennus, kapea kotitarvesaharakennus, Halisten Vehnämylly ja polttonestejakelulaite. Rakennuksen kyljessä sijaitseva autotalli suunniteltiin jo 1947.

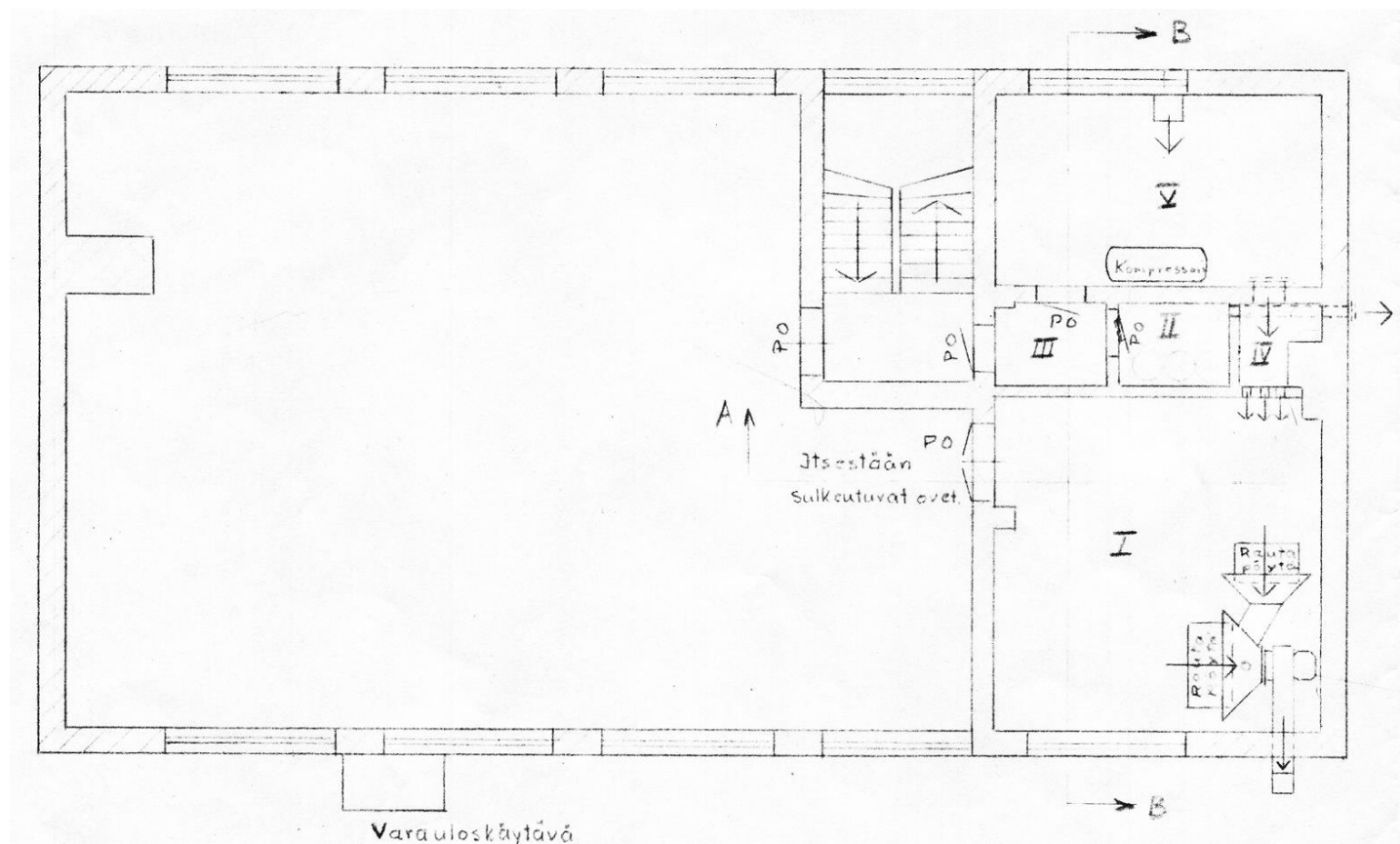
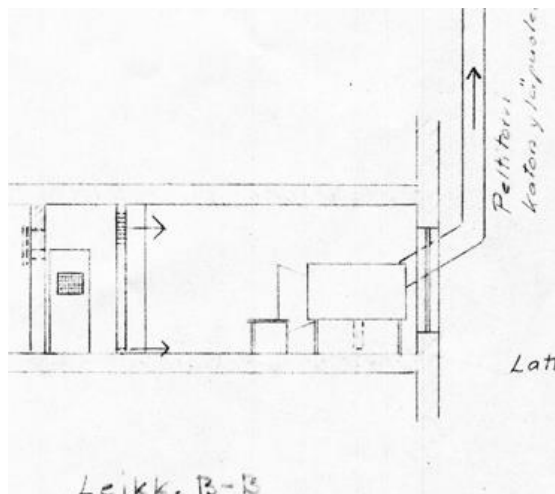

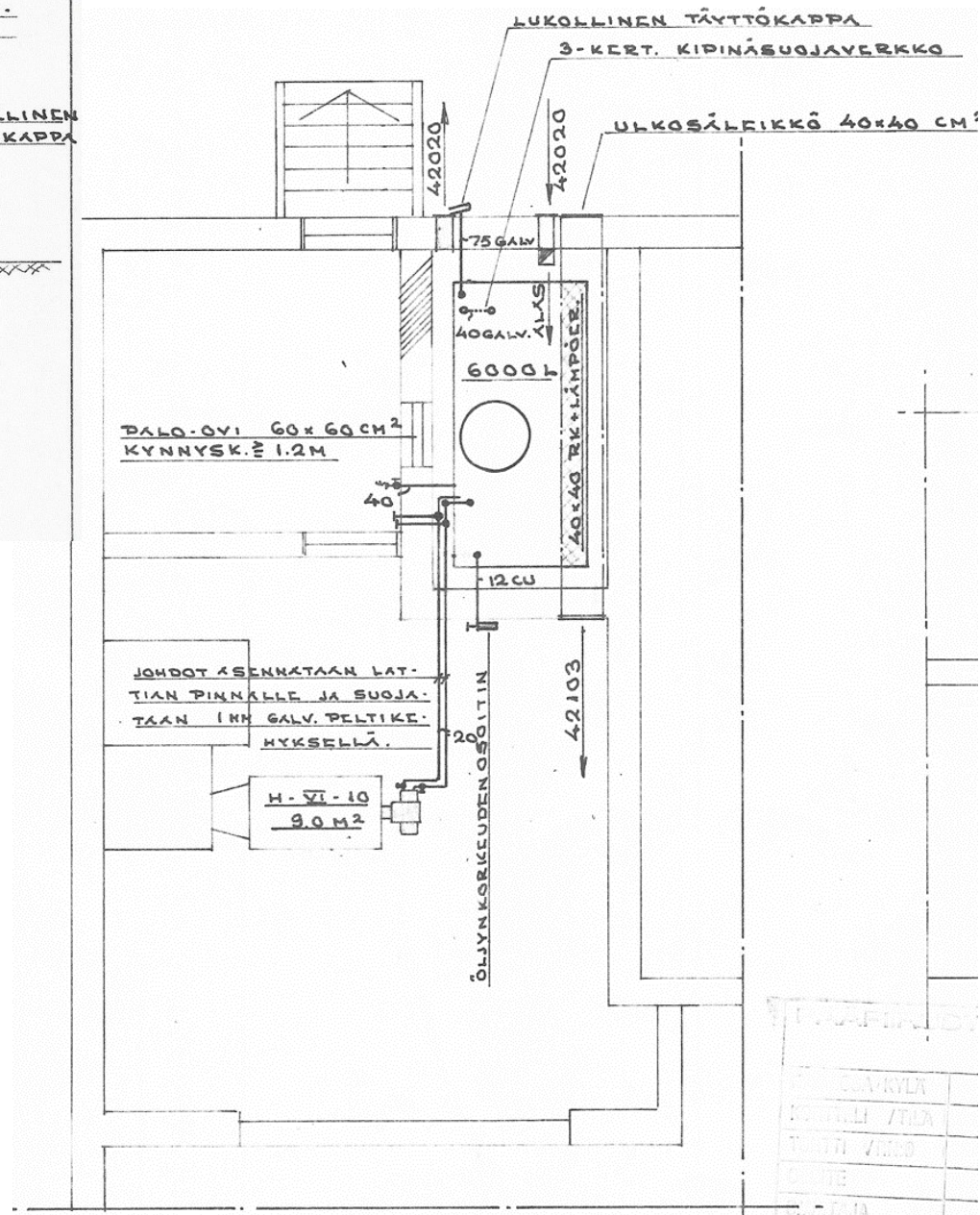
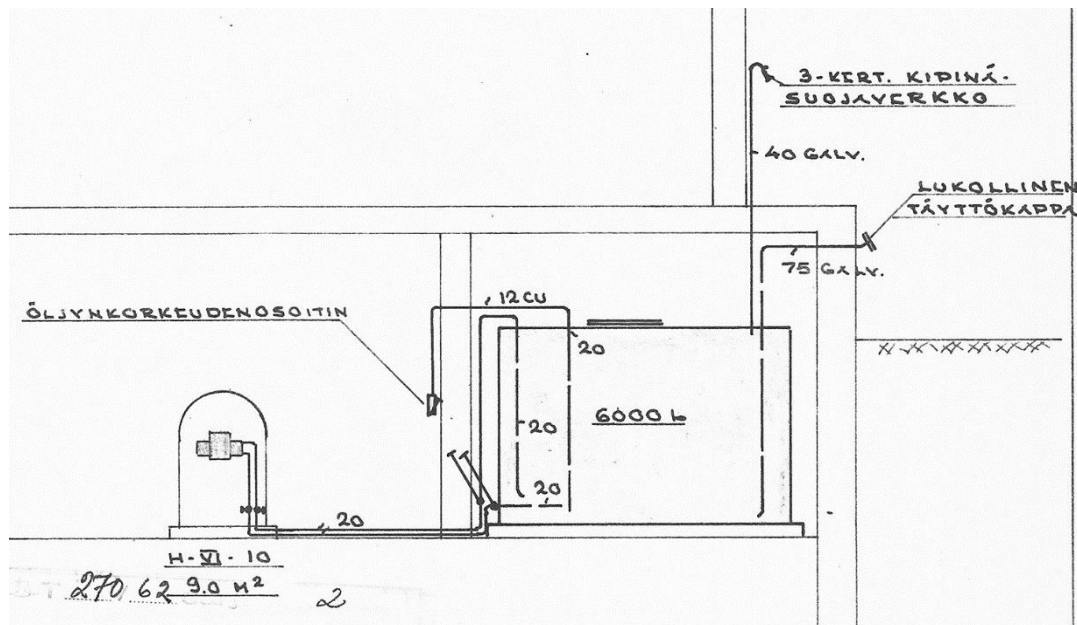
**1957 Kiilloittamon ruiskumaalausosasto, 2. krs
(toteutumisesta ei varmuutta)**

ASA Radio Oy:lle suunniteltiin vuonna 1957 rakennuksen toiseen kerrokseen ruiskumaalausosaston.

- I Ruiskumaalaus huone
- II Lakka-astiat käsivarasto
- III Sulkuhuone
- IV Oveton ilmankuljetus kammi
- V Kompressorihuone

Jmuri vaihtaa ilman huoneessa yli 30 kertaa 1:ssä tunnissa

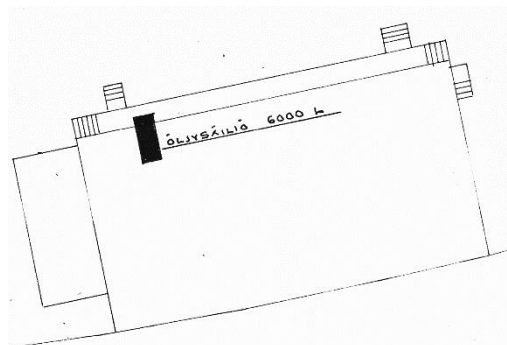

1962 öljylämmitys

Siirtymistä hiililämmityksestä öljylämmitykseen suunniteltiin kahdesti. Uusi öljysäiliö ja "lämminilmakehitin" suunniteltiin aluksi vuonna 1956 rakennuksen toiseen pihan puoleiseen nurkkaan, kauas vanhasta kattilahuoneesta ja hiilihuoneesta eli "pannuhuoneesta ja polttoainevarastosta". On mahdollista, että ajatuksena oli aluksi käyttää rinnan kahta eri lämmitysjärjestelmää. Rakennusmestari Theodor Lintusen suunnitelma ei toteutunut.

Öljylämmitykseen siirtyminen suunniteltiin uudestaan vuonna 1962 ja sillä kertaa suunnitelma myös toteutui. Öljylämmitys sijoitettiin hiilihuoneen ja kattilahuoneen tilalle oheisten piirustusten mukaisesti. Piirustukset on allekirjoittanut Rainer Salonen.

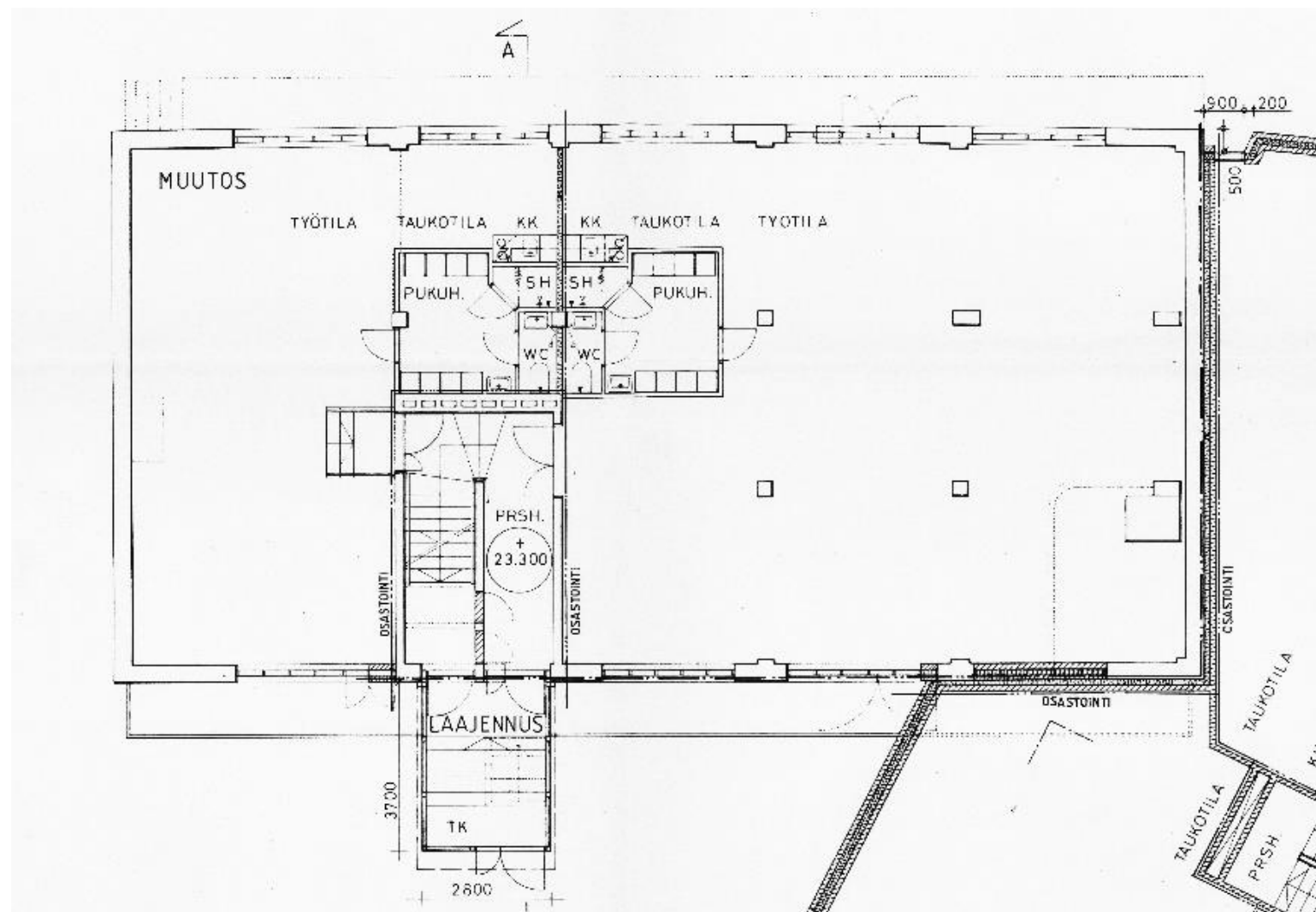
Rakennuksen pohjakuvat on piirretty ylösalaisin verrattuna Kilven piirtämiin 1943 pohjiin.

1. kerrokseen suunniteltiin pihan puolelta uusi sisäänkäynti ja porras maantasosta.

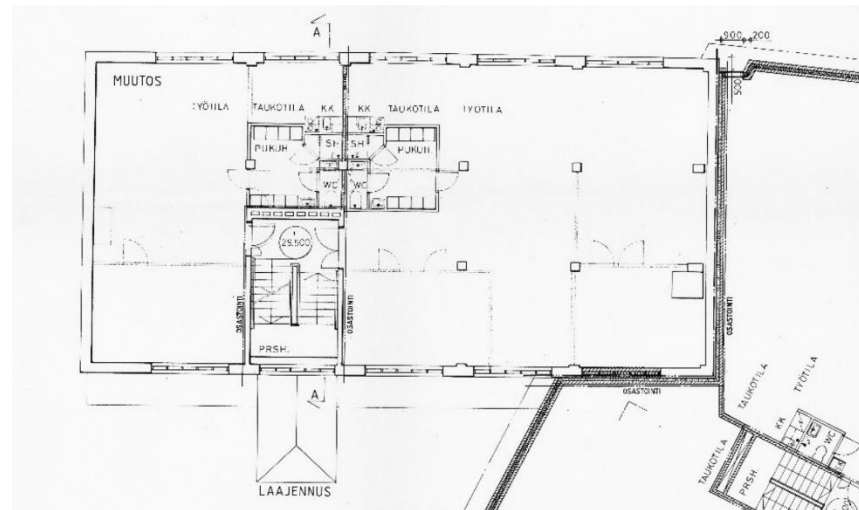
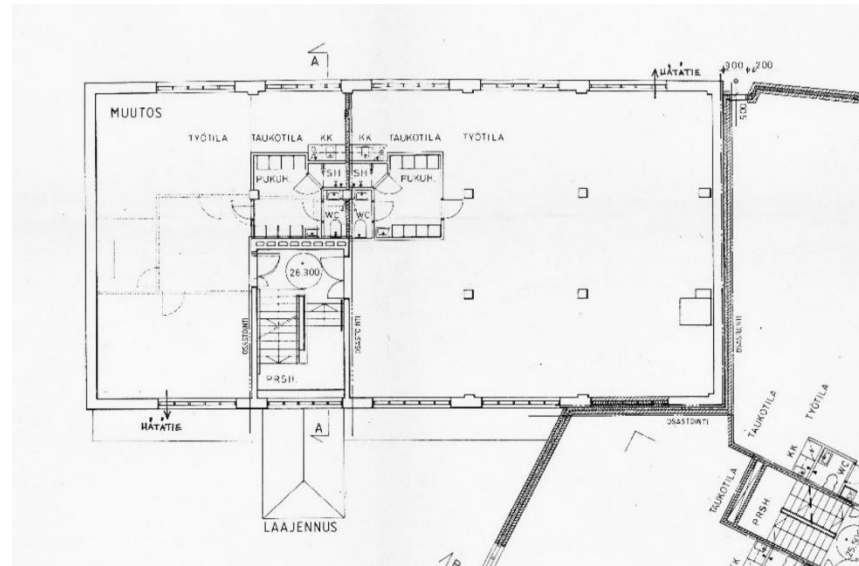
Kerroksista suunniteltiin toiset ovet rap-pukäytävään. Kilven suunnitelmissa puhdistamojen puolelle kuljettiin vielä suurempien tilojen kautta.

Kerrosten kahden tilan välistä seinää on siirretty märkätilojen sijoittamisen yhteydessä. Märkätiloihin on suunniteltu pukuhuone, suihku ja wc. Työtiloihin on sovitettu keittiönurkkaukset märkätilojen taakse taukotilakäyttöön.

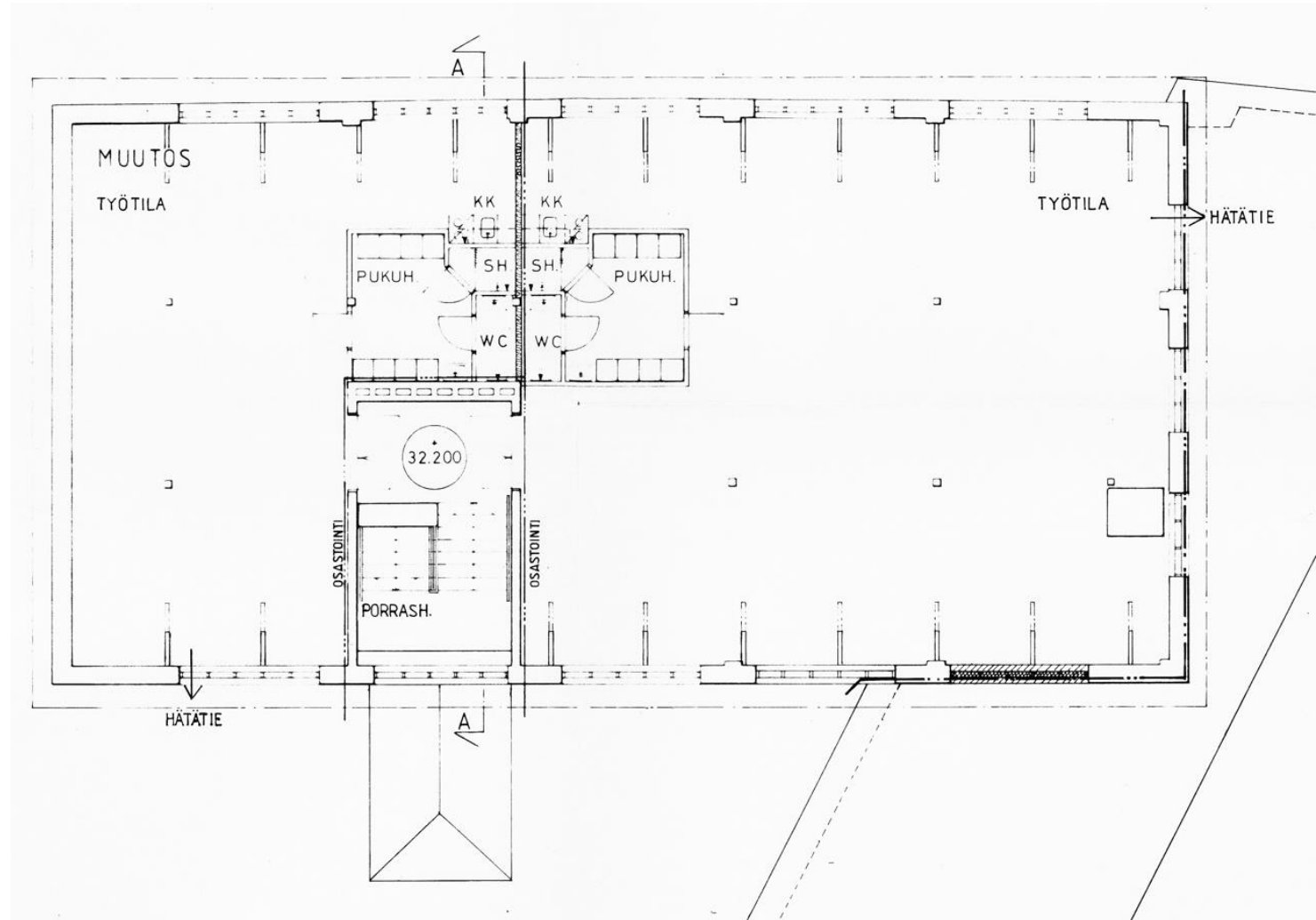
Tilajako on pidetty toimitilakohtaisena. Tilojen tarkempaan huonejakoon ei ole otettu kantaa.

2. ja 3. kerros ovat jäsennykseltään 1. kerroksen kaltaisia. Pohjiin on hahmoteltu pisteiviivalla ilmeisesti purettua aiempaa tilajakoa.

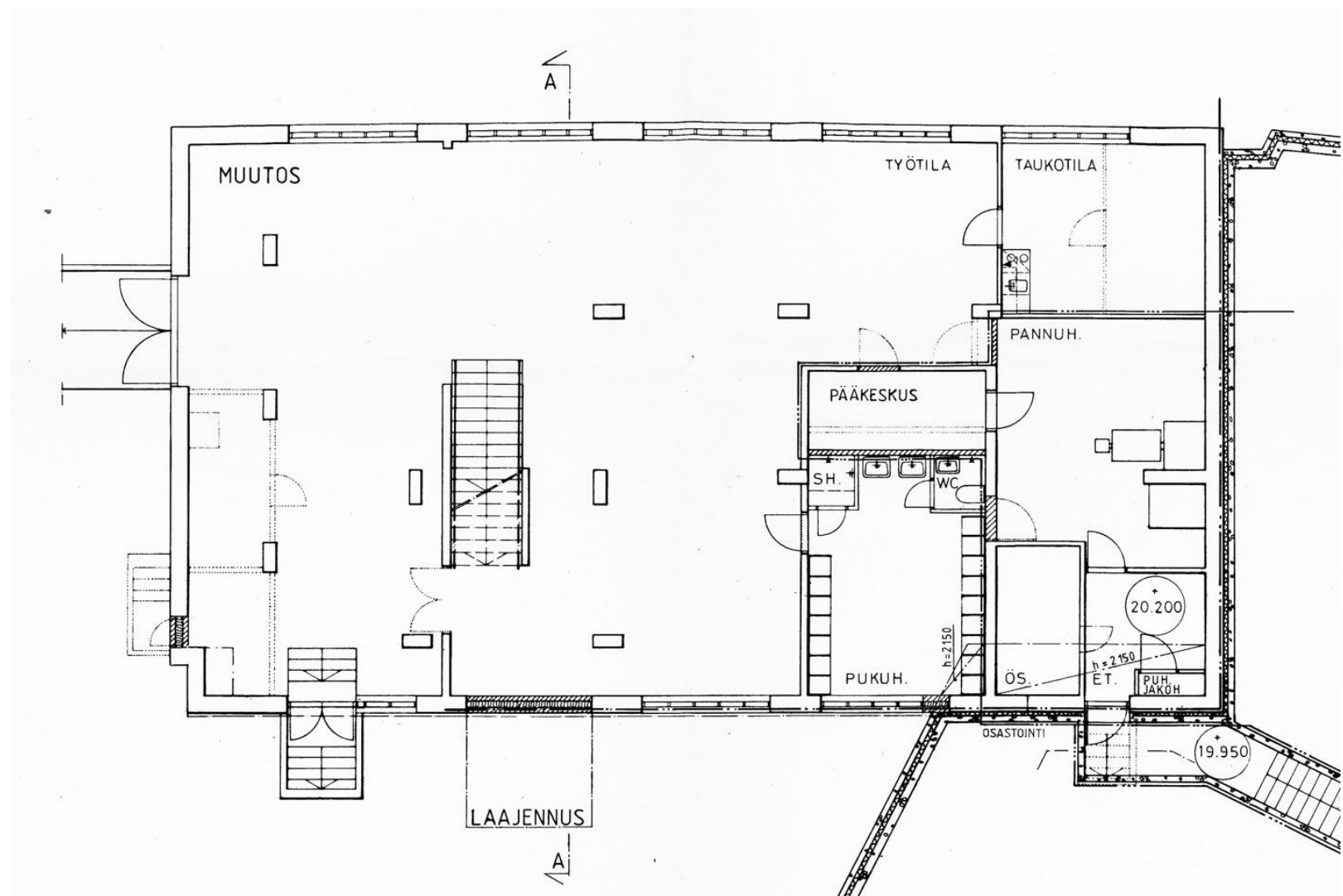

Vinttikerros on suunniteltu käyttötilaksi ja siihen toteutettiin muiden työtilojen kaltaiset työtilat, märkätilat ja keittiösyvennykset. Pohjassa näkyvät myös vinttikerroksen kattohirret.

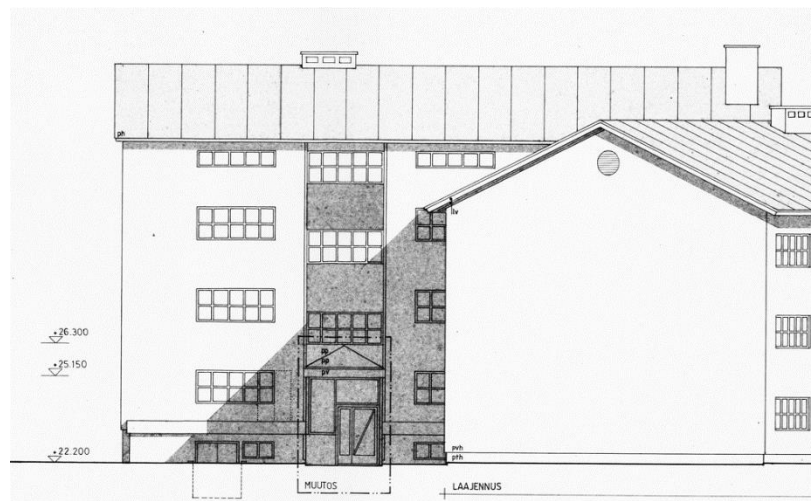
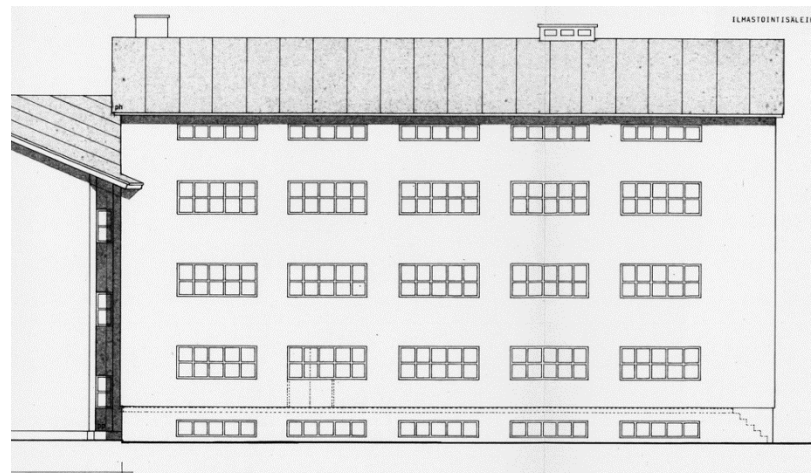
Kellarikerroksessa vanhaan muuntajahuoneeseen on tehty märkätilat ja niiden yhteyteen iso pukuhuonetila. Päätyyn on suunniteltu seinällä työtilasta erotettu taukotila.

Entisen varaston ja puhdistamon väliset seinät on purettu jossain vaiheessa lähes kokonaan. Kellaritiloihin on suunniteltu leveä sisäänkäynti rakennuksen länsipäästä.

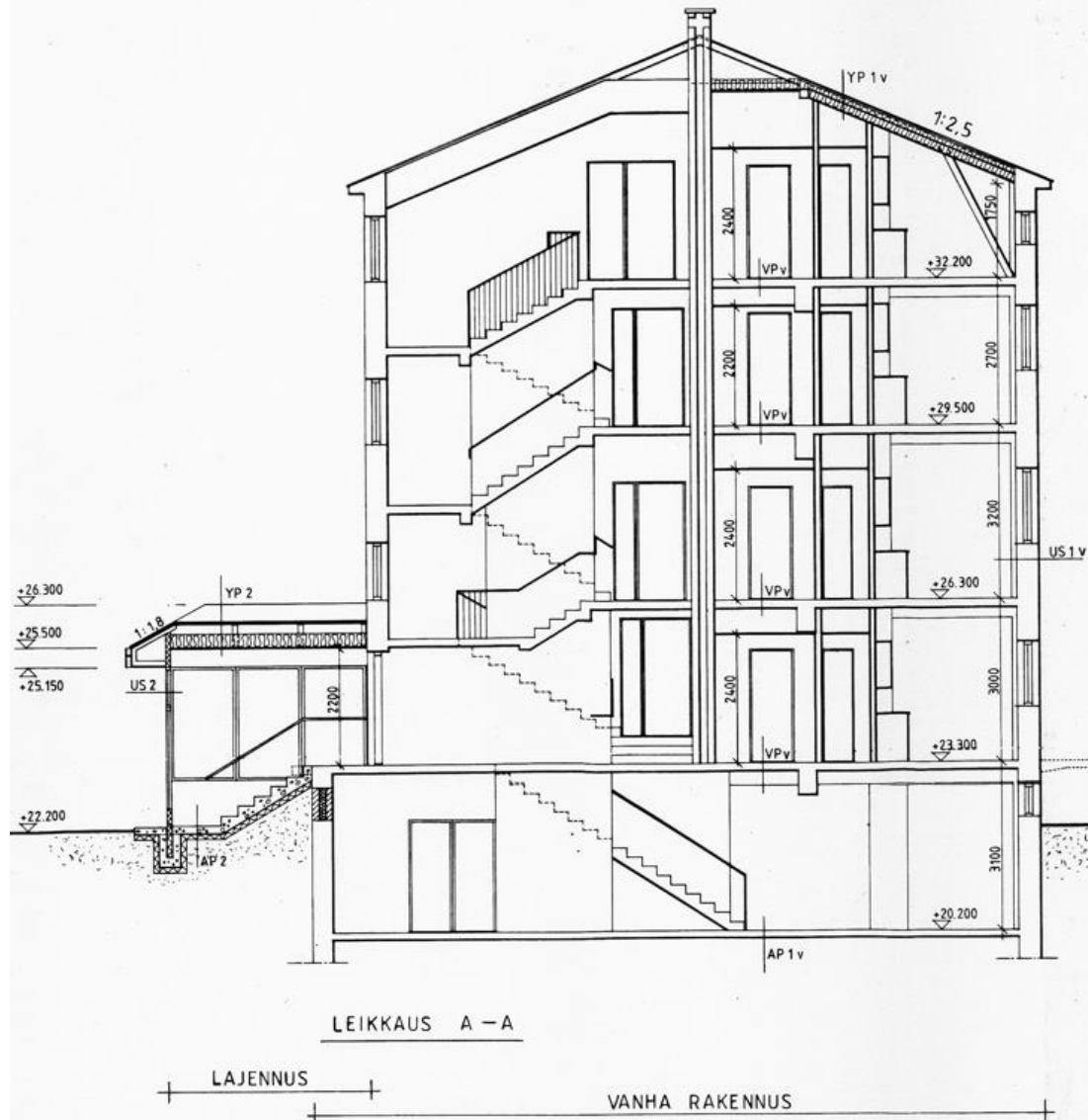
Julkisivupiirustuksista selviää, että rakennukseen on suunniteltu uusi galvanoitu peltikatto ja pohjoispuolen lastauslaituri ja sisäänkäynti on osoitettu purettaviksi. Myös pihan puolella ollut ovi kellariin on määrätty puhettavaksi.

Rakennuksen ulkopuolelle on suunniteltu osittain lasinen tuulikaappi, joka muodostaa uuden maantason pääsisäänkäynnin rakennukselle. Uuden sisäänkäynnin yläpuolelle on suunniteltu muusta julkisivusta poikkeava pinoite, joka on ilmeisesti poistettu myöhemmässä julkisivun kunnostuksessa.

KIINT. OY TURUN RAUTAKATU 5

Rakenneluettelo

YP1v	vanha galvanoitu peltikate vanha aluslaudoitus tuuletusväli vanhat kantavat rakenteet puuta/ uusi mineraalivillaaeristys uusi höyrynsulku uusi sisäkattoverhous 1/I
YP2	galvanoitu peltikate aluslaudoitus tuuletusväli kantavat rakenteet puuta/ reunoilla tuulensuojalevy mineraalivillaaeristys höyrynsulku sisäkattoverhous 1/I
YP3	galvanoitu peltikate aluslaudoitus käyttämätön tuuletettu ullakkotila kantavat rakenteet puuta/ mineraalivillaaeristys ontelolaatta pintakäsittely
VPv	uusi lattiaanpäällyste uusi tasausbetoni vanha välipohja betonia uusi käsittely
VP1	lattiaanpäällyste tasausbetoni ontelolaatta käsittely
AP1v	uusi lattiaanpäällyste uusi tasausbetoni vanha alapohja betonia
AP2	lattiaanpäällyste teräsbetonilaatta solupolystyreenieristys sorastus
AP3	lattiaanpäällyste tasausbetoni teräsbetonilaatta solupolystyreenieristys sorastus
US1v	uusi julkisivupinnoite vanha kivirakenteinen ulkoseinä uusi verhous 1/I ja/tai käsittely
US2	(ikkunaseinä) teräsrunko ja kaksinkertainen eristyslasi alaosa (korotettu sokkeli): teräsbetoni solupolystyreenieristys verhouslevy 1/I
US3	julkisivupinnoite tiili tuuletusväli mineraalivillaaeristys tiili sisäpinnoite käsittely

Julkisivun kunnostus ja myöhem- mät muutokset

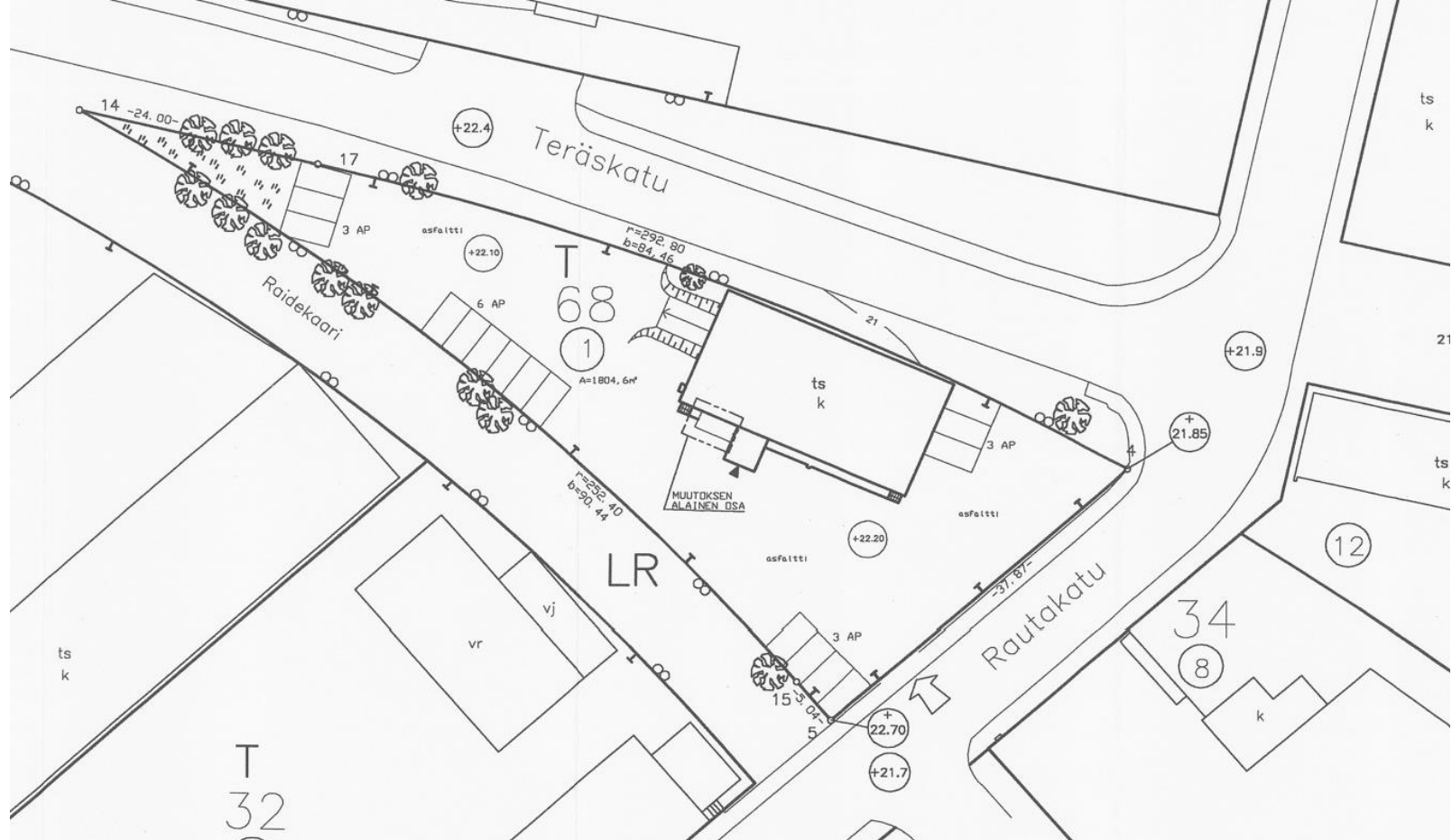
Vuoden 1989 jälkeen rakennukseen ei ole tehty julkisivun kunnostustöitä lukuun ottamatta merkittäviä uudistuksia. Rakennuksen julkisivua kunnostettiin vuonna 2007-2008, jolloin rakennus lämpörapattiin ja maalattiin vihreällä sävyllä. Muutoksista vastasi Timo Närvänen.

Vuonna 1994 rakennuksen pihan puoleiselle seinälle ja Rautakadun puoleiselle seinälle suunniteltiin CAD-Center -valomainoksia, joista piirrettiin uudet lupakuvat. Vuonna 2002 toinen vanhan lastauslaiturin pätkä kunnostettiin ja sinne tehtiin ovi rakennuksen 1. kerroksen pienemmästä työtilasta. Lastauslaituri oli suunnitelmassa alun perin tarkoitus rakentaa kokonaan uudelleen.

Erityisesti rakennuksen kerrosten suurempia toimitiloja on jaettu pienempiin tiloihin väliseiniä rakentamalla yritysten kunkin hetken tarpeiden mukaisesti.

Rakennukseen ei ole tehty putkiremonttia.

Kuvissa vuoden 2002 tilannetta.

3 NYKYTILANNE

3.1 Rautakatu 5 kaupunkiympäristön osana

Kupittaaan asemanseudun kaupunkikuvallisia piirteitä

Selvityksen kohde sijaitsee aivan Kupittaaan asemanseudun läheisyydessä. Asemanseudun korkeat uudet rakennukset muodostavat taustan vanhalle teollisuusalueelle. Rautakatu 5 rakennus sopii nykyisellään värinsä ja tyyliinsä puolesta hyvin yhteen Kupittaaan uuden värikkään rakennuskannan kanssa.

Kupittaaan aseman läheisyydessä rakennukset ovat pääsääntöisesti uudehkoja ja korkeita. Mukaan mahtuu kuitenkin myös joitakin edustavia vanhoja rakennuksia.

Asemanseudun kaupunkikuva on kaiken kaikkiaan värikästä ja ennakkoluulotonta.

Erityisesti radan varressa sijaitseva toimistotalo näkyy laajasti Itäharjun maisemassa.

Itäharjun teollisuusalueen kaupunkikuvaa

Rakennuksen ympäristö on vanhaa teollisuusaluetta. Osa teollisuusalueen rakennuksista on huonokuntoisen oloisia. Kaupunkikuva on väljää ja ajallisesti ja tyylillisesti vaihtelevaa. Teollisuusalueella on eri vuosikymmenillä valmistuneita rakennuksia, joista monet ovat hallimaisia ja aidattuja. Muutamat näyttävät kyltit ja ilmaan nostettu mainosauto värittävät osaltaan kaupunkikuvaa.

Rautakatu 5. lähiympäristöstä on jo purettu paljon vanhaa rakennuskantaa. Laajat rakentamattomat tonttimaat toimivat pysäköintialueina ja viestivät kaupunkikuvan muutoksesta. Alueella on villiintynyttä kulttuurikasvillisuutta, puustoa ja joitakin väliaikaisen oloisia kävelyreittejä ja polkuja, jotka sijoittuvat osin vanhalle raidealueelle.

Välittömän lähiympäristön vanhimmissa teollisuusrakennuksissa harjoitetaan luovaa toimintaa. Rakennuksissa on mm. kaksi mainostoimistoa, paino, sauna, ekotori ja tanssistudio ja airsoftpelialue. Alueella on edelleen myös perinteisempää esim. tukkukauppaan, autoihin ja huonekaluihin liittyvää toimintaa.

Lähiympäristön vanhimmat säilyneet rakennukset ovat pääosin 1920-1930-luvuilla rakennetut pientalot, jotka sijaitsevat Vanhan Littoistentien pohjoispuolella, Itäharjun pientaloalueen teollisuusalueen puoleisella reunalla. Vanhin rakennettu ympäristö on 1800-luvun kolerahautausmaa kohteesta 150 m koilliseen. Hautausmaan vieressä on 1937 valmistunut komea Albert Richardtsonin suunnittelema keltainen rakennus, joka on toiminut aikanaan mm. seurakuntatalona ja kouluna. Osoitteessa Rautakatu 6 sijaitsee 1945 valmistunut teollisuusrakennus, joka muodostaa eräänlaisen kaupunkikuvallisen parin Rautakatu 5 kohteelle.

Linjakaalla Teräskadulla on ollut aiemmin junaraiteet. Vasemmalla 1973 valmistunut, Oy Fiskars Ab Suomen pultille arkkitehtitoimisto Ålander, Packalén, Korsström Ky:n suunnittelema tehdashalli, jota on laajennettu kylmätysäyστεhtaan suunnitelmilla. Oikealla Rautakatu 5.

Näkymä Rautakatua pohjoiseen. Oikealla Rautakatu 6, joka on August Karlssonin suunnittelema vuonna 1945 valmistunut teollisuusrakennus.

Kuvassa oikealla tontin itäkärjen puustoa ja takana vastapäinen Rautakatu 10, joka on vuonna 1978 valmistunut Tapio Nurmen suunnitteleva pesulan laajennus.

Ekotorin alueeseen liittyvä vanhan olonin ajoittamaton rakennus.

Rautakatu 6 ja 10 etelään päin.

Tontin reunaa seurailee polku. Aiemmin myös tässä reunassa on ollut junarata.

Näkymä tontin länsikärjestä tyhjen tonttien yli etelään. Vasemmalla näkyy Turun Ekotori.

Rostenin leipomo, jonka nyt näkyvän laajennuksen on suunnitellut Suunnittelulinja Kimmo Kotro Oy v. 2003.

1952 valmistunut teollisuusalueen puolella sijaitseva puutalo osoitteessa Ilmarisen-tie 4 on huonossa kunnossa.

Lähialueen vanhoja huonokuntoisen oloisia teollisuusrakennuksia.

Kolerahautausmaan vieressä, teollisuusalueen rajalla, sijaitsee Albert Richardtsonin suunnittelema 1937 valmistunut entinen seurakuntakeskus.

Itäharjun kolerahautausmaan muinaisjäännösalue rakennuksesta noin 150m koilliseen. Hautausmaa sijoittui alun perin kaupungin ulkopuolelle.

Pohjoisessa, teollisuusaluetta rajaavan puiston takana ja Vanhan Littoistentien varrella, on vanhaa pientaloasutusta. Monet rakennuksista ovat 1920-luvulta.

Rakennuksen näkyminen eri suuntiin

Rakennus näyttäytyy tällä hetkellä verrattain edustavasti lähialueen kaupunkikuvassa. Se on useimpia teollisuusrakennuksia korkeampi ja erottuu ympäristöstä selkeästi 1940-luvun arkkitehtuurinsa ja vaaleanvihreän värinsä vuoksi. Rakennuksen suuntaan avautuu myös useita näkymälinjoja eri suunnista.

Näkymät luoteeseen päin rakennukselle. Vieressä on väljää teollisuusaluetta.

Näkymät idästä länteen päin. Rautakatu 5 ja 6 vanhat rakennukset muodostavat yhdessä 1940-luvun ympäristöä. Taustalla Kupittaaan uudempia toimistotaloja.

Rakennus näkyy pitkälle itään tonttien välistä kävelyreittiä, entistä junarataa, pitkin.

Näkymä koilliseen päin. Viereiseltä tontilta on purettu rakennuksia. Maisemaan on jäänyt rehevää kasvillisuutta ja Rautakatu 5.

Rautakatu 5. lähellä osoitteessa Rautakatu 12 sijaitsee Turun Ekotorin vanha valkoinen rakennus.

Tontin länsipää on rehevä ja puustoinen ja näkymät lännestä vähäisemmät.

Rautakatu 5 näkyy myös hallimaisen rakennuksen yli Kalevanpuistoon, joka sijaitsee rakennuksesta pohjoiseen.

3.2 Tontti, ulkoasu ja julkisivut

Rakennus on sijoittunut kiilamaiselle tontille, joka sijaitsee Rautakadun ja Teräskadun risteyksessä. Toinen julkisivu on kiinni Teräskadun linjassa. Rakennuksen eteläpuolella on piha, jolla on paikoitusta. Pihapiiri on pääosin avoin ja asfalttipinnoitteinen, kärjistä ja sisäreunalta puustoinen. Tontin reunoilla on matala teräsrakenteinen aita, joka on maalattu punaiseksi.

Rakennuksessa on vaaleanvihreä julkisivurappaus ja peltiverhottu satulakatto. Ikkuna-aukotus on funktionalismin tyyliin mukaisesti nauhamaisessa linjassa, ja matalissa ikkunoissa on pystypuitteet sekä niiden päällä ristikot. Aukotus on pääasiassa rakennuksen pitkällä julkisivuilla, ja päädyt ovat umpinaiset lukuun ottamatta toisen päädyn yläosan ikkunariviä. Katujulkisivun puolella rakennuksen itäpäädyssä on kolmen kerroksen parvekelinja. Parvekkeet ovat kevytrakenteisia ulokeparvekkeita, joissa on teräsputkikaiteet.

Sisäänkäynnin kohdalla on pieni matalarakenteinen sisäänkäyntiosa, joka on rakennettu myöhemmässä vaiheessa. Sisäänkäyntiosan päädyssä on lasiovi ja molemmilla sivuilla suuret ikkunapinnat. Sisäänkäynnin kohdalla olevassa porrashuoneessa ikkuna-aukotuksen linja poikkeaa muun rakennuksen ikkunalinjasta. Rakennuksen betonisokkeli on maalattu vaaleanharmaaksi. Länsipäädystä on käynti sokkelin kautta kellarikerrokseen. Kellariin myöhemmin rakennettu ovi on tummanruskeaksi maalattua puuta.

Vuosina 1989 ja 2002 suunnitellut sisäänkäynnit. Yllä näkyy myös käynti kellarikerroksen teknisiin tiloihin vanhan lastauslaiturin alitse.

Yllä tontti Rautakadun ja Teräskadun kulmassa, oikealla tontin länsikärki, alla näkymä tontin kärjestä rakennukselle päin ja alla oikealla näkymä Teräskatua tontin puustoista reunaa pitkin.

3.3 Pohjaratkaisu ja sisätilat

Sisätilat inventoitiin 3.7.2023. Ensimmäisen kerroksen ja vinttikerroksen toimitiloihin ei ollut tuolloin saaduista ennakkotiedoista poiketen pääsyä, joten niistä ei ole kuvia. Puhelinkeskustelussa tiloja vuokraava Ensio Music:in Sirkka Paltola kuitenkin kertoo tilojen olevan muiden toimitilojen kaltaisia. 1. kerroksen suurta tilaa on jaettu väliseinin erillisiksi tiloiksi useamman toimijan aloitteesta. 4. kerroksen vinttitila muistuttaa pienempää tilaa, mutta on isompi. Kattorakenteet näkyvät myös siellä osittain.

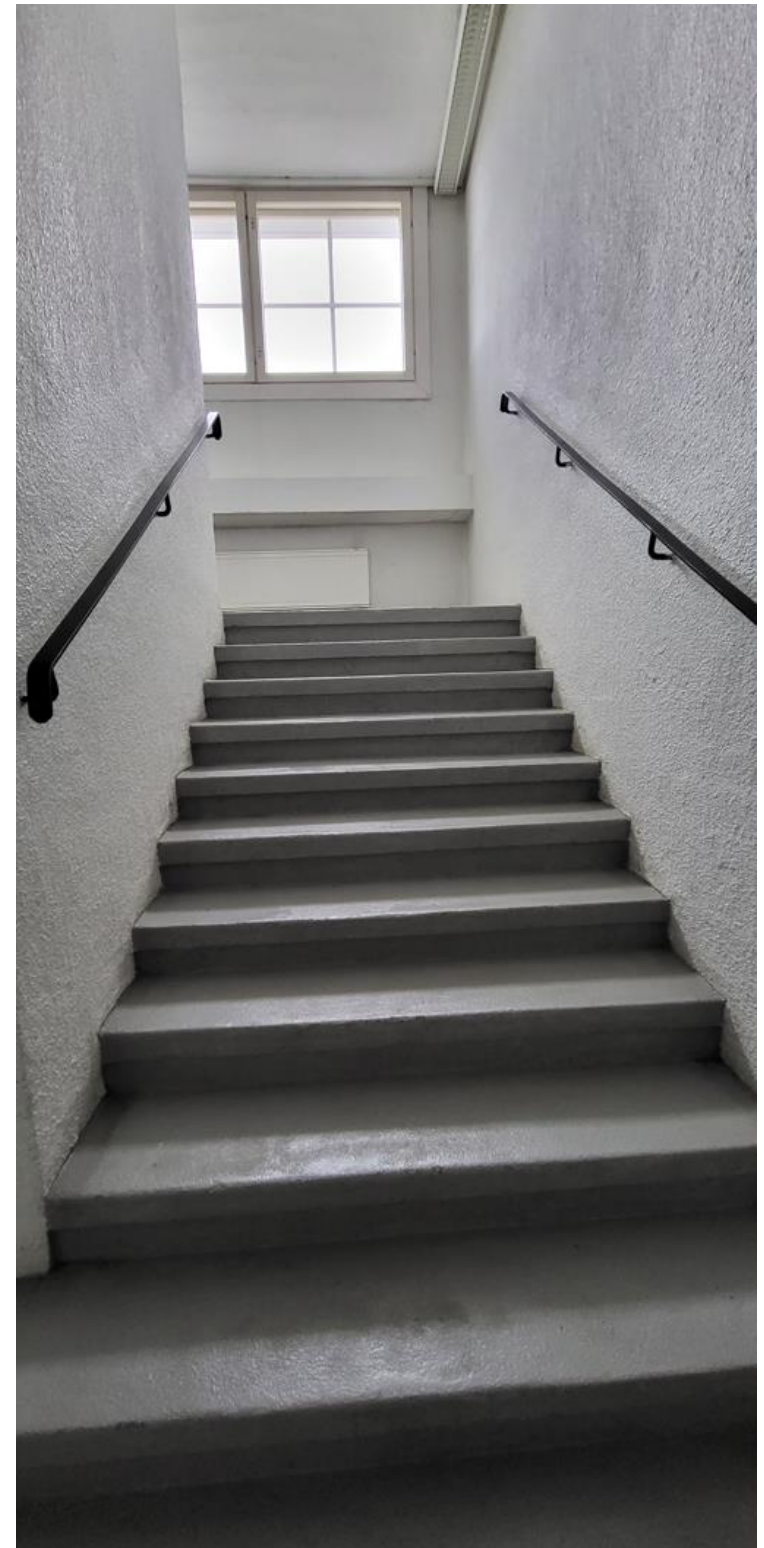
Porrashuone

Porrashuone sijaitsee rakennuksen länsipäässä vasten eteläjulkisivua. Porrashuoneeseen saavutaan myöhemmin rakennetun sisäänkäynnin kautta.

Porrashuoneen keskellä kulkee seinä, joka jakaa portaat toisistaan tehden samalla portaiden tilantunnusta kapeampaa, hämärämpää ja ahtaampaa.

Porrashuoneen tasanteet ovat matalia, mutta koko porrashuoneen levyiset ikkunat luovat niihin enemmän avaruutta, tunnelmaa ja tilantuntua. Porrashuoneiden pintamateriaalit, ovet ja ikkunat on uusittu. Käsijohteet ovat muovipinnoitettuja mustia teräskaitteita, jotka ovat todennäköisesti 1980-luvun muutosten yhteydessä asennettu ja ovet lasisia 80-luvun tyyllisiä. Porrasaskelmat ovat muun rappukäytävän tapaan betonia, ja ne on maalattu niin ikään vuoden 1989 korjauksen yhteydessä vaaleanharmaalla. Seinissä on valkoinen rappaus. Porrashuoneeseen hohkaa valoa myös lasisten ovien läpi.

Siinä missä vanhassa porrashuoneessa on luolamaista luonnetta, sisäänkäyntiosa on valoisa ja avara tila, jossa on kevytrakenteiset metalliportaat.

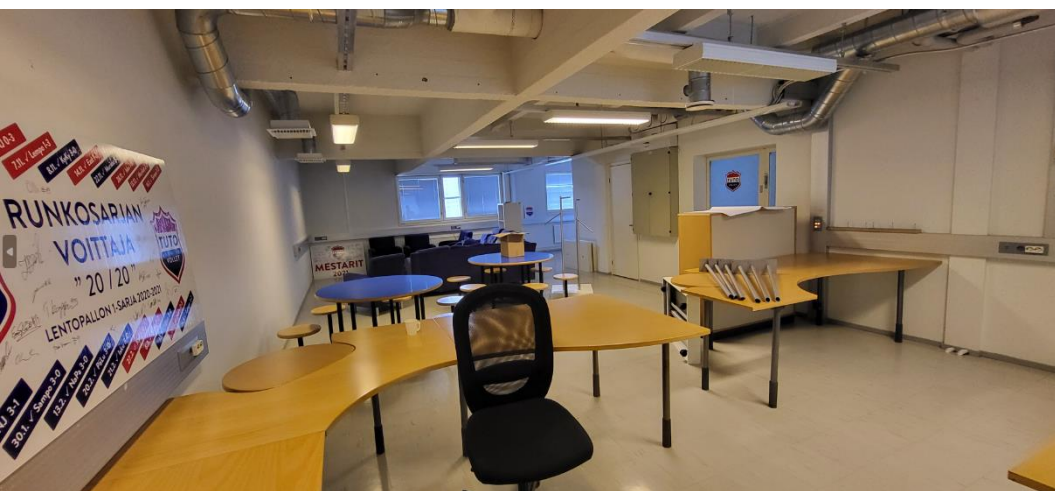
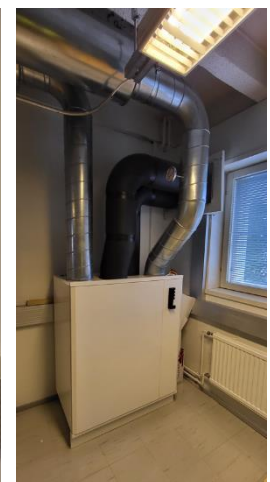
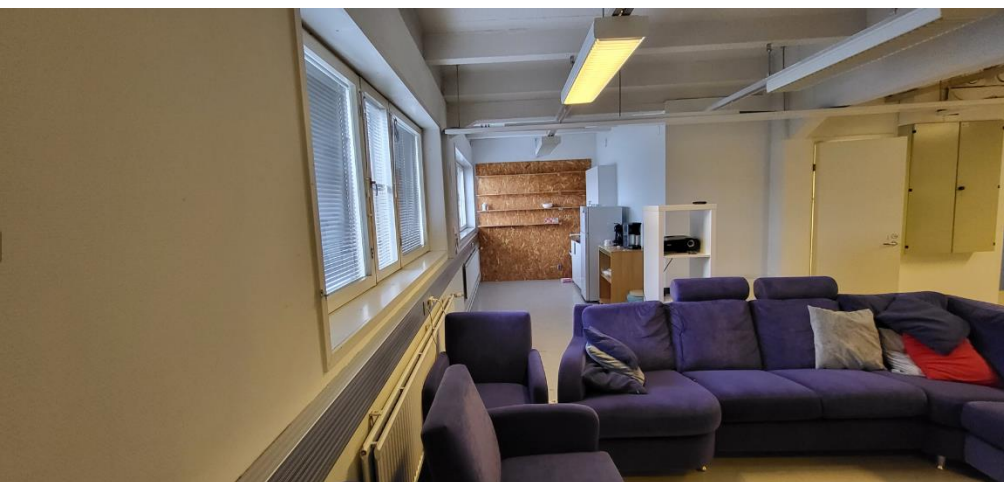
1. kerros, pienempi toimitila

Toimitilaan on pohjaratkaisultaan taukoti-
lan ja märkätilojen osalta vuoden 1989
pohjan mukainen. Tilasta on erotettu pi-
han puoleinen pääty työtilaksi ja vanhalle
lastauslaiturille on rakennettu uusi ovi
vuoden 2002 suunnitelman mukaisesti.

2. kerros, pienempi toimitila

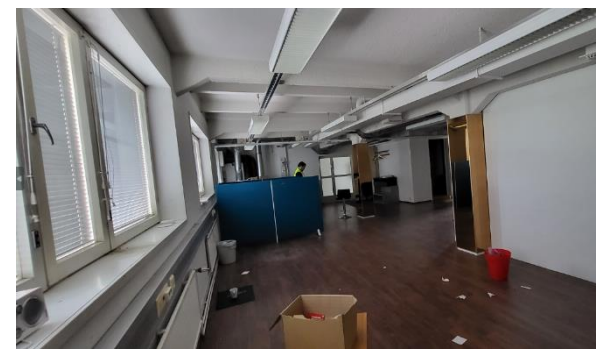
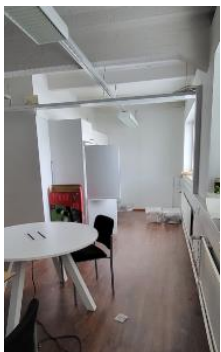
Toimitila on pääosin vuoden 1989 suunnitelman mukainen. Keittiösyvennyksen takainen toimitilojen välinen seinä (ensimmäinen kuva) on jossain vaiheessa purettu ja rakennettu uudelleen puukuitulevystä väliaikaisratkaisuna.

2. kerros, suurempi toimitila

Toimitilaan perälle on rakennettu kahden pilarivälin levyinen huone. Isompaan tilaan muodostuu 5-6 erillistä paikkaa. Tilaa jakavat WC-tila, huone ja erilliset sormiratkaisut.

Isoissa kuvissa näkyy tila ulko-ovelta päin kuvattuna, pienissä kuvissa eri tiloja: pohjoispuolen keittiösyvennys ja kokoustila, erillinen huonetila ja eteläkärräen muodostuva syvennys.

3. kerros yhdistetyt toimitilat

Kolmannessa kerroksessa toimitilat on yhdistetty. Suuremman toimitilan sisäänkäynnin oikealle puolelle, rakennuksen eteläseinustalle on rakennettu kolmen työhuoneen rivistö.

Eteistilasta saavutaan huoneiden sivuitse suurempaan tilaan, johon on muodostettu lisää työnurkkauksia.

Kuvissa oikealla toimistohuoneet ja yllä käynti suurempaan toimitilaan.

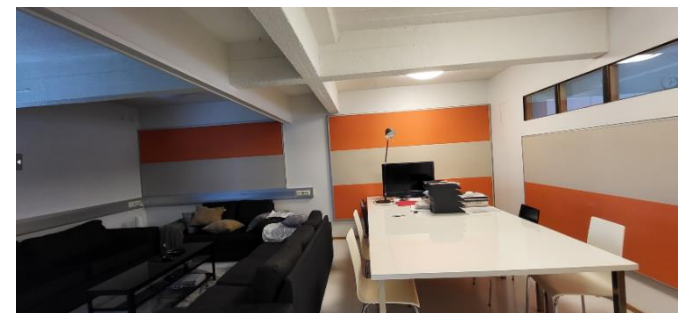

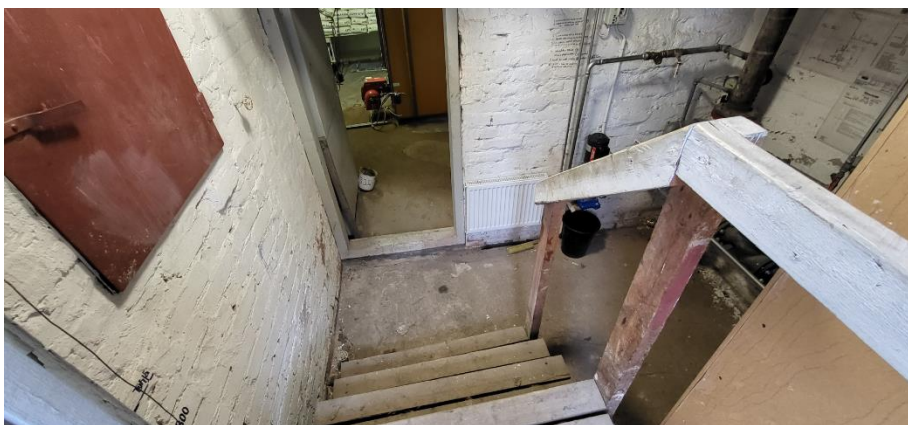
Kuvissa esitettynä suurin toimitila eri suunnista tarkasteltuna. Viimeisessä kuvassa näkyy vasemmalla yhdyskäytävä viereiseen toimitilaan.

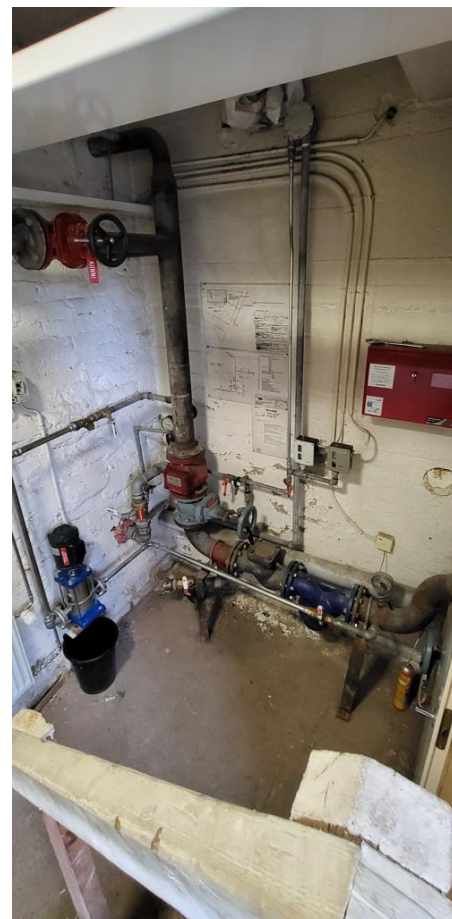
Suuremmasta toimitilasta siirrytään pienempään keittiösyvennyksien muodostaman käytävän lävitse. Pienempi toimitila on jaettu väliseinällä kahteen huoneeseen, joista toinen on kokoustilana.

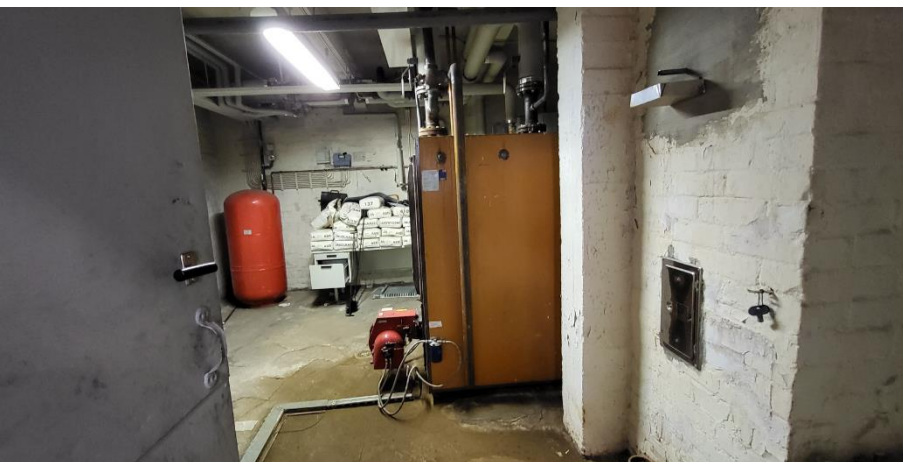

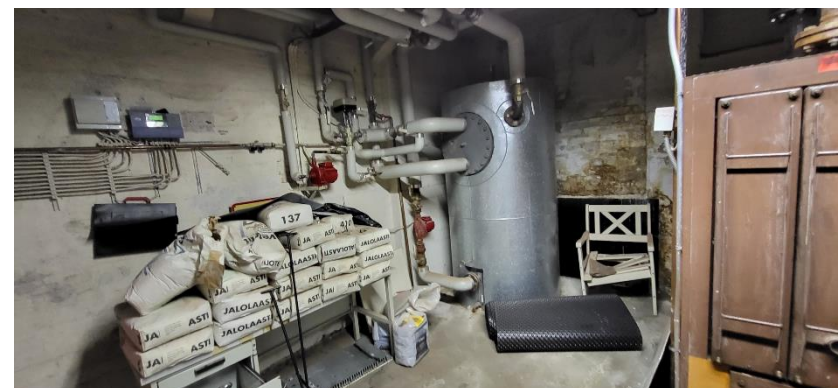
Kellarikerroksen tekniset tilat / Lämmönjakohuone

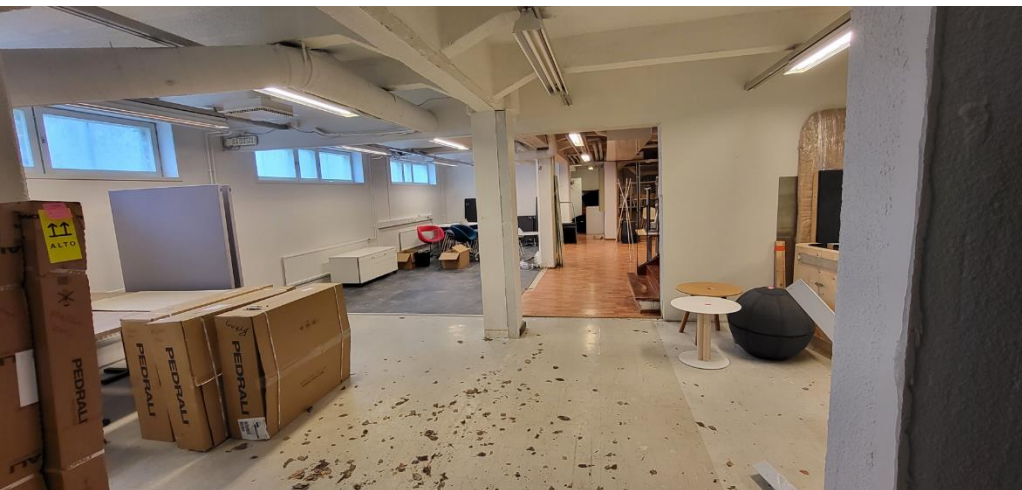
Sisäänkäynti tiloihin tapahtuu ulkoa, rakennuksen kaakkoiskulmasta vanhoja, rakennuksen ensimmäisten vuosikymmenten aikana rakennettuja betoniportaita pitkin. Tiloihin saavutaan entisen hiilihuoneen kautta. Rakennuksessa on nykyään öljylämmitys ja öljysäiliö suunniteltiin 60-luvulla kuvassa vasemmalla näkyvän punaisen oven taakse. Edessä näkyy pannuhuone, jossa myös nykyinen öljylämmitysjärjestelmä sijaitsee.

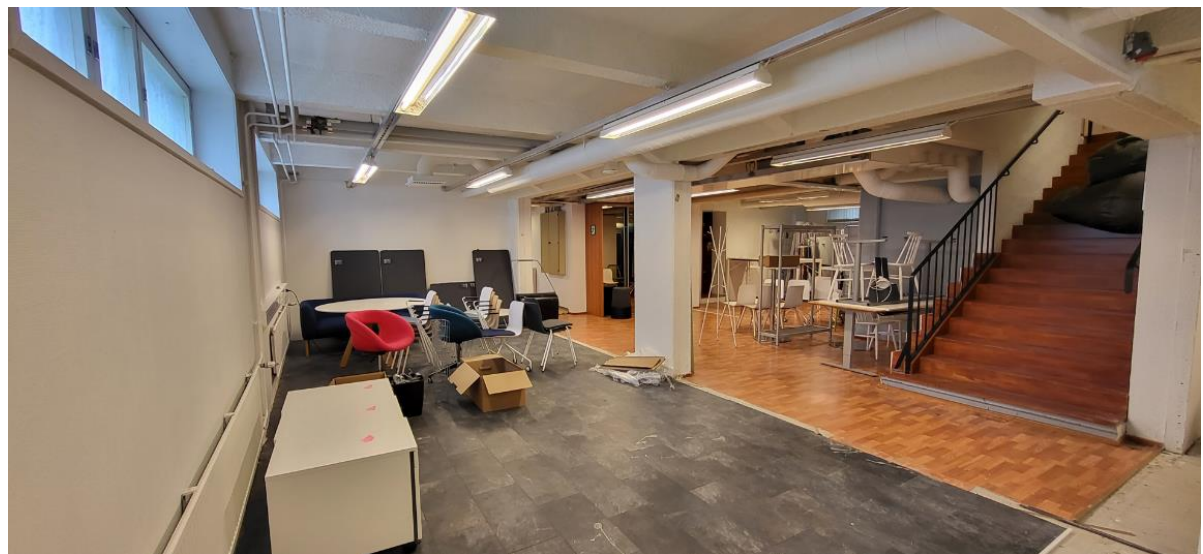
Kuvissa öljylämmitykseen liittyvää laitteistoa pannuhuoneessa. Alin kuva on rakennuksen pääkeskuksesta (ent. tauluhuone), johon on säilötty Rautakatu 5 rakennuksen vanha valomainos.

Kellarin varastotila

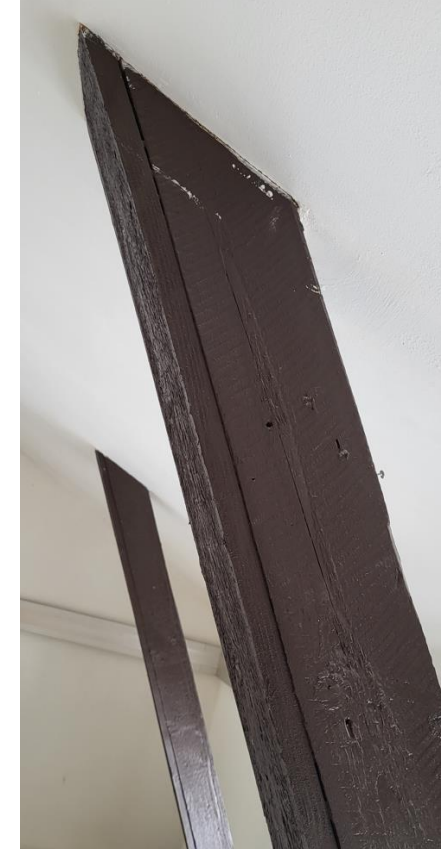
Kellarikerroksen varasto-/toimitilan nykyinen sisäänkäynti on rakennuksen länsipäässä. Kerroksen oven puoleisessa osassa on yhtenäinen suuri tila, josta johtaa portaat ylös 1. kerrokseen ja oven kautta rappukäytävään.

Kerroksen itäpäässä, tiloista kokonaan erillään olevien teknisten tilojen lähelle johtaa kaksi ovea. Vasemmanpuoleinen on kahdesta huoneesta koostuva työtila. Oikealla oleva on varastona toimiva wc-/märkätila, entinen pukuhuone.

4. kerros, vinttikerroksen pienempi toimitila

Toimitilakäyttöön 1989 otettu vinttitila. Pienessä toimitilassa sijaitsee ilmanvaihdon koneistoa. Rakennuksen ilmanvaihto on tehty pinta-asennuksena. Katon hirsiranne näkyy osittain. Hirsien alapintoihin on kiinnitetty laudat.

3.4 Pintarakenteet, rakennusosat ja yksityiskohdat

Julkisivun ja tontin yksityiskohtia

Alkuperäisen lastauslaiturin säilyneet ja osittain kunnostetut osat sijaitsevat molemmin puolin- 1989 suunniteltu uutta pääsisäänkäyntiä. Rakennuksen julkisivussa on ilmastointiin liittyviä laitteita ja myös sähköjohtoja. Alas teknisiin tiloihin johtavat vanhat betoniportaajat, jotka ovat rakennuksen varhaisilta vuosikymmeniltä.

Ikkunoissa on puupuitteet, joiden päälle on asennettu erilliset ristikot. Julkisivussa on rakennukseen liittyvää tekniikkaa.

Kuvissa myös kellarin varastotilan sisäänkäynti ja alkuperäiset palotikkaat sekä betoniparvekkeet kaiteineen. Ensio Musicin Sirkka Paltolan mukaan palotikkaat on kunnostettu maalaamalla.

Rakennuksen edessä on tontin numeroa merkkäava kivi. Alla Ulko-oven 80-luvun lan-kavedin ja puretun käymälän paikalle tehtyjä vanhoja istutuksia.

Yllä kellarin ikkunoita.

Pihapiirin teräsaidan perustukset ovat puutteelliset.

Rakennukselle tyypillinen 1989 suunniteltu märkätila

Märkätiloissa on 1980-luvulle tyypillisesti muovimatto. Seinät ovat valkoiset kuten välioivet. WC-istuimet, altaat ja suihkuosat ovat tyypillisiä 1980-luvun kalusteita. Osa rakennuksen märkätiloista on alkuperäisiä vuodelta 1989. Jotakin rakennuksen märkätiloja on uusittu osittain.

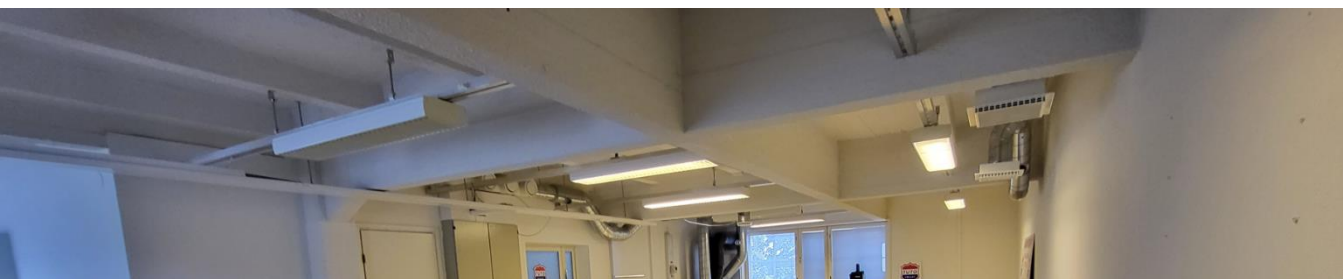
Rakennuksen sisätilojen tyyppiyksityiskohtia 1989 kunnostuksesta

Rakennuksessa ovat näkyvästi esillä 1980-luvun lasiset palo-ovet, joissa on lankavedin ja teräspainike. Useammassa toimitilassa alkuperäiset puumaiset kantavat rakenteet on pinnoitettu näyttävästi peilein.

Rakennuksen sisätilojen vanhimpia yksityiskohtia

Välipohjassa on näkyvissä laajalti betonimuottipintaa. Toimistotilojen alakatoissa näkyvät välipohjien tukirakenteet. 3 krs. katossa on myös vanhoja koukkuja, jotka saattavat olla ajalta ennen toimitiloja.

3.5 Rakennuksen säilyneisyys

Rakennus erottuu ympäristössään aikakauttaan edustavana teollisuusrakennuksena, vaikka se on muuttunut vuosikymmenien kuluessa ja muutokset ovat kohdistuneet lähes sen kaikkiin osiin. Vaikutelmaa tukee erityisesti rakennuksen julkisivun elementtien, eli ikkunajaon, ikkunasyvennysten ja parvekkeiden, säilyminen kauempaa katsoen pääpiirteissään alkuperäisen kaltaisena. Parvekkeiden betoniosat, kaiteet ja uudelleen maalatut huomattavan sirot palotikkaat ovat alkuperäisiä. Julkisivu ja ikkunat on lähempää katsoessa uusittu selkeästi vanhasta poikkeavalla tavalla.

Pihan puoleinen vehnämyllyn lastauslaituri on yhä pääosin olemassa, sijoituen molemmin puolin uudempaa maan tason sisäänkäyntiä. Lastauslaituri on osin alkuperäinen, mutta betoniportaita ja lyhempää laituriosaa on kunnostettu siten, että niiden alkuperäinen keveä ja lennokas yleisilme on muuttunut raskaammaksi. Pidempi laituriosa on katettu, eikä enää käytettävissä kulkutasona. Myös lastauslaiturin alle johtavat betoniporaat ovat rakennuksen varhaisvaiheesta. Öljylämmitys on rakennettu 1960-luvulla ja sijaitsee pääosin hiililämmitykseen aiemmin käytettyjen tilojen paikalla.

Rakennuksen alkuperäiseen väriin liittyy tulkinnanvaraisuutta. Lastauslaiturilla aikaa viettänyt Hannu Jokioinen muistaa rakennuksen olleen jo 1950-luvulla harmaa (Keskustelu Hannu Jokioisen kanssa 10.7.2023), mutta rakennuksessa vuodesta 1989 toiminut Sirkka Paltola kertoo rakennuksen olleen haalistuneen vihreän värinen vuoden 2007 julkisivukorjaukseen asti, jolloin alkuperäinen väri palautettiin. Tuolloin rakennuksen päädyssä luki vielä Paltolan mukaan ”Halisten Vehnämylly” ja rakennuksessa oli julkisivusta irronneita palasia tarkasteltaessa vain yksi maalikerros. Vuoden 1944 mustavalkoisissa kuvissa väri näyttää puolestaan hyvin vaaleasävyiseltä, lähes valkoiselta. Rakennuksen herkkä vaaleanharmaanvihreä väri on mahdollisesti tummunut teollisuusalueen mustaksikin kuvatussa savussa hyvin nopeasti valmistumisensa jälkeen. On myös periaatteessa mahdollista, että rakennus on ollut alun perin maalaamaton ja maalattu jossain vaiheessa siten, että teksti on säästynyt.

Porrashuone lienee säilyttänyt osittain alkuperäistä luonnettaan siihen kohdistuvista ilmeisistä muutoksista, kuten uusista oviaukoista, 80-luvun lasiovista, betoniportaiden maalaamisesta ja uusituista kaiteista huolimatta. Valon kulku ikkunoista ahtaan ja luolamaisen tuntuiseen betoniseen tilaan on ratkaistu paikoin melko edustavasti.

Maininnan arvoisia ovat myös näkyvästi esillä olevat betoniset paikalla valetut massiiviset kattorakenteet välipohjissa ja katon ja pilareiden liittymiskohdissa. Vinttikerroksessa myös katon hirsirakenteet näkyvät osittain. Toimitiloissa alkuperäisten rakennusosien säilyneisyys on muuten vähäistä tai olematonta. Alkuperäinen yksinkertainen pilarirakenne mahdollistaa avoimien työtilojen jakamisen pienemmiksi toimitiloiksi ja tiloja onkin jaettu vuosikymmenien aikana monilla tavoin ja useaan otteeseen. Inventoiduissa suuremmissa toimitiloissa suurta tilaa oli jäsennetty pienempiin nurkkauksiin myös erilaisten väliaikaisten ja siirrettävien ratkaisujen avulla.

Rakennuksen pohjaratkaisu ja yleisilme on muuttunut pysyvästi myös toimitilarpeisiin rakennettavien väliseinien ja märkätilojen myötä, erityisesti suurempien toimitilojen osalta. Rakennuksen sisätiloissa on havaittavissa melko huonokuntoinen 1980-luvun lopun kerrostuma, joka tulee esiin erityisesti yksityiskohtia ja pintamateriaaleja tarkastellessa.

Kuvissa rakennuksen luoteispääty ja pitkät julkisivut vuosina 1944 ja 2023. Nykyisellään rakennusta on vaikea kuvata samasta kulmasta kuin 1944 tontille pysäköityjen autojen sekä kasvillisuuden peittävän vaikutuksen vuoksi. Vuoden 1944 kuvasta puolestaan puuttuvat vielä nykyaikaan säilyneet alkupe räiset palotikas- ja kaiderakenteet, jotka kuitenkin löytyvät nykyisen kaltaisina 1943 piirustuksista.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

4.1 Rakennushistorialliset ja arkkitehtoniset arvot – selkeälinjaista aikansa arkkitehtuuria

Rautakatu 5, alun perin Halisten vehnämylly, edustaa hyvin aikakautensa arkkitehtuurin funktionalistisia tyylipiirteitä selkeälinjaisine julkisivuineen ja nauhamaisine ikkunoineen. Rakennuksen julkisivut ovat pysyneet pitkälti alkuperäisinä lukuun ottamatta julkisivuväriytyksen sävyn muutoksia, ikkunoiden uusimista ja käyttötarkoituksen mukaisia korjauksia esimerkiksi ovien sijainnissa.

Sisätiloista rakennus puolestaan on käyttötarkoitusten muutosten vuoksi muuttunut voimakkaasti, ja alkuperäisiä tilaratkaisuja on nähtävissä selkeästi enää vain porrashuoneissa. Rakennuksen myöhemmät kerrokset – rakennusosat ja materiaalit, kuten märkätilat, lattia- ja seinäpinnoitteet, kalusteet ja varusteet – eivät lisää rakennuksen arkkitehtonista tai rakennushistoriallista arvoa. 1980-luvulla syntynyt kerros on varsin tavanomaista tuon aikakauden rakentamista. Rakennusosat ovat valmisosia, joita on käytetty yleisesti aikakauden rakennuksissa.

Rakennuksen suunnittelija K. A. Kilpi on suunnitellut pääasiallisesti urallaan pienempikokoisia asuinrakennuksia, joten Halisten vehnämylly on hänen tuotannossaan poikkeuksellinen rakennus. Arkkitehtonisesti hänen tuotantaan yhdistää selkeys ja harmoniset mittasuhteet. Halisten Vehnämyllyn ulkoasussa on myös nähtävissä funktionalismin ja aikakauden modernismin vaikutus. Kilpi oli rakennusmestarina myös erityisesti betonirakentamisen osaaja, mistä osoituksena ovat toimitilojen paikalla valetut lattialaatat, lastauslaiturit sekä parvekkeet.

4.2 Historialliset arvot – Itäharjun vanhin ja monitoimisin

Rautakatu 5 on paikallishistorian kannalta mielenkiintoinen rakennus. Se on tiettävästi Itäharjun teollisuusalueen vanhin rakennus ja toinen 1940-luvun alkupuolella valmistuneista lähekkäin sijoittuvista kohteista. Rakennuksessa on aikojen kuluessa toiminut lukuisia ja kattavasti eri aikakauden yritystoiminnan muotoja edustavia toimijoita myllystä, kanateurastamoon, auto-kauppaan, teollisuuteen, toimistotyöhön ja kulttuuriin ja urheiluun.

Rakennukseen liittyy muistoja ja siellä viihdytään yhä työskentelemässä. Toiminta vehnämyllynä on luonut jo rakennuksen varhaisessa historiassa yhteyksiä eri aikakausien välille. Rakennuksen historia juontaa juurensa Halistenkosken keskiajalla alkaneeseen ja Maarian Isomyllyn paloon 1942 loppuneeseen myllytoimintaan asti. Teollisuuden muuttaessa yhteiskuntaa sotien jälkeisenä aikana, Itäharjun myllylle tuotiin vielä hevoskuormilla viljaa jauhettavaksi lähiseudun maatioilta ja paikalliset lapset viettivät iltaa lastauslaiturilla myllyn edustalla. Myöhemmin rakennuksessa toimi kanateurastamo ja teollisuuden ja autoalan yrityksiä, mm. nykyään noin 900 ihmistä työllistävä Stera technologies (ent. Hihra). Teollisuustoiminnan jälkeen sama rakennus uudistettiin vielä tietotyöläisten toimitiloiksi, joina se on toiminut jo yli 30 vuotta. Toimitila-ajan pitkäaikaisin vuokralainen on 80-luvun punkista aloittanut, rock-musiikilla jatkanut ja lopulta iskelmäsiirtynyt levy-yhtiö Ensio Music.

Rautakatu 5 ja siihen kytkeytyviä lähiympäristön kaupunkikuvallisia ja historiallisia arvoja Turun kaupungin maastokartalla. Kulmittain risteyksen eri puolin sijoittuvat 40-luvun rakennukset muodostavat oman varhaisesta teollisuushistoriasta kertovan paikkansa. Kolerahautausmaan ympäristö ylempänä harjulla muodostaa erillisen kohteensa. Myös näkymät ja reitit vanhoja pistoraiteita pitkin ovat historiallisesti kiinnostavia.

4.3 Kaupunkikuvalliset arvot – Erottuu ympäristöstään ja tuo historiallista kerroksellisuutta

Rakennus näyttää tällä hetkellä, erityisesti vuoden 2007 julkisivukunnostusten ansiosta, yleisilmeeltään verrattain edustavalta ja sille avautuu laajasti näkymiä eri ilmansuunnista. Ilmiötä selittävät osaltaan lähiympäristön puretut korttelialueet, muut ulkoisesti huonokuntoisemmat rakennukset ja alueen muiden rakennusten matalampi korkeus. Myös tunnusomainen vihreä väri korostaa rakennusta ja sointuu kauniisti Kupittaaan suunnassa näkyviin uudempiin korkeisiin rakennuksiin.

Rakennuksen jyrävä ja ryhdikäs 1940-luvun teollisuusrakentamista edustava hahmo erottuu selvästi uudemman ajan teollisuusrakennuksista ja tuo alueelle miellyttävällä tavalla historiallista kerrostuneisuutta. Teräskadun ja Rautakadun risteyksessä kasvava yksittäispuu (raita) kehystää arvokkaasti rakennusta.

5 LÄHTEET

Kirjalliset lähteet

Kansallisarkisto. Asiointipalvelu Astia. Katsottu 17.7.2023. <https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=5978726777&aineistoid=2388189069>

Kupila, Sanna (toim.) 2004. Sisua, Siloa ja sinappia: Merkkituotteita Turusta. Turun maakuntamuseo 2004.

Kupittaaan kärjen kumppanuushanke / Turun Tiedepuisto. Katsottu 24.7.2023. <https://www.turuntiedepuisto.fi/kupittaaan-karki>

Laakso, Veikko 1980. Turun kaupungin historia 1918-1970. Turun sanomat 1980.

Ipr-arkkitehdit 2021. Woldemar Backman et al. Suomen Puhallintehdas oy 1956-, Turku, Rakennushistoriaselvitys

Lumo, Maria 2012. Ruma kaupunki? Teollisuusalueiden ja -rakennusten säilyttäminen. Liite (esite): Arkkitehtikierroksia Turun teollisuusalueille. Opin näytetyö (AMK) Restauroinnin koulutusohjelma Rakennusrestauroinnin suuntautumisvaihtoehto. Turun Ammattikorkeakoulu. Rakennuskulttuuri-matkailu Varsinais-Suomessa- hanke. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/40020/merged_document_oppari.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Mäkinen, Sirkka (toim.); Pihlman, Sirkku (toim.) & Kallio, Heikki (toim.) 2023. Vanhoja kuulumisia Turun Itäharjulta.

Möttönen, Heikki 2019. Itäharjun kätköissä piilottelee mukavan mielen majatalo. Aamuset 1.7.2019. <https://aamuset.fi/artikkeli/4624994>

Pörssitieto-sivusto. Katsottu 17.7.2023. <https://www.porssitieto.fi/osake/li-saa/maestro.shtml#:~:text=Armas%20Oskar%20Jokinen%20s.%201915%2C%20kuva%20E2%86%93.%20H%C3%A4n,%26%20o%3An%20%28132.582%2C%20toimi%201951%E2%80%93%20vrt.%20186.260%29%20tavaramerkki>

Steran yritysesittely. Katsottu 17.7.2023. <https://www.stera.com/yritys/yritysesittely/>

Suomen Rakennusmestariliitto 1954 (Helsinki). Suomen Rakennusmestariliiton matrikkeli III. Vammalan kirjapaino Oy 1954

Toropainen, Veli Pekka 2015. Aurajoen Halistenkosken historiaa. Suomen Sukututkimusseuran Vuosikirja 48 s.117–231. <https://journal.fi/ssvk/article/view/53302/16578>

Turun Museokeskus, Varsinais-Suomen alueellinen vastuumuseo. Amiraalistonkatu 1C, Asunto-osakeyhtiö Turun Malmi, Niilonkatu 31, Pääskyvuorenkatu 29, Rautakatu 5, Sohlbacka, Teräskatu 5, Vanha Hämeentie 87 sauna, Vanha Littoistentie sauna (Kohdetiedot rekisteristä). Museon Informaatioportaali 19.6.2023

Turun Sanomat 05.09.2007. Ohutlevyvalmistaja Hihra laajentaa Itäharjulla. Katsottu 17.7.2023. <https://www.ts.fi/uutiset/1074225546>

Turun Sanomat 05.11.1918, Digitaaliset aineistot, Kansalliskirjasto. Katsottu 17.7.2023. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/bin-ding/1185903?term=Ter%C3%A4skatu&page=1>

Yleiskaava 2029, Yhdyskuntarakenne. Yleiskaavaehdotus, hyväksytty kaupunginvaltuustossa 13.2.2023. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/yleiskaava_2029_kartta_1_valtuuston_hyvaksyma_13022023.pdf

Suulliset lähteet

Keskustelu Hannu Jokioisen kanssa puhelimesta 10.7.2023 ja sähköpostitse.

Keskustelut Promethor Oy:n työntekijöiden kanssa inventointikäynnillä

Keskustelu puhelimesta Ensio Musicin Sirkka Paltolan kanssa 25.7

Sirkka Mäkiseltä sähköpostitse saadut tiedot.

Promethorin Jani Kankareelta sähköpostitse saadut tiedot ja keskustelu Olli Laivorannan kanssa inventoinnilla.

Kartat

Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto – Senaatin kartasto. Kansallisarkisto/ Asiointipalvelu Astia. <https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=5978726777&aineistoid=2388189069>

Maanmittauslaitos. Peruskartta 1949. Ortokuva.

Terävin kärki yhteistyöryhmä: YIT Suomi Oy, Lundén Architecture Oy ja Arkkitehdit von Boehm – Renell Oy sekä nimettyinä alihankkijoina COBE A/S sekä AFRY Finland Oy ja WSP Finland Oy. Luonnos Kupittaaan kärjen tulevaisuudesta. Havainnekuva. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/teravin_karki_yhdistetty.pdf

Turun karttapalvelu. Historialliset ilmakuvat ja kartat <https://opas-kartta.turku.fi/ims/>:

- Turun asemakaavakonttorin asemakaavakartta vuodelta 1937. Kansallisarkisto
- Turun asemaakaavakonttorin asemakaavakartta vuodelta 1926. Åbo Akademin kirjasto.
- Bertel Jungin asemakaavakartta Turusta vuodelta 1922. Kansallisarkisto.

Turun kaupungin Itäharjun kaupunginosan tehdas- ja varastoalueen asema-kaavan muutosehdotus. Vahvistettu 1945. Asemakaava-arkkitehti E. I. Suti-nen.

Turun kaupunki. Yleiskaava 2029. Yleiskaavaehdotus, Yhdyskuntarakenne. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/yleis-kaava_2029_kartta_1_valtuuston_hyvaisyma_13022023.pdf

Valokuvat

Turun museokeskuksen valokuvat:

- Turun Sanomien vanhat valokuvat. Kuvassa TS12231 Kaivinkone Halisten vehnämyllyn ja Kupittaaan rautatieaseman välille rakennettavan rautatien työmaalla. Kuva julkaistu TS 28.11.1948.
- Kuvissa TS13965 ja 13964 on Halisten vehnämylly vastavalmistuneena, kuvat julkaistu 13.8.1944.
- Pekka Aaltonen 1937. Halisten Isomyllyn pihalta. <https://finna.fi/Record/tmk.161018508742900?sid=3034943971&imgid=2>
- Turun sanomat, valokuvaaja 1923. Itäharjun omakotialuetta. <https://finna.fi/Record/tmk.161018323213600?sid=3034822651>

Muut valokuvat Virva Kajamaa, ellei toisin mainita.

Piirustukset

Turun rakennusvalvonta. Rautakatu 5. lupakuvat.